T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI ANABİLİM DALI

SERMAYE PİYASASI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE ÖĞRENİM GÖREN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ÖLÇÜMÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Dalya HASANCA

200012009

İstanbul, 2020

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

FİNANS ENSTİTÜSÜ

SERMAYE PİYASASI ANABİLİM DALI

SERMAYE PİYASASI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE'DE ÖĞRENİM GÖREN ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN ÖLÇÜMÜNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Dalya HASANCA

200012009

Danışman: Doç. Dr. Elif GÜNEREN GENÇ

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Elif GÜNEREN GENÇ - Asıl / Danışman
Doç. Dr. Serkan ÇANKAYA – Asıl
Dr. Öğr. Üyesi Bülent GÜNCELER – Asıl / Okan Üniversitesi

İstanbul, 2020

T.C. İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Sermaye Piyasası

Yüksek Lisans programı öğrencisi Dalya Hasanca'nın Türkiye'de Öğrenim Gören Üniversite Öğrencilerinin finansal okuryazarlık Düzeyinin Ölçümüne Yönelik Bir Araştırma başlıklı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulu 25.06.2020 tarih ve 108-1 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından (oybirliği)/oyçokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

	UNVANI, ADI SOYADI	ÜNİVERSİTE
TEZ DANIŞMANI	: Doç. Dr. Elif Güneren Genç	İstanbul Ticaret Üniversitesi
JÜRİ ÜYESİ	: Doç. Dr. Serkan Gankaya	İstanbul Ticaret Üniversitesi
JÜRİ ÜYESİ	: Dr. Öğr. Üyesi Bülent Güngör	Okan Üniversitesi

ÖZET

Finansal kararlar konusunda gerekli olan bilgi, beceri, farkındalık, tutum ve davranışlar olarak tanımlanan ve yol açtığı olumsuz sonuçlar nedeniyle 2008 küresel finansal kriz sonrasında önemini artıran finansal okuryazarlık, bireysel ve toplumsal refah düzeyine, finansal sisteme ve makroekonomiye önemli katkılar sağlamaktadır. Bu gerekçeyle ulusal ve uluslararası kuruluşlar tarafından finansal okuryazar bir toplum elde etmeye yönelik eğitim çalışmaları yürütülmekte ve bu çalışmaların topluma katkılarını ölçmek amacıyla araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Söz konusu araştırmaların temel gayesi, toplumun finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesidir.

Ülkemizde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespiti amacıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, katılımcılara 21 sorudan oluşan bir anket yöneltilmiştir. Ankette katılımcıların demografik özelliklerine ilave olarak finansal okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olup olmadığı, finansal yönetim başarıları konusundaki düşünceleri, kredi kartı ve bankamatik kartı kullanım düzeyleri ile bunlara yönelik temel bilgi seviyeleri, tasarruf alışkanlıkları, ekonomik ve finansal kavramlar bilgi sahibi olup olmadıkları, bütçe yönetimi konusundaki tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Ankete katılım sağlayan 402 üniversite öğrencisinin verdikleri cevapların değerlendirilmesi sonucunda, katılımcıların finansal okuryazarlık seviyesinin, belirlenen ölçek kapsamında "orta" düzeyde olduğu, temel ekonomik ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi seviyesinin genel olarak tatmin edici düzeyde olduğu ancak temel birtakım konularda eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu, finansal tutum düzeyinin yeterli seviyede olduğu ancak alışveriş ve harcama alışkanlıkları konusunda finansal okuryazarlık düzeyini olumsuz etkileyen hususların bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca öğrenim görülen sınıf, eğitim alınan dersler, finansal yönetim konusunda eğitim alınan kaynaklar ve kredi kartı borcu ödeme alışkanlığı değişkenlerinin, finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler arasında olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık, Finansal Eğitim, Finansal Planlama, Finansal Bilgi, Finansal Tutum, Finansal Davranış.

ABSTRACT

Financial literacy, which is defined as the necessary knowledge, skills, awareness, attitudes and behaviors about financial decisions, has increased its importance after the 2008 global financial crisis due to the negative results it has caused. Financial literacy contributes significantly to the level of individual and social welfare, the financial system and macroeconomics. For this reason, educational studies are carried out by national and international organizations to achieve a financial literate society and researches are carried out to measure the contribution of these studies to society. The main purpose of the said research is to determine the financial literacy level of the society.

In this study, which was carried out to determine the financial literacy level of university students studying in our country, a questionnaire consisting of 14 questions was asked to the participants. In addition to the demographic characteristics of the participants in the survey, whether they have information about financial literacy, their opinions on financial management achievements, their level of credit and debit card usage and their basic knowledge levels, their savings habits, economic and financial concepts, their attitude towards budget management and questions to determine their behavior are included.

As a result of evaluating the answers of 402 university students who participated in the survey, it has been determined that the financial literacy level of the participants is at the "moderate" level within the scope of the determined scale, the level of knowledge about basic economic and financial concepts is generally satisfactory, but there are training needs in a number of basic subjects, the level of financial attitude is sufficient, but there are issues that negatively affect the level of financial literacy in shopping and spending habits. In addition, it was concluded that the education class, the lessons learned, the resources trained in financial management, and the credit card debt payment habit variables are among the factors affecting the level of financial literacy.

Key Words: Financial Literacy, Financial Education, Financial Planning, Financial Knowledge, Financial Attitudes, Financial Behaviour.

İÇİNDEKİLER

Özet……..ii
Abstract……..iii
Tablolar Listesi……..vi
Kısaltmalar……vii

GİRİŞ……...1
1. FİNANSAL OKURYAZARLIK ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE…….....3
1.1. Finansal Eğitim Kavramı……..3
1.2. Finansal Eğitimin Katkıları……...8
1.3. Finansal Okuryazarlık Kavramı……..10
1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Katkıları……..14
1.5. Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler…….20
1.6. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçümü…….21
2. FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ULUSAL ve ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR……..27
2.1. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Geliştirilmesine Yönelik Uluslararası Çalışmalar……...27
2.1.1. Dünya Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……...27
2.1.2. OECD Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar…….....31
2.1.3. Uluslararası Diğer Kuruluşlar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……..35
2.2. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Geliştirilmesine Yönelik Ulusal Çalışmalar……...37
2.2.1. Bakanlıklar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar…….37
2.2.2. TCMB Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……39
2.2.3. SPK Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……40

2.2.4. BDDK Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……43
2.2.5. BIST Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……...44
2.2.6. TSPB Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar……..45
2.2.7. FODER ve Habitat Derneği Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar...46
2.2.8. Bankalar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar…….48
3. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA…….51
3.1. Literatür Taraması……...51
3.2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi……60
3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme……...62
SONUÇ…….....79
EKLER……..85
KAYNAKÇA…….90

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Finans Literatüründe Finansal Okuryazarlık Kavramına İlişkin Tanımlamalar……..12

Tablo 2. Normallik Sınaması…….62

Tablo 3. Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri…….63

Tablo 4. Finansal Okuryazarlık ile İlgili Değişkenlere Ait Frekans ve Yüzde Değerleri…….65

Tablo 5. Katılımcıların Bankamatik Kartı Kullanım Düzeyi ve Sıklığı……66

Tablo 6. Katılımcıların Kredi Kartı Kullanım Düzeyi ve Borç Ödeme Alışkanlığı.....67

Tablo 7. Katılımcıların Tasarruf Alışkanlıkları ve Tasarruflarını Değerlendirme Yöntemleri……..69

Tablo 8. Katılımcıların Temel Ekonomik ve Finansal Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyi…….70

Tablo 9. Finansal Okuryazarlık Tutumu Ölçeği İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler……...73

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIST: Borsa İstanbul A.Ş.

BISTLAB: Borsa Uygulama ve Finans Simülasyon Laboratuvarı

BIST-S: BIST Simülasyon Platformu

BM: Birleşmiş Milletler

CEE: Council for Economic Education

CYFI: Children and Youth Finance International

EESC: European Economic and Social Committee

FINRA: Financial Industry Regulatory Authority

FODER: Finansal Okuryazarlık Derneği

INFE: International Network on Financial Education

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

PISA: Programme for International Student Assessment

SPK: Sermaye Piyasası Kurulu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası

TMSF: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

TSPB: Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği

UFA: Universal Financial Access

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

VİOP: Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasası

GİRİŞ

Hane halkının, gelir düzeyini ve finansal bilgi seviyesini dikkate almaksızın menkul kıymetleştirme gibi kaldıraçlı ve karmaşık finansal ürünlere veya ödeme kabiliyetini aşan ürünlere yatırım yapması 2008 küresel finansal krizini ortaya çıkaran temel faktörler arasında yer almaktadır. Makroekonomik olumlu gelişmeler ve uzman tavsiyeleri dikkate alınarak gerçekleştirilen söz konusu işlemlerden doğan kayıplar, bireylerin söz konusu ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu durumun toplumun büyük bir kesimine yayılması sonucunda ise toplumsal refah büyük ölçüde zarar görmüş ve küresel finansal sistem sekteye uğramıştır.

Finansal ürün ve hizmetler konusunda yeterli bilgiye sahip olunmaması toplumun yalnızca finansal sistemle ilişkili kesimini ilgilendiren bir konu olmasına karşılık bütçe yönetimi, belirli bir geliri olan ve sabit giderleri bulunan herkes açısından önem arz etmektedir. Bu açıdan finansal okuryazarlık, finansal ürün ve hizmetler konusunda bilgi sahibi olmaktan ibaret bir kavram olarak algılanmamalıdır. Herhangi bir harcama kararı alınırken dahi bu harcamanın bir ihtiyacı gidermek amacıyla yapılması, harcamanın kişinin geliriyle uyumlu olması ve bütçe dengesine zarar vermemesi gibi hususların dikkate alınması, finansal okuryazarlığın bir gereğidir. Dolayısıyla finansal okuryazarlık, toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren ve toplumda olması gereken bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Finansal okuryazar bir toplumun, bireysel ve toplumsal refah düzeyine, finansal sisteme ve makroekonomiye sağladığı katkıların bilincinde olan ulusal ve uluslararası kuruluşlar, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için ilgili toplumlar nezdinde finansal eğitim çalışmaları yürütmektedir. Finansal eğitim çalışmalarının katkılarını tespit edebilmek amacıyla belirli periyodlarda finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmalar gerçekleştirilmektedir. 20'nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayan çalışmalar, farklı demografik özelliklere sahip kesimler üzerinde yürütülmeye devam edilmektedir. Faaliyetleriyle bir ülke ekonomisinin geleceğine en önemli katkıyı

sağlaması gereken ve önemli sorumluluklar üstlenecek olan üniversite öğrencileri ise araştırmacılar tarafından finansal okuryazarlık düzeyi ölçülen en önemli kesimlerden biri olmuştur. Bu husus dikkate alınarak araştırmanın temel amacı, ülkemizde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi olarak belirlenmiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde öncelikle finansal eğitim kavramına değinilmiş, finansal eğitimin önemini artıran faktörlere ve finansal eğitimin katkılarına yer verilmiştir. Aynı bölüm içerisinde, finansal eğitimin bir sonucu olarak ortaya çıkan finansal okuryazarlık kavramına ilişkin literatürde yer alan tanımlamalar değinilmiş, ayrıca finansal okuryazarlığın bireysel ve toplumsal refah açısından önemi, finansal sisteme ve makroekonomiye katkıları ve finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler açıklanmıştır. Diğer yandan literatürde yer alan araştırmalar dikkate alınarak, finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümünde hangi değişkenlerin ve faktörlerin dikkate alınması gerektiği sorusuna cevap aranmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi amacıyla ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen eğitim çalışmalarına yer verilmiştir. OECD, Dünya Bankası, BM, AB, Avrupa Komisyonu ve CYFI gibi uluslararası kurumların bu kapsamda yer alan çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. Türkiye nezdinde ise T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, TCMB, SPK, BDDK, BIST, TSPB, FODER ve Habitat Derneği ile birtakım özel sermayeli bankaların yürüttüğü eğitim çalışmalarına yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise araştırmanın temel amacı kapsamında, Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesine yönelik gerçekleştirilen anket çalışmasının sonuçlarına ve konuya ilişkin değerlendirmelere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK ve KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2008 küresel finansal krizi, özellikle bireysel yatırımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin önemini ortaya koymuştur. Toplumların finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi ise ancak bu konuda bilgilendirilmeleri ve eğitim almalarıyla mümkündür. Diğer bir ifadeyle finansal eğitim, finansal okuryazarlığın temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede bu başlık altında öncelikle finansal eğitim kavramına ve eğitimin önemi ile katkılarına değinilmiş, ardından ise finansal okuryazarlık açıklanmıştır.

1.1. Finansal Eğitim Kavramı

Bireylerin mevcut servetlerini koruyabilmeleri veya artırabilmeleri bakımından etkin servet yönetimi konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Bireylerin bu konuda yetkin olduklarının kabulü ise kişisel veya ailesel finansman konusunda planlama yeteneklerine sahip olmaları ile finansal ürün ve servislere yönelik karar alma yetilerine sahip olmalarına bağlıdır. Ayrıca bireyin finansal piyasalarda kendisini ilgilendiren bilgi ve gelişmeleri takip etmesi de gerekli olan diğer bir hususdur. Bireylerin söz konusu yeteneklere sahip olabilmeleri ise finansal ürün ve servisler konusunda eğitim almaları ile mümkün olmaktadır.

OECD tarafından yapılan tanıma göre finansal eğitim, finansal hizmet kullanıcılarının servetlerini geliştirmek amacıyla finansal ürünlere yönelik bilgi ve anlayışlarının geliştirildiği, finansal risk ve fırsatlar konusunda bilgilerinin güçlendirildiği, aldıkları bilgiler doğrultusunda karar alma becerilerine ve etkili diğer önlemleri alma kabiliyetine sahip oldukları bir süreç olarak tanımlanmıştır (OECD, 2005: 13). Bu açıdan finansal eğitim, bireylerin gelirlerinin ve bütçelerinin yönetimi, yatırım ve tasarruf kararlarının alınması ve dolandırıcılığa maruz kalmaktan kaçınmaları bakımından daima önem arz eden bir husus olmuştur. Zira finansal piyasalar giderek daha karmaşık bir hal almakta ve hane halkı finansal kararlar konusunda daha fazla sorumluluğa ve riske katlanmak zorunda kalmaktadır. Bu sebeple finansal eğitim, bireylerin kendi finansal refahlarını artırmanın yanında,

finansal piyasaların ve ekonominin düzgün işlemesini sağlamak için de bir zorunluluk haline gelmiştir (OECD, 2005: 20). Nitekim TCMB tarafından yapılan finansal eğitim tanımında da bu hususa değinilmiştir (TCMB, 2011: 79).

> "…finansal konulara ilişkin farkındalığın artırılması, finansal ürünlere erişimin geliştirilmesi ve finansal konularda bilgi birikiminin sağlanmasından, bu bilgi birikiminin bireylerin tüketim, yatırım ve tasarruf davranışlarında değişiklikler yaratmasına ve bu değişikliklerin ülke ekonomisine ve toplumsal refaha yansımalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır…"

OECD tarafından yapılan finansal eğitim tanımında, üç kavrama dikkat çekilmektedir. Bunlar; bilgi, talimat ve tavsiye kavramlarıdır. Zira bireyler finansal hizmetler konusundaki kabiliyetlerini bu üç bileşene dayanarak geliştirmektedir. Dolayısıyla finansal eğitimi konusunda beklenen faydanın sağlanabilmesi için bilginin, talimatların ve tavsiyelerin belirli özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bu kapsamda;

- **Bilgi**; finansal tercihler, fırsatlar ve sonuçları konusunda bireylerde farkındalık yaratan bir özelliğe sahip olmalıdır.
- **Talimat**; bireylerin finansal kavramlar ve şartlar hakkında beceri ve kabiliyetlerini geliştiren eğitim ve rehberlik hizmetlerini kapsamalıdır.
- **Tavsiye**; bireylerin almış oldukları bilgi ve talimatları en iyi şekilde kullanabilmeleri için, genel finansal konularda bireylere danışmanlık hizmeti sağlamalıdır (OECD, 2005: 21).

OECD tarafından yapılan finansal eğitim tanımlaması dikkate alındığında, finansal eğitimin temel iki amacının bulunduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki, bireylerin finansal ürün ve hizmetler ile bunların risk ve getirilerine ilişkin bilgi ve farkındalıklarının artırılmasıdır. Diğeri ise, bireylerin finansal ürün ve hizmetler nedeniyle oluşacak kayıplar veya tüketici aleyhine haksız bir durum oluşması halinde kullanabileceği yasal hakları konusunda bilinçlendirilmesidir (Satoğlu, 2014: 12).

Finansal eğitim, finansal piyasalarda yaşanan gelişmeler, demografik, ekonomik ve politik değişimler sonucunda giderek önem kazanmaktadır. Finansal

piyasalar giderek karmaşık hale gelmekte ve finansal ürün yelpazesi genişlemektedir. Tüketicilerin bankalar ve aracı kurumlar gibi çeşitli finansal kuruluşlar aracılığıyla kredi ve tasarruf araçlarına olan erişim imkânı da her geçen gün artmaktadır. Ayrıca insanların yaşam beklentilerindeki artış, uzun vadede emeklilik hayatında kendilerine yetecek düzeyde tasarruf yapma eğilimini de artırmaktadır. Bu kapsamda finansal eğitimin önemini artıran faktörler izleyen kısımda verilmiştir (OECD, 2005: 28-34).

- **Finansal piyasaların ve ürünlerin karmaşıklığı:** Yalnızca bir nesil önce kişilerin kullanmış oldukları temel finansal ürünler, açılması ve kullanımı karmaşık olmayan vadesiz hesap ve tasarruf hesabından oluşmaktaydı. Ancak günümüzde bireyler yalnızca banka hesapları konusunda dahi farklı özelliğe sahip onlarca ürünle karşı karşıya kalmaktadır. Ayrıca yatırımcılar bakımından yatırım yapılabilecek araçlar da hazine bonosu, devlet tahvili, yerel idareler tarafından ihraç edilen bonolar, özel sektör bono ve tahvilleri, yatırım fonları, hisse senetleri ve türev finansal araçlar gibi geniş bir yelpazeden oluşmaktadır. Yalnızca türev finansal araçlar ele alındığında dahi, forward, future, swap ve opsiyon gibi temel türev ürünlerin yanında kredi temerrüt swapları, krediye bağlı tahvil, toplam getiri swabı egzotik opsiyonlar ve swaption gibi yapılandırılmış ürünlerin de bulunduğu görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu ürünlerin vade yapısı, ödeme şartları, getirisi, risk düzeyi, bireyin karşılaşabileceği kayıp tutarı, tarafların hak ve yükümlülükleri konusunda bilgi sahibi olunmasını gerektirmektedir. Aksi takdirde bireylerin finansal kaynaklarının yanlış kararlar sonucunda kayba uğraması ve bireylerin refah düzeylerinin bu durumdan etkileneceği düşünüldüğünde finansal eğitimin önemi daha net bir şekilde ortaya çıkmaktadır (OECD, 2005: 29).

- **Finansal ürün çeşitliliğindeki artış:** Finansal piyasalardaki deregülasyon ile bilgi teknolojilerindeki gelişmelerin maliyet avantajı sağlaması, finansal piyasalarda ihtiyaç duyulan ürün çeşitliliğinin artışıyla sonuçlanmıştır. Finansal ürün ve hizmetlerdeki yenilik, daha fazla tüketicinin finansal piyasalara olan erişimini artırmıştır. Ayrıca internet teknolojisindeki gelişmeler, söz konusu ürünler hakkındaki bilgiye erişimi kolaylaştırmıştır. Ancak finansal ürün çeşitliliği, tüketicilere daha fazla seçenek sunarken birtakım zorlukları ve riskleri de beraberinde getirmiştir. Zira söz konusu ürünler hakkında yeterli bilgiye sahip

olunmaması yanlış finansal kararlar alınmasına yol açmaktadır. Bu durum ise finansal eğitime olan ihtiyacı artırmıştır (OECD, 2005: 30).

- **Nüfus patlaması ve hayat beklentilerinin artması:** Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında hızla artan nüfusla birlikte söz konusu dönemde dünyaya gelen nesil, 21. yüzyılın başlarında emeklilik hayatına geçmiştir. Söz konusu neslin doğurganlık oranının önceki nesil kadar yüksek olmaması ise günümüzde az sayıda çalışan nüfusun çok sayıda emekli nüfusu "beslemesi" sonucunu doğurmuştur. Ayrıca bu durum çalışan nüfusun hayat beklentilerinin artmasıyla daha da karmaşık bir hal almaya başlamıştır. Zira emekli nüfusun kendinden önceki nesle kıyasla emeklilik hayatına erken başlaması, çalışan nüfus tarafından daha uzun süre desteklenmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durumda çalışan nüfus, üzerindeki yükün azaltılması amacıyla finansal piyasalara başvurmakta, borçlanmakta veya servet artırıcı ürünlere yatırım yapmaktadır (OECD, 2005: 30-31).

- **Gelir artışı:** İkinci dünya savaşı sonrasında yaşanan nüfus patlaması ve bu nüfusun üretime doğrudan katkıda bulunması finansal varlıkların birikimini ve dolayısıyla birçok ülkede bireysel finansal yatırımcıların sayısını artırmıştır. Bireysel yatırımcıların sayısındaki artışı açıklayan diğer bir husus ise 20. yüzyılın son dönemlerinde kişi başına düşen gelir seviyesinin yükselmesidir. Örneğin Kanada'da 1990-1995 dönemindeki 5 yıllık süreçte, kişi başına düşen milli gelirdeki artış oranı % 0,3 olarak gerçekleşirken aynı oran 1995-2000 döneminde % 2,2 olarak hesaplanmıştır. Aynı durum AB ülkeleri ve ABD için de geçerlidir. AB ülkeleri için söz konusu oran yıllara göre sırasıyla % 1 ve % 2,3 olarak gerçekleşmiştir. Bahsedilen oranlar ABD'de ise % 1,4 ve % 3,1 seviyesindedir (Van Ark, 2002). Kişisel gelir düzeyi konusundaki olumlu gelişmeler, hane halkının finansal yatırımları ve finansal servetinde de artışı beraberinde getirmiştir. Gelir artışı ayrıca bireylerin finansal kuruluşlardan borçlanma kapasitelerinin artmasını ve finansal kuruluşlarla olan etkileşimini olumlu yönde etkilemiştir. Dolayısıyla hane halkının finansal kuruluşlarla olan etkileşimi finansal eğitimi gerekli kılmıştır (OECD, 2005: 32-33).

- **Sermaye piyasalarındaki değişim:** Bireylerin finansal sisteme dâhil olmasına aracılık eden diğer bir faktör ise sermaye piyasalarının gelişmesidir. Ancak

sermaye piyasaları hakkındaki tecrübenin ve farkındalık seviyesinin düşük olması, modern finansal ürünlere karşı güvensizlik ve geleneksel yöntemlerle tasarruf yapma yönelimi, sermaye piyasaları hakkındaki bilgi düzeyinin yükseltilmesini gerekli kılmaktadır. Aksi takdirde yetersiz bilgi nedeniyle zarar görme riski doğmaktadır (OECD, 2005: 34).

Finansal eğitimin kapsamı, kişilerin yaş, eğitim düzeyi, meslek veya gelir grubuna göre değişim göstermektedir. Zira üniversite öğrencisine verilecek olan bir finansal eğitimin içeriği ile emeklilik döneminde bulunan bir kişiye verilecek eğitimin içeriği aynı olmamalıdır. Aynı şekilde alt gelir grubunda bulunan bir kişiye ağırlıklı olarak bütçe yönetimi ve giderlerin gelirleri aşmaması için yapılması gereken hususlar konusunda eğitim verilmesi gerekirken, varlıklı bireylere verilecek eğitim ağırlıklı olarak yatırım araçları üzerine olacaktır. Diğer bir ifadeyle finansal eğitimin kapsamı bakımından yeknesak bir uygulamadan söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte finansal eğitimin temel öncelikleri kapsamında; bireylere tasarruf, finansal planlama, borç ve kredi yönetimi, bankacılık hizmetleri ve yatırım konularında bilgi verilmektedir. Tasarruf konu başlığı altında; tasarrufun önemi, tasarruf yapma ve tasarruf disiplini oluşturma yolları ve tasarruf araçları hakkında bilgilendirilmektedir.

Finansal planlama konusunda; mali hedeflerin planlanması, yapılan harcamaların kayda alınması, gelir ve giderlerin toplu olarak gösterimine olanak sağlayan bütçe yapılması ve finansal kararların bütçenin durumu dikkate alınarak yapılması üzerinde durulmaktadır.

Borç ve kredi yönetimi konusunda; borçlanmanın gerekçesi, miktarı ve zamanı, aşırı borçlanmadan kaçınma yolları, kredi alternatiflerinin değerlendirilmesi, krediye ilişkin temel kavramlar ve kredi türleri konusunda bilgi verilmektedir.

Bankacılık hizmetleri konusunda; para transfer servisleri, elektronik ve mobil bankacılık, bankaların tüketiciye sunduğu finansal ürün ve hizmetler teması üzerinde durulmaktadır.

Yatırım konu başlığında ise; yatırım fırsatlarını değerlendirme, yatırım için uygun zaman ve koşulları değerlendirme, yatırım tercihi, varlık çeşitlendirme ve risk/ getiri dengesi konularında eğitim verilmektedir (Barmaki, 2015: 15).

Finansal eğitim konusunda standart bir uygulama hayata geçirebilmek amacıyla 2011 yılında ABD'de akademisyenler, ekonomistler, uzmanlar ve öğretmenlerden oluşan "Ekonomik Eğitim Konseyi" (CEE) kurulmuştur. Söz konusu Konsey tarafından belirlenen standartlara göre finansal eğitim altı ana başlıktan oluşmaktadır:

- Gelir elde edilmesi,
- Ürün ve hizmet satın alınması,
- Tasarruf etme,
- Kredi kullanma,
- Finansal yatırım yapma,
- Riskten korunma ve sigorta yaptırma

Bu çerçevede Konsey, finansal eğitim verilmesi halinde eğitim başlıklarının bu kapsama uygun olmasını tavsiye etmektedir (Bosshardt ve Walstad, 2014: 66).

1.2. Finansal Eğitimin Katkıları

OECD tarafından finansal eğitimin bireysel refahın artırılmasının yanında finansal piyasaların ve genel ekonomik durumun istikrarını korumak açısından da gerekli olduğu belirtilmektedir. Bu çerçevede finansal eğitimin, bireysel refah ile finansal piyasalar ve ekonomiye olan katkıları ayrı ayrı incelenecektir.

Finansal eğitimin tüm yaş gruplarına ve farklı gelir seviyesindeki bireylere katkı sağlaması mümkündür. Örneğin çalışma hayatına yeni başlayan genç yaş grubuna, gelir ve giderlerin dengelenmesi amacıyla bütçeleme ve tasarruf bakımından temel araçlar sağlanmaktadır. Finansal eğitim ailelere ise aile bütçesinin korunması ve çocukların eğitim giderleri gibi hususlar için tasarruf yapılmasına

olanak tanınmaktadır. Üst yaş grubu açısından ise refah seviyesi yüksek bir emeklilik hayatı mümkün olmaktadır (OECD, 2005: 35-36).

Finansal eğitimin tüm yaş ve gelir gruplarına bireysel refah açısından katkı sağlaması, kişilerin finansal ürünler konusunda doğru bilgilere sahip olmalarını ve tasarruf, yatırım ve harcama kararlarını bu çerçevede vermelerini sağlamakla gerçekleşmektedir. Ayrıca yeterli bilgi birikimine sahip olan bireyler, yanlış yönlendirme ve tavsiyelerin kendilerini zarara uğratmasına engel olabilmekte ve dolandırıcılık riskine karşı önlem almış olmaktadır (TCMB, 2011: 82).

Finansal eğitim yalnızca bireylerin doğru yatırım kararları vermelerini sağlayarak bireysel refahı artırıcı bir unsur olarak görülmemelidir. Zira finansal eğitim, bireylerin refahını koruma ve refah seviyesinin düşmesine engel olma fonksiyonu da bulunmaktadır. Yatırım veya tasarruf yapabilecek yeterli varlığa sahip olmayan bireyler, finansal eğitim aracılığıyla bütçe dengesini kurabilmekte, harcama ve borçlanma kararlarını bu doğrultuda vermektedir. Bu bakımdan finansal eğitim kişilerin hem varlıklarını, hem de yükümlülüklerini yönetebilmelerine imkân tanıyan bir olgudur.

Finansal açıdan eğitilmiş bireyler, giderek karmaşık bir yapıya bürünen finansal piyasaların etkin bir şekilde işlemesine yardımcı olmaktadır. Farklı finansal kuruluşlar tarafından sunulan ürünlerin karakteristik özellikleri ve risk-getiri dengesi hakkında yeterli bilgiye sahip olan bireyler, finansal piyasalardaki rekabetin de artmasını sağlamaktadır. Ayrıca finansal olarak eğitilmiş bireylerin olduğu bir toplumda, taleplerin karşılanması amacıyla finansal kuruluşlar tarafından yeni ürünler ve hizmetler sunulması gereği ortaya çıkmaktadır. Finansal ürün ve hizmet çeşitliliğinin artması ise finansal piyasaların gelişimine katkı sağlamaktadır. Ürün ve hizmet çeşitliliğinin yanında sunulan ürün ve hizmet kalitesi de gelişim göstermektedir. Zira bireylerin memnuniyeti ancak bu şekilde sağlanabilmektedir (OECD, 2005: 35).

Finansal eğitim aracılığıyla hak ve yükümlülükleri konusunda bilinçli olan bireyler, herhangi bir aksaklık durumunda başvuracakları idari merciler hakkında da bilgi sahibidir. Bu durum ise finansal piyasalar üzerinde otomatik bir denetim fonksiyonu oluşturmaktadır (TCMB, 2011: 84). Kamu otoritesinin düzenleme ve

denetim faaliyetleri için ayırmış olduğu kaynak üzerinde de olumlu etki yaratacak olan bu durum, kaynak kullanımının etkinleştirilmesine katkı sağlamaktadır (OECD, 2005: 35).

Finansal eğitim, bireylerin tasarruf eğilimini artırmaktadır. Artan tasarruf düzeyi yatırımlar üzerinde olumlu etki yaratmakta, yatırım düzeyinin artışı ise ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlamaktadır.

Finansal eğitimin belirtilen katkılarının sağlanabilmesinde finansal kuruluşların rolü büyüktür. Zira birçok ülkenin yasal mevzuatında da belirtildiği üzere finansal kuruluşların ürün ve hizmetler hakkında gereken bilgiyi müşterilerine sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Ancak bu bilginin açık, anlaşılır, eksiksiz ve tarafsız olması, bilgi verilirken yanıltıcı bir üslup kullanılmaması da önem taşımaktadır. Tüm bu faktörler bireylerin ürün ve hizmetler konusunda farkındalığını artırarak finansal kuruluşların finansal eğitim hususundaki rolünü güçlendirmektedir (OECD, 2005: 36-37).

1.3. Finansal Okuryazarlık Kavramı

Finansal eğitim faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan finansal okuryazarlık, özellikle 2008 küresel finansal kriz sonrası finans literatüründe kendine daha fazla yer bulmaya başlamıştır. Genel anlamda finansal eğitim alan kişilerin bu bilgi ve becerilerini doğru kullanabilme yeteneğine sahip olması finansal okuryazarlık olarak tanımlanmaktadır. OECD tarafından yapılan ve genel kabul görmüş bir tanıma göre finansal okuryazarlık, bireysel refahın sağlanması amacıyla verilen finansal kararlar konusunda gerekli olan bilgi, beceri, farkındalık, tutum ve davranışların bileşimi olarak tanımlanmıştır (OECD, 2011: 3).

Finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümü konusunda çalışmalar gerçekleştiren Lusardi (2008) tarafından finansal okuryazarlık, temel düzey ve gelişmiş düzey olmak üzere iki farklı şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda temel düzeyde finansal okuryazarlık; faiz ve enflasyon gibi temel makroekonomik değişkenlerin niteliği, değişimi, ekonomiye etkileri ve aralarındaki sebep-sonuç ilişkisi konusunda bilgi sahibi olmayı ve bunlar hakkında değerlendirme yapabilmeyi gerektirmektedir. Gelişmiş düzeyde finansal okuryazarlık ise hisse senetleri piyasasının fonksiyonu,

yatırım fonları, faiz oranları ve bono fiyatları arasındaki ilişki, yatırım fonları ve özel sektör hisseleri arasında risk ayrıştırması, hisse ve bonolar arasındaki risk düzeyi ve uzun vadeli getiri oranları hakkında bilgi sahibi olunması ile bu bilgi doğrultusundaişlem yapabilme yeteneğini ifade etmektedir (Lusardi, 2008: 4-7).

2012 yılında Türkiye'de ülke çapında bireylerin finansal okuryazarlık, finansal erişim farkındalıklarını ve olanaklarını oluşturabilmek amacıyla kurulan "Finansal Okuryazarlık ve Erişim Derneği", finansal okuryazarlık kavramını,

> "…finansal okuryazarlık, bireylerin gelirlerini, birikim ve yatırımlarını akıllıca değerlendirip, bütçelerini doğru yönetebilme yetkinliğine sahip olabilme durumu…"

olarak tanımlamaktadır.[1]

Finans literatüründe finansal okuryazarlık konusuna ilişkin yapılan araştırmaları inceleyen Huston (2012), araştırmasında 71 farklı çalışmaya yer vermiş ve söz konusu çalışmalarda yer alan finansal okuryazarlık tanımları izleyen tabloda özetlenmiştir.

[1] https://www.fo-der.org/foder-hakkinda/ Erişim Tarihi: 17.03.2020

Tablo 1: Finans Literatüründe Finansal Okuryazarlık Kavramına İlişkin Tanımlamalar

Çalışmalar	Finansal Okuryazarlık Tanımı
Noctor vd., 1992 Beal ve Delpachitra, 1992	Finansal okuryazarlık, paranın kullanımında ve yönetiminde efektif kararlar alma ve bilinçli yargılarda bulunabilme yeteneğidir.
Vitt vd., 2000 Cude vd., 2006	Kişisel finansal okuryazarlık, maddi refahı etkileyen kişisel finansal koşulları okuyabilme, analiz edebilme, yönetebilme ve hesaplayabilme yeteneğidir. Bu yetenek, finansal seçenekler arasında doğru karar vermeyi, finansal konular ve para hakkında rahatça tartışabilmeyi, gelecek için planlar yapabilmeyi, günlük finansal kararları etkileyen olaylara karşı yetenekli bir şekilde karşı koyabilmeyi ve genel ekonomi konuları hakkında bilgi sahibi olabilmeyi içerir.
Kim, 2001	Finansal okuryazarlık, modern bir toplumda yaşamını devam ettirebilmek için insanların ihtiyacı olan temel
Bowen, 2002	Finansal bilgi, Amerikan halkının günlük işlerini yerine getirmesi için gerekli olan ana finansal terimlerin ve kavramların anlaşılmasıdır.
Courchane ve Zorn, 2005	Tüketici okuryazarlığı, bireyin kendisi tarafından değerlendirilen finansal bilgi ya da nesnel bilgisidir.
Jumpstart Coalision, 2007	Finansal okuryazarlık, bireyin yaşamı boyunca finansal güvenliğini sağlaması için finansal kaynakları efektif bir biçimde yönetmesini sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olma yeteneğidir.
U.S. Financial Literacy and Education Commission, 2007	Finansal okuryazarlık, bireyin yaşamı boyunca finansal refahını sağlamak için finansal kaynakları efektif bir biçimde yönetmesini sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olma yeteneğidir.
Servon ve Kaestner, 2008	Finansal okuryazarlık, bir kişinin finansal kavramları anlayabilme ve kullanabilme yeteneği olarak ifade edilir.

Kaynak: Kılıç, 2016: 7

Görüldüğü üzere finans literatüründe finansal okuryazarlık kavramına ilişkin farklı tanımlamalar yapılmış olmakla birlikte söz konusu tanımların vurguladığı ortak noktaların bulunduğu görülmektedir. Söz konusu faktörler aşağıda verilmiştir (Gökmen, 2012: 20):

- Finansal kavramlara ilişkin bilgi sahibi olma,
- Finansal kavramlar arasında ilişki kurabilme yeteneği,
- Bireysel finansal yönetim becerisi,
- Doğru finansal kararlar verebilme kabiliyeti,
- Kısa ve uzun vadeli ihtiyaçlara yönelik finansal planlama yeteneği.

Bu çerçevede finansal okuryazarlık kavramından söz edilebilmesi için bireylerin finansal konularda yalnızca bilgi sahibi olması yeterli olmamakta, bu bilgiyi kullanarak doğru kararlar verebilme, yönetim ve planlama becerilerine de sahip olması gerekmektedir. Nitekim OECD, finansal okuryazarlık kavramını üç bileşen altında incelemektedir. Bunlar, finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranıştır. Diğer bir ifadeyle finansal okuryazarlıktan bahsedebilmek için, doğru ve yeterli bir finansal bilginin, bu bilgiye paralel bir tutum ve davranışa dönüşmesi gerekmektedir.

Finansal bilgi, OECD tarafından 2005 yılında yapılan küresel bir çalışmada finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümü için kullanılan bir faktördür. Bu kapsamda finansal bilgi; paranın zaman değeri, ödenen faiz, basit faiz, bileşik faiz, risk ve getiri dengesi, enflasyon ve kaynak çeşitlendirmesi konularından oluşan sorulara verilen yanıtlara göre ölçülmüştür. Dolayısıyla bireylerin bu kavramlar hakkındaki bilgi seviyesi, finansal okuryazarlık düzeyini değil, finansal okuryazarlığın bir bileşeni olan finansal bilgi düzeyini göstermektedir.

Finansal tutum, finansal okuryazarlık düzeyi ölçen faktörlerden bir diğeridir. Bilgi ile birleşerek bir sonraki adımda eyleme (finansal davranış) dönüşen finansal tutum, esasen kişinin finansal konulardaki eğilimini ifade etmektedir. Örneğin risk

iştahının yüksek olması veya uzun vadeli yatırım yapma isteği, bireyin finansal tutumunu ifade etmektedir. OECD tarafından yapılan çalışmada da kişilerin finansal tutumları,

- Uzun vadede tüketim veya tasarruf konusundaki eğilimleri,
- Finansal refahın sağlanmasında kısa vade veya uzun vade tercihleri,
- Paranın bir tüketim mi yoksa tasarruf aracı mı olduğu konusundaki görüşleri

dikkate alınarak tespit edilmiştir (Karakuş, 2019: 9-11).

Finansal davranış ise bireylerin finansal bilgileri ile finansal tutumlarının bir araya gelmesi sonucunda eyleme dönüşen faktördür. Örneğin hazine bonosu hakkında yeterli bilgiye sahip olan ve finansal tutum bakımından risk iştahı düşük olan bir yatırımcının bu doğrultuda hazine bonosuna yatırım yapması bir finansal davranış olarak nitelenmektedir. OECD tarafından yapılan çalışmada finansal davranış faktörü; "davranış ifadeleri" ve "finansal ürün seçimi" olmak üzere iki başlıkta ölçülmüştür. Dikkatli alışveriş, faturaların zamanında ödenmesi, uzun vadeli tasarruf ve yatırım hedefleri gibi faktörler "davranış ifadeleri" kapsamında ele alınırken, tasarruf ve yatırım konusunda tercih edilen ürünler, edinilen bilgi veya tarafsız bir tavsiye sonrasında gösterilen davranış, ihtiyaçların karşılanması için tercih edilen borçlanma yöntemleri gibi hususlar ise "finansal ürün seçimi" kapsamında dikkate alınmıştır.

1.4. Finansal Okuryazarlığın Önemi ve Katkıları

1971 yılında Bretton Woods sisteminin sona ermesiyle birlikte 20'nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren küresel finansal piyasalardaki küreselleşme hareketi, hızlı bir dönüşüm ve gelişimi de beraberinde getirmiştir. Finansal piyasalardaki küreselleşme aynı zamanda finansal kuruluşlar arasındaki rekabeti de artırmıştır. 21'inci yüzyılın başından itibaren bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki dönüşüm, finansal piyasalarda şeffaflığı sağlamıştır. Zira her türlü bilgiye erişim bu teknolojiler sayesinde kolaylaşmış ve halka arz edilir hale gelmiştir (Yılmaz ve Tuncay, 2012: 345). Finansal piyasalarda artan rekabet, teknolojik gelişmeler, kişisel gelir

seviyesindeki artış ve şeffaflık, farklı özelliklere sahip yeni ürün ve hizmetlerin sunulmasına zemin hazırlamıştır. Ancak söz konusu yeni ürünlerin daha karmaşık bir yapıya sahip olması tarafların hak ve yükümlülüklerinin anlaşılması bakımından zorluk yaratmıştır. Bu çerçevede bireylerin söz konusu ürünler nedeniyle elde edecekleri getiri ve üstlendikleri riskin farkında olunması bakımından finansal okuryazarlığın önemi ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle tercih edilecek olan ürün ve hizmetlerin karmaşıklık düzeyi arttıkça bilginin önemi de aynı ölçüde artmaktadır Bu sebeple bireylerin finansal ürün ve hizmetler konusunda doğru karar verebilmesi finansal okuryazarlık düzeyine bağlı olmaktadır (Hathaway ve Khatiwada, 2008: 1).

Değişen dünya düzeninde özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bireylerin yaşam beklentilerinin artması ve hayat standartlarındaki değişikliklerle birlikte yeni harcamalar ortaya çıkmıştır. Örneğin 20'nci yüzyılda yaygın olmayan ancak 21'inci yüzyılın başından itibaren ortaya çıkan bireysel sağlık hizmetlerine yönelik masraflar, eğitim faaliyetlerine ilişkin harcamalar, beslenme alışkanlıklarının değişmesi sonucu oluşan masraflar ve tatil harcamaları bireylerin bütçe dengesini korumanın önemini daha da artırmıştır (OECD, 2013).

Finansal piyasalardaki tüm bu gelişmeler ve finansal okuryazarlığın öneminin artmasına karşın, finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik yapılan araştırmaların birçoğunun ulaşmış olduğu ortak sonuçlar şu şekilde belirtilmektedir (OECD, 2009: 11):

- Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi önemli ölçüde düşüktür. Bu durum gelişen finansal piyasalarda giderek karmaşık hale gelen ürün ve hizmetlerin anlaşılmasını zorlaştırmaktadır.

- Bireyler, finansal okuryazarlık düzeylerinin düşük olduğunun bilincinde değildir. Bu durum, finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu varsayılarak yanlış kararlar verilmesine yol açmaktadır.

- Finansal okuryazarlık bireylerin kişisel refah düzeyinin artırılmasının yanında, finansal sistemin doğru işleyişi ve denetim ve düzenleme faaliyetlerinin etkinliği açısından da gereklidir.

Bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri hakkında yanlış bilgiye sahip olmaları ve yeterli bilgiye sahip oldukları düşüncesiyle yanlış kararlar almaları yalnızca bireysel refahı değil toplumsal refahı da etkilemektedir. Zira hatalı kararlar sonucunda gelir seviyesinde yaşanan azalma, bireyin harcamaları ve tasarruf miktarını da olumsuz etkileyecektir. Hane halkının tüketim harcamalarındaki azalma ise üretim ve istihdam gibi temel makroekonomik göstergelerde bozulmaya yol açacak ve ekonomik bir durgunlukla sonuçlanacaktır. Hane halkının yanlış finansal kararlar vermesinin yol açacağı tahribat 2008 yılında başlayan küresel finansal krizde çok açık bir şekilde anlaşılmıştır. Bu bakımdan finansal okuryazarlık makroekonomik denge açısından da büyük öneme sahiptir.

Finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının, bireyin finansal refahı açısından doğurduğu sonuçlar şu şekilde belirtilmektedir (Beal ve Delpachitra, 2003: 67):

- Borçlanma düzeyinde artış,
- Harcamalarda kredi kartına olan bağımlılığın önemli ölçüde yükselmesi,
- Tüketici kredilerine bağımlı hale gelme,
- Kontrolsüz bir şekilde yapılan tüketim harcamalarının artması,
- Risk düzeyi yüksek olan yatırımlara servet aktarılması,
- Kaldıraçlı işlemlerle kazanç elde etme beklentisinin bulunması.

OECD tarafından yapılan çalışmalarda ise finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması, kişilerin emeklilik döneminde refah düzeyinin düşmesine, finansal ürün seçiminde yanlış kararlar verme sonucunda hane halkının yüksek maliyetlere maruz kalmasına ve finansal kuruluşlara olan güven düzeyinin azalmasına yol açmaktadır (Sancak, 2012: 43).

Finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğu bir toplumda, bireylerin bütçe yönetimi kabiliyeti doğrultusunda mevcut servetin korunması veya artırılması söz konusudur. Bu durumda bireylerin tüketim ve yatırım harcamalarında da artış sağlanacak ve tasarruf eğilimleri de atacaktır. Tasarruf eğiliminin artması milli

servetin artmasına katkı sağlarken, tüketim ve yatırım harcamaları ise üretimin ve istihdamın gelişmesine olanak tanıyacaktır. Bu durum ise toplumsal refahın artmasıyla sonuçlanacaktır.

Finansal okuryazar bir toplum, küresel ekonomik gelişmelere karşı daha duyarlı olmaları ve söz konusu gelişmelerin yerel ekonomi üzerindeki muhtemel olumsuz etkilerini okuyabilmeleri nedeniyle, alacakları kararlar aracılığıyla bu olumsuz etkilerin şiddetini azaltma yeteneğine sahiptir (Satoğlu, 2014: 27).

Finansal okuryazar bireyler, mevcut servetlerini koruma ve emeklilik döneminde de aynı hayat standardını sürdürme hedefleri bulunmaktadır. Bu çerçevede bireysel emeklilik sistemine dâhil olunması kişinin uzun vadede bireysel refahının korunmasına olanak tanırken, yerel ekonomi açısından da uzun vadeli kaynak temin edilmiş olmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin bireye ve makroekonomiye katkılarının yanında finansal sistemin işleyişine de katkı sağlamaktadır. Finansal kuruluşların sunmuş olduğu ürün ve hizmetler arasında kıyaslama yapabilme, risk ve getiri dengesini analiz edebilme becerisine sahip bireyler, söz konusu kurumlar arasında rekabeti artırarak ürün ve hizmet kalitesinin artmasını sağlayacaktır. Zira finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olması, finansal sistem üzerinde bir baskı unsuru yaratmaktadır. Ayrıca hak ve yükümlülüklerinin bilincinde olan bireyler, finansal kuruluşların müşteri aleyhine uygulamalarına yönelik bir denetim fonksiyonu icra etmektedir. Zira böyle bir durumda söz konusu bireyler, yasal haklarını kullanarak finansal kuruluşların aleyhteki uygulamalarının önüne geçmektedir.

Finansal okuryazar bir toplumda tasarruf ve yatırım eğiliminin artması, finansal ürünlere olan talebi de artırmaktadır. Tasarruf ve yatırım amacıyla bankacılık ürünlerinin kullanılması ise finansal sektörün ihtiyaç duymuş olduğu fonlara erişimi kolaylaştırmaktadır. Bu durum finansal kuruluşların kaynak maliyetini olumlu yönde etkilemektedir (Gökmen, 2012: 48).

Finansal sektör tarafından sunulan ürün ve hizmetler hakkında gerekli bilgilerin verildiği ancak finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan bireyler, ürün veya hizmet nedeniyle karşılaştıkları kayıplar nedeniyle finansal kuruluşları sorumlu

tutabilmektedir. Bu durum ise finansal kuruluşların itibarının haksız bir şekilde zedelenmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyi, finansal kuruluşların itibarının korunması açısından da önem arz etmektedir.

Finansal kuruluşlar itibarlarının zedelenmemesi amacıyla ürün ve hizmet sunacakları müşteriler arasında seçim yapmaktadır. Bu kapsamda yeterli finansal okuryazarlık seviyesine sahip olmayan bireylerle işlem yapılmamaktadır. Örneğin bankalar forward, opsiyon ve swap gibi müşterinin kayıp miktarının yüksek olma ihtimalinin bulunduğu ürünleri, talep eden her müşteriye sunmaktan kaçınmaktadır. Aracı kurumlar da belirli ürün ve hizmetlerde aynı davranış biçimini benimsemiş durumdadır. Bu kapsamda, finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olması, finansal işlem hacminin gelişimine de katkı sağlamaktadır. Zira finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması, bahsedilen kuruluşların söz konusu ürünleri sunmasını engelleyecek ve belirli ürünlerde işlem hacmi daralacaktır (Altıntaş, 2009: 156-158).

Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu ve bunun bilincinde olan toplumlarda finansal sektörün gelişimi sınırlı olmaktadır. Zira alacakları finansal kararlar sonucunda zarar görme korkusu bulunan bireyler, finansal sistemden tamamen geri durmakta ve söz konusu bireylerin varlıkları finansal sisteme dâhil edilememektedir. Bu durum finansal sistemin büyümesini engellemekte ve ülkemizde "yastık altı" olarak tabir edilen varlık hacminin büyümesine sebep olmaktadır.

Finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olması finansal sistemin büyümesini sağlarken "tefeci" olarak tabir edilen ve yasa dışı bankacılık faaliyeti gösteren kesimin de faaliyetlerinin engellenmesine katkı sağlamaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesi düşük olan toplumlarda, bireylerce olumsuz etkileri öngörülemeyen finansal yasa dışı finansal faaliyetlerin gelişmesi, finansal sektörün büyümesini de engellemektedir. Kayıt dışı yollarla finansal kaynak sağlayan bireyler, ödeme şartlarının oldukça ağır olması ve yükümlülüklerin katlanarak artması sonucunda bireysel refah düzeyleri büyük zarar görmektedir. Buna karşın bireylerin haklarını arayabilecekleri bir merciinin olmaması da, finansal sistemden uzaklaşmalarına neden olmaktadır. Ayrıca kayıt dışı finansal faaliyetlerin tercih edilmesi, belirli yasal

yükümlülüklere katlanan finansal kuruluşlar açısından da bir dezavantaj yaratmaktadır (Gökmen, 2012: 49).

Finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması nedeniyle kayıt dışı finansal sistemden yararlanılması esasen bireylerin bir sebeple yasal finansal sistemin dışına itilmesi nedeniyle ilişkilidir. Uluslararası literatürde "unbanked" olarak nitelenen kişiler, herhangi bir finansal kuruluşta tasarruf hesabı bulunmayan, düşük gelir düzeyi nedeniyle tasarruf kabiliyeti olmayan veya kredibilitesinin düşük olması nedeniyle finansal sistemden kaynak sağlayamayan ya da yüksek maliyetlere katlanmak zorunda olan bireyler, "kayıt dışı" olarak adlandırılmaktadır. Özellikle geçmişte finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olması nedeniyle bütçe yönetimi ve borçlanma konusunda bilinçsiz hareket eden ve sonuç olarak kredibilitesi düşen bireyler, finansal sistemden gerektiği gibi faydalanamamakta ve bunların bir kısmı yasal olmayan yöntemlere başvurmaktadır (Caskey, 2002: 2). Dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyi, kişilerin finansal sistemden yararlanabilmeleri, kayıt dışı finansal sisteme mecbur kalmamaları ve dolandırıcılık olaylarına maruz kalmamaları açısından önem arz etmektedir. Aksi takdirde kredibilitesinin düşük olması nedeniyle kayıt dışı finansal sisteme yönelen bir toplumda, finansal sistemin gelişmesi olumsuz etkilenecek ve vergi kaybına yol açacaktır.

Finansal okuryazarlığın, araştırma kapsamında yer alan üniversite öğrencileri açısından önemine değinmekte de fayda görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin konaklama, kırtasiye, gıda, iletişim, harç ve katkı payı gibi sabit giderleri bulunmakta, buna karşılık eğitim bursu ve ailenin sunmuş olduğu finansal destek en büyük gelir kaynaklarıdır. Bunun yanında söz konusu ödemeler ve gelir kaynakları finansal kuruluşlar aracılığıyla gerçekleştirildiğinden, hem bütçe yönetimi hem de finansal ürün ve hizmetler konusunda yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Ayrıca ilerleyen yıllarda daha büyük sorumluluklar üstlenecek olan ve faaliyetleriyle ülke ekonomisine en önemli katkıyı sağlaması gereken bu kesimin, finansal okuryazarlık düzeyi hem bireysel hem de toplumsal refah açısından büyük öneme sahiptir.

1.5. Finansal Okuryazarlık Düzeyini Etkileyen Faktörler

Finansal okuryazarlık üzerinde en etkili olan husus finansal eğitim olmakla birlikte finansal eğitim alan her bireyin finansal okuryazar olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen başka faktörler de bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler üzere yapılan araştırmalarda; cinsiyet, yaş, medeni durum, dini yapı, eğitim düzeyi, mezun olunan lisans programı, gelir düzeyi, iş deneyimi, matematiksel yetenek ve finansal sosyalizasyon, bağımsız değişken olarak kullanılan faktörler arasındadır.

Cinsiyet faktörü, gerçekleştirilen araştırmalarda yoğunlukla kullanılan bir değişkendir. Chen ve Volpe (2002), Luksander vd. (2014), Sarıgül (2014) gibi literatürde yer alan çalışmaların önemli bir bölümünde erkeklerin finansal okuryazarlık düzeyi kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Yaş değişkenini dikkate alan araştırmalarda ise orta yaş grubunun finansal okuryazarlık düzeyinin diğer yaştaki bireylere göre daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Evli ve/veya çocuklu olan bireylerin belirli sorumluluklar üstlenmeleri nedeniyle bütçe yönetimi konusunda daha bilinçli olacakları tezine dayanan araştırmalarda, medeni durumun da finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen bir faktör olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu araştırmalarda evli bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin bekâr bireylere kıyasla daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Lusardi ve Mitchell, 2007; Agarwalla vd., 2015).

Dini inançların finansal okuryazarlık düzeyi üzerindeki etkisini inceleyen sınırlı sayıda araştırmada, bireylerin dini inançları ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında sınırlı ancak negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle dini inancın artması finansal okuryazarlık düzeyinde bir miktar azalışa yol açmaktadır (Murphy, 2013; Wright, 2016).

Gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve iş deneyimi, finansal okuryazarlığı olumlu etkileyen faktörler arasında yer almaktadır. Buna göre hane halkının gelir düzeyi, eğitim düzeyi ve iş deneyiminin artması finansal okuryazarlık seviyesini yükseltmektedir (Chen ve Volpe, 2002; Worthington, 2006; Lantara ve Kartini, 2015; Agarwalla vd., 2015).

Eğitim düzeyi, finansal okuryazarlık düzeyini olumlu etkilemekle birlikte kişilerin mezun oldukları lisans programlarının bu konu üzerinde önemli bir yere sahiptir. Özellikle üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik araştırmalarda, ekonomi fakültelerine bağlı bölümlerde öğrenim gören kişilerin finansal okuryazarlık düzeyinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Chen ve Volpe, 2002; Delpachitra, 2003; Er vd., 2014).

Bireylerin sahip oldukları finansal bilginin finansal okuryazarlığa dönüşebilmesi için matematiksel yeteneğe sahip olmaları gerektiğini savunan araştırmalarda, matematiksel işlem yeteneği düşük olan bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin de düşük olduğu ortaya konulmuştur (Jappeli ve Padula, 2013; Cameron vd., 2014; Erner vd., 2016).

1.6. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Ölçümü

Literatürde finansal okuryazarlık kavramının standart bir tanımının olmaması nedeniyle finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik sabit bir yöntem bulunmamaktadır. Finansal okuryazarlık seviyesinin ölçümüne yönelik çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiş ve söz konusu çalışmalarda birbirine benzer olmakla birlikte farklı değişkenler kullanılmıştır. Dolayısıyla bireylerin "finansal okuryazar" kabul edilebilmesi, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük ya da yüksek olduğuna karar verilebilmesi için hangi kriterlerin dikkate alınması gerektiği sorusu ortaya çıkmaktadır. Literatürde yer alan araştırmalarda kullanılan değişkenleri üç ana başlık altında toplamak mümkündür. Bunlar;

- Finansal kuruluşlar tarafından sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin bilgi seviyesi,
- Temel makroekonomik değişkenlere yönelik bilgi seviyesi,
- Bütçe yönetimi becerisi

şeklindedir. Finansal kuruluşlar tarafından sunulan ürün ve hizmetlere ilişkin bilgi seviyesi esasen temel bankacılık işlemleri üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kredi kartı, banka kredileri ve banka hesaplarına ilişkin bilgi düzeyi bu başlık altında yoğunlukla kullanılan değişkenlerdir. Bunun dışında az sayıda çalışmada, yatırım fonu, bono ve

tahvil ile hisse senetleri konusundaki bilgi düzeyi de finansal okuryazarlığın ölçümünde kullanılmıştır.

Temel makroekonomik değişkenlere yönelik bilgi düzeyinin ölçümünde ise ağırlıklı olarak faiz ve enflasyon değişkenlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca bireylerin güncel finansal ve ekonomik gelişmeler hakkındaki bilgi düzeyini ve gelişmeleri takibini de bu kapsamda değerlendiren çalışmalar bulunmaktadır.

Bütçe yönetimi becerisine yönelik kullanılan değişkenler ise tasarruf ve borçlanma, gelir-harcama dengesi ve finansal planlama bu başlık altında ele alınan değişkenler olmuştur.

ABD'de finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması için konuya ilişkin çalışmalar yürüten ve Başkanlık Makamına bağlı "Finansal Okuryazarlık Kurulu"[2], bireylerin finansal okuryazar kabul edilebilmelerini birtakım şartlara bağlamıştır. Söz konusu şartlar;

- Finansal sistemin işleyiş mekanizması ve finansal kuruluşlar hakkında temel bilgi sahibi olma,
- Nakit akım yönetimi becerisine sahip olma,
- Bütçe dengesinin sağlanmasında varlıkların ve kaynakların dikkate alınması,
- Olağanüstü durumlar için tasarrufta bulunma eğilimi,
- Kredi ihtiyacı halinde farklı seçenekleri karşılaştırabilme gücü,
- Konut ihtiyacı halinde kira veya mülk sahibi olma seçeneklerini değerlendirme kabiliyeti,
- Finansal risklerin yönetilmesi veya devredilmesi hususundaki becerisi,
- Yatırım araçlarının risk-getiri dengesini doğru analiz edebilmesi,
- Emeklilik hayatını doğru şekilde planlayabilmek

[2] Söz konusu Kurul'un resmi adı "President Advisory Council on Financial Literacy" şeklindedir.

olarak belirlenmiştir (Er vd., 2014: 115-117). Söz konusu kriterlere göre bireylerin finansal okuryazarlık düzeyinin ağırlıklı olarak bütçe yönetimi konusundaki becerilerine bağlandığı görülmektedir. Az sayıdaki kriter, finansal kuruluşlar tarafından sunulan ürün ve hizmetler konusunda iken temel makroekonomik kavramlara ilişkin faktörlerin finansal okuryazarlık seviyesinin ölçümünde dikkate alınmadığı görülmektedir.

ABD'de finansal sektörü düzenlemekle görevli olan FINRA (Financial Industry Regulatory Authority) tarafından "Ulusal Finansal Okuryazarlık Testi" (NFCS) gerçekleştirilmektedir. Söz konusu testte, vadeli mevduat hesapları aracılığıyla elde edilen faiz getirisinin hesaplanması, enflasyon ve faiz arasındaki ilişkinin paranın satın alma gücü üzerindeki etkisi, uzun vadeli kredilerde daha fazla faiz giderinin doğacağı, bireysel servetin farklı finansal araçlara yatırılarak risk ayrıştırmasının yapılması ve bileşik faiz konusunda bilgi sahibi olunması hususları finansal okuryazarlık seviyesinin yüksek olduğunu gösteren faktörler olarak dikkate alınmıştır (FINRA, 2018).

Finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik çalışmalarda aşağıdaki özellikleri taşıyan kişiler "finansal okuryazar" olarak kabul edilmiştir (Capuna ve Ramsay, 2011: 35-36).

- Yaşam boyunca daha yüksek gelir düzeyini hedeflemesi,
- Tasarruf eğiliminin yüksek olması,
- Emeklilik hayatında kullanmak üzere birikim yapması,
- Borç yönetimi becerisinin olması ve borçlanırken tedbirli olması,
- Finansal anlamda gerçekçi hedeflerinin bulunması,
- Finansal sistem içerisinde aktif olması,
- İhtiyaçlarına yönelik finansal ürün tercihinin doğru olması,
- Hak ve yükümlülüklerinin bilincinde olması,
- Finansal kuruluşlar karşısında pazarlık gücünün bulunması,

- Finansal planlama ve bütçeleme yapabilmesi.

Söz konusu çalışmada özetle, bireyin "finansal okuryazar" kabul edilebilmesi için dikkate alınan kriterler, bütçe dengesini sağlama konusundaki kabiliyeti üzerinde yoğunlaşmaktadır.

OECD tarafından 2014 yılında gerçekleştirilen ve 30 bine yakın üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık seviyesinin ölçümüne yönelik yapılan çalışmada ise katılımcıların kullanmış oldukları finansal ürünler ve bu hizmetler karşılığında alınan ücretler veya katlanılan maliyet hakkında bilgi sahibi olup olmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Ayrıca finansal ürünlerin maliyetine yönelik faiz hesaplama modüllerinin kullanılıp kullanılmadığı test edilmiştir. Bunun dışında katılımcıların finansal ürünler hakkında bilgi seviyesi, finansal kavramlar ve makroekonomik değişkenlere yönelik bilgi düzeyi, finansal bilgi kaynakları ile bütçe yönetimi, yatırım, tasarruf, harcama ve borçlanma konusundaki eğilimleri ile kabiliyetleri ölçülmüştür (OECD, 2005: 113-120).

OECD nezdinde kurulan Finansal Eğitime Yönelik Uluslararası İşbirliği (INFE) tarafından 4 kıtadan toplam 14 ülke nezdinde gerçekleştirilen anket çalışmasında ise finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümü, kişilerin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranışları dikkate alınarak yapılmıştır. Ancak özellikle finansal tutum ve finansal davranış başlığı altında katılımcılara yöneltilen soruların bütçeleme ve para yönetimi ile bireylerin kısa ve uzun vadeli finansal planlarına yönelik olduğu görülmektedir. Örneğin finansal tutum başlığı altında "uzun vadede tasarruf etmeyi harcamaya yeğlerim" ifadesini kullananların finansal okuryazarlık seviyesinin daha yüksek olduğu kabul edilmiştir. Alışverişlerde dikkatli davranılması, faturaların ve diğer ödemelerin zamanında yapılması, kişisel mali durum takibi yapılması, uzun vadeli bütçe hedefleri bulunması, aktif tasarruf ve yatırım alımlarının yapılması, bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini olumlu etkileyen hususlar olarak değerlendirilmiştir (Atkinson ve Messy, 2012: 7-9).

TBB tarafından finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümü için yapılan ve hali hazırda Birliğin internet sitesinde erişime açık olan 20 soruluk anket çalışmasında ise OECD'nin finansal okuryazarlık tanımı dikkate alınmıştır. Bu çerçevede ölçüm çalışması üç ana başlıktan oluşmakta olup, bunlar finansal bilgi, finansal tutum ve

finansal davranış şeklinde belirlenmiştir. Soruların önemli bir bölümü, bireylerin bütçe planlama ve yönetim becerilerini test etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Örneğin, aylık ve yıllık bütçe planlaması, gelecekte ortaya çıkabilecek beklenmeyen durumlar ve beklenen durumlar için bütçe ayrılması, giderlerin gelirleri aşmaması, alışverişlerde fiyat karşılaştırması yapılması, borçların zamanında ödenmesi, alışveriş ve harcama konusunda mantıklı davranılması bireylerin finansal okuryazarlık düzeyini artıran unsurlar olarak belirlenmiştir. Bu konunun dışında kalan sorular ise faiz hesaplama, temel makroekonomik kavramlar arasındaki ilişki, finansal güvenlik ve temel bankacılık faaliyetlerinden yararlanma hususlarından oluşmaktadır (TBB, 2019).

2012 yılında kurulan FODER, bütçe oluşturma ile gelir ve giderlerin not edilerek planlama yapılması faktörlerini, bir kişinin finansal okuryazar olarak kabul edilebilmesinin temel şartı olduğunu belirtmektedir. FODER'e göre ikinci şart ise kişinin temel makroekonomik ve finansal kavramlar hakkında bilgi sahibi olmasıdır. Finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi, kişinin mali durumunun farkında olmasına, finansal konularda meraklı ve istekli olmasına ve paranın yönetimi konusunda bilinçli olmasına bağlıdır.[3]

Finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümü kapsamında bahsedilen çalışmalarda farklı yöntemler ve değişkenler kullanılmış olmakla birlikte finansal okuryazarlığın ölçümü için üç temel faktörün dikkate alındığı görülmektedir. Bu faktörleri, bireylerin temel makroekonomik değişkenler ile finansal ürün ve hizmetler hakkındaki bilgi düzeyi ve bütçe yönetimi kabiliyeti olarak belirtmek mümkündür. Bununla birlikte yapılan test ve anket çalışmalarında kişilerin bütçe yönetimi becerisine yönelik değişkenlerin diğer faktörlere kıyasla daha yoğun dikkate alındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal ürün ve hizmetler hakkındaki bilgi düzeyi bakımından, kullanılan finansal ürün ve hizmet sayısı ile kullanım yoğunluğu, söz konusu ürünler nedeniyle bireyin katlanmış olduğu maliyet hakkında bilgi sahibi olması, tasarruf ve yatırım kapsamındaki bankacılık ürünlerinin herhangi bir dönem sonundaki getirisi hakkında bilgi sahibi olması kişinin finansal okuryazarlık seviyesini artıran temel hususlardır.

[3] https://www.fo-der.org/finansal-okuryazarlik-durumunuzu-gelistirmek-icin-neler-yapabilirsiniz/ Erişim Tarihi: 24.03.2020

Temel makroekonomik kavramlar konusundaki bilgi düzeyi bakımından, basit ve bileşik faiz, enflasyon, faiz hesaplama, faiz ve enflasyon gibi değişkenler arasındaki ilişkiye yönelik bilgi sahibi olma da finansal okuryazarlık seviyesini yükselten unsurlar arasında yer almaktadır.

Bütçe yönetimi bakımından ise bireylerin gelir ve giderleri arasındaki dengeyi sağlayabilmeleri, uzun vadeli finansal planlama yapabilmeleri, harcama ve borçlanma konusunda bilinçli davranmaları, ödemelerini zamanında yapmaları finansal okuryazarlık seviyesini artıran faktörlerdendir.

İKİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ULUSAL ve ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

Çalışmanın önceki bölümünde, finansal okuryazarlık düzeyinin önemi açıklanmış olup, finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olmasının ekonomik yapı içerisinde büyük ölçekli bir tahribata yol açabildiğine yer verilmiştir. Bu durumun bilincinde ülkeler finansal açıdan eğitimli ve okuryazar bir toplumun bireysel çıkarların yanında toplumsal çıkarlara da hizmet edeceği öngörüsü doğrultusunda finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için birtakım projeler yürütmektedir. Konunun uluslararası düzeyde beklenen faydayı sağlayabilmesi amacıyla özellikle OECD ve Dünya Bankası'nın yoğun çalışmaları bulunmaktadır. Ulusal düzeyde ise bakanlıklar ve finansal piyasalarda faaliyet gösteren otoriteler finansal eğitim çalışmalarına öncülük etmektedir.

2.1. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Geliştirilmesine Yönelik Uluslararası Çalışmalar

2.1.1. Dünya Bankası Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

Dünya Bankası, finansal okuryazarlık hususunun öneminin idrak edilmeye başlandığı 21. Yüzyılın başlangıcından itibaren dünya genelinde finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik proje ve uygulamalarda bulunmaktadır. Söz konusu çalışmalar ayrıca finansal tüketicilerin korunmasına ilişkin yasal düzenlemelerin yürürlüğe girmesini de kapsamaktadır. Dolayısıyla finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu ülke ve bölgelerde, bu durumun finansal kuruluşlar tarafından istismar edilmesini önlemek, projelerin amaçları arasında yer almıştır.

Dünya Bankası finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusunda evrensel çalışmalar yürütmekle birlikte yalnızca bir ülke veya aynı bölgede bulunan belirli

ülke gruplarını kapsayan çalışmalar da gerçekleştirmektedir. Orta gelir düzeyine sahip Azerbaycan, Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Letonya, Litvanya, Romanya, Rusya ve Slovakya'yı kapsayan ve finansal tüketicilerin korunması ve finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesini hedefleyen çalışma sonucunda, söz konusu ülkelerde tüketici haklarının korunmasını sağlayacak etkin bir kurumsal yapıya ihtiyaç duyulduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca;

- Tüketicilerin herhangi bir ürün veya hizmet satın almadan önce, o ürün veya hizmete ilişkin eksiksiz, anlaşılabilir ve karşılaştırmalı bilgi almaları gerektiği,

- Tüketicilerin finansal kuruluşlarla olan uyuşmazlıklarının çözümünde uygun, düşük maliyetli ve verimli mekanizmalara erişebilmeleri gerektiği, tüketicilerin finansal kuruluşlarla ilgili şikâyetlerini iletebilecekleri yasal bir otoriteye ihtiyaç duyulduğu,

- Tüketicilerin, finansal eğitim taleplerinin bulunması durumunda, bu eğitimi verebilecek yetkinlikte kuruluşların bulunması gerektiği

vurgulanmıştır.[4]

Rusya Federasyonu'nun talebi üzerine Dünya Bankası 2011 yılında söz konusu ülkede vatandaşların finansal okuryazarlık düzeylerinin geliştirilmesi, finansal sektöre erişim ve katılımlarının artırılması, finansal davranışlarının teşvik edilmesi amacıyla bir proje başlatmıştır (World Bank, 2010: 1-2). Ayrıca finansal eğitim altyapısının federal ve bölgesel düzeyde oluşturulması, finansal hizmet sağlayıcıların hesap verebilirliğinin artırılması, finansal okuryazarlık konusundaki farkındalığın artırılması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi de projenin hedefleri arasında yer almaktadır.[5]

Projenin kapsamında tüm ülke vatandaşları olmakla birlikte öncelik okul çağındaki çocuklar ve üniversite öğrencilerine verilmiştir. Zira öncelik tanınan bireyler, ülkenin ekonomik geleceğinde önemli bir yere sahiptir ve alacakları finansal

[4] https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/publication/consumer-protection-and-financial-literacy-lessons-from-nine-country-studies Erişim Tarihi: 18.04.2020.
[5] https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/06/21/financial-literacy-helping-citizens-make-smart-financial-choices Erişim Tarihi: 19.04.2020.

eğitim sonucunda çevrelerindeki yetişkinleri de yönlendirme güçleri bulunmaktadır. Bu çerçevede ülke genelindeki okullarda ve üniversitelerde finansal okuryazarlık eğitimleri başlatılmış, hem öğretmenler hem de öğrencilere bu konuda eğitim verilmiştir. Bahsedilen çalışmalar sonucunda 2011-2018 Haziran dönemi boyunca 20.000'i aşkın üniversite öğrencisi ve akademisyen söz konusu eğitimi tamamlamıştır. Eğitim çalışmalarının olumlu etkisi ise 2017 yılında Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (PISA) tarafından yapılan araştırma ortaya konulmuştur. Zira projenin başlangıç aşamasında bulunduğu 2012 yılında finansal okuryazarlık seviyesi bakımından 10'uncu sırada bulunan Rus öğrencilerin, 2017 yılında 4'üncü sıraya yükseldiği ve OECD üyesi ülkelerin ortalamasının oldukça üzerinde olduğu tespit edilmiştir.[6]

Dünya Bankası, finansal eğitim verilmesi konusunda da çalışmalar yürütmektedir. Bu çerçevede Dünya Bankası'nın organizatör sıfatıyla başlattığı finansal eğitim programı olan "Money Matters: A Financial Literacy Training Programme" kapsamında, katılımcılara bütçe yönetimi, tüketim-tasarruf dengesinin sağlanması, temel finansal kavramlar, sermaye piyasaları ve emeklilik planlama konularında eğitim verilmektedir (Altıntaş, 2008: 103-104).

Dünya Bankası, dünyada dar gelirli bireylerin ve ülkelerin finansal erişim düzeylerinin artırılarak yoksulluktan kurtarılmaları amacını taşıyan CGAP (Consultative Groupto Assist the Poor) ile işbirliği gerçekleştirmiştir. Bu kapsamda finansal erişim düzeyinin artırılması amacıyla 2010 yılında "Finansal Erişim 2010" (Financial Access 2010) isimli bir rapor hazırlanmıştır. İşbirliği kapsamında ayrıca, mikrofinans, mobil bankacılık ve şubesiz bankacılık gibi konularda çalışmalar da yürütülmektedir (TCMB, 2011: 90).

Finansal erişimin artırılması konusundaki bir diğer proje ise 2013 yılının sonunda başlatılan "Universal Financial Access" (UFA) projesidir. UFA projesinin hedefi, finansal hizmetlere erişimi bulunmayan dünya genelindeki yaklaşık 1,7 milyar insanın (dünya genelindeki yetişkinlerin %31'i) 2020 yılına kadar finansal erişimlerinin artırılması, para yatırma ve ödeme yapma gibi temel finansal işlemlerin finansal kuruluşlar nezdinde gerçekleştirilmesini sağlamak olarak belirlenmiştir.

[6] https://www.worldbank.org/en/news/opinion/2018/06/21/financial-literacy-helping-citizens-make-smart-financial-choices Erişim Tarihi: 19.04.2020.

Ayrıca bahsedilen bireylerin finansal hayatlarını sağlıklı biçimde sürdürmesi, finansal risklerini yöneterek yoksulluk seviyesinden çıkmaları ve finansal okuryazarlık düzeyinin artırılması da ulaşılmak istenen hedefler arasında yer almaktadır. Zira finansal hizmetlere erişim düzeyinin düşük olması, kişilerin uzun vadeli finansal planlar yapma, bütçe ve risk yönetimi kabiliyetlerini de azaltmakta, bu durum ise finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır.[7] Dünya Bankası UFA kapsamında 2020 yılına kadar 1 milyar bireyi finansal kuruluşlarla tanıştırmayı planlamaktadır.[8]UFA, kapsamı itibarıyla 100'den fazla ülkede yürütülen global bir proje olmakla birlikte odak noktası, finansal hizmetlere erişimi olmayan nüfusun %73'ünün bulunduğu 25 ülkedir. Söz konusu ülkelerin büyük çoğunluğu ise Sahra altı Afrika ile Güneydoğu Asya ülkelerinden oluşmaktadır.[9]

Dünya Bankası'nın UFA projesinin başarısına yönelik 2017 yılında açıkladığı küresel ilerleme sonuçlarına göre, 2014-2017 dönemini kapsayan 3 yıllık zaman diliminde banka hesabı bulunan yetişkinlerin oranı;

- Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da %32'den, %54'e yükseldiği,
- Sahra altı Afrika'da %34'ten %43'e yükseldiği,
- Doğu Asya ve Pasifik'te %68'den %73'e yükseldiği,
- Latin Amerika ve Karayipler'de %52'den %55'e yükseldiği,
- Avrupa ve Orta Asya'da %60'dan %68'e yükseldiği,
- Güney Asya'da ise %46'dan %69'a yükseldiği

belirtilmiştir.[10]Bu bakımdan Dünya Bankası'nın yürüttüğü UFA projesinin 3 yıllık zaman diliminde, odaklandığı bölgelerde olumlu sonuçlara ulaştığı değerlendirilmektedir.

[7]https://www.worldbank.org/en/topic/financialinclusion/brief/achieving-universal-financial-access-by-2020 Erişim Tarihi: 20.04.2020.
[8]https://ufa.worldbank.org/ Erişim Tarihi: 22.04.2020.
[9]https://www.worldbank.org/en/news/infographic/2016/10/04/getting-to-universal-financial-access-2020 Erişim Tarihi: 23.04.2020.
[10]https://ufa.worldbank.org/en/global-progress#sa Erişim Tarihi: 24.04.2020.

2.1.2. OECD Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

OECD, finansal eğitim seviyesinin düşük olmasının ekonomik açıdan olumsuz sonuçlara yol açtığı yönündeki üye ülkelerin tavsiyelerini dikkate alarak, bu konudaki çalışmalarını 2003 yılında başlatmıştır. Süreç içerisinde çalışmalarının kapsamını genişleten OECD, analitik araştırma ve analiz yayınları, finansal eğitim konusunda ilke ve standartlar oluşturma ve uluslararası düzeyde işbirliğinin sağlanması olmak üzere üç temel alanda çalışmalarını yürütmektedir (TCMB, 2011: 89).

Finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi amacıyla OECD tarafından gerçekleştirilen en önemli projeler arasında 2003 yılında başlatılan finansal eğitim projesini göstermek mümkündür. OECD Konseyi tarafından 2003-2004 yılları için onaylanan çalışma programı finansal eğitim konularıyla ilgili çalışmaları kapsamaktadır. Söz konusu çalışmalar OECD nezdinde faaliyet gösteren "Finansal Piyasalar Komitesi" (CMF), "Sigorta Komitesi" ve "Bireysel Emeklilik Çalışma Grubu" tarafından desteklenmektedir. Örneğin Sigorta Komitesi, sigorta poliçe sahiplerinin ve emeklilik faydalanıcılarının daha iyi bilgilendirilmeleri konusunda eğitim programları düzenleyecektir. Bireysel Emeklilik Çalışma Grubu ise, OECD ülkelerinde insanların tasarruf, yatırım ve emeklilik sistemleri ve emeklilik planı üzerindeki etkileri konusunda karşılaştıkları seçenekleri değerlendirecekleri iki yıllık bir finansal eğitim programı planlamıştır. Finansal eğitim projesinin odak noktası ise bireylerin finansal anlamda doğru kararlar verebilmeleri için finansal okuryazarlık düzeyinin hangi seviyede olması gerektiği ve bunun için ihtiyaç duyulan finansal eğitim içeriğinin tespit edilmesidir.

OECD tarafından yürütülen finansal eğitim projesi iki aşamalı olarak belirlenmiştir. Birinci aşamada, OECD üyesi ülkeler ile üye olmayan ülkelerin bir kısmında mevcut finansal eğitim programlarının incelenmesi, tanımlanması ve etkinliğinin analiz edilmesi planlanmıştır. Böylece finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi amacıyla politika yapıcılar tarafından kullanılabilecek bir metodoloji geliştirilmesi hedeflenmiştir. Finansal eğitim programlarının etkinliğinin analiz

edilmesi kapsamında ilgili ülkelerdeki yetkililerle görüşülmüş ve finansal eğitimin önündeki temel engellerin çözümü üzerinde durulmuştur.[11]

Finansal eğitim projesinin ikinci aşaması, finansal eğitim programlarının etkili bir şekilde uygulanmasına yardımcı olmak ve emeklilik planlama kararlarında bireylere yardımcı olmak için düzenleyici otoriteler için tasarlanmış rehber kitapların üretimine odaklanmıştır. Bu kapsamda 2015 yılında 15-18 yaş grubundaki gençler için, 2016 yılında yetişkinler için, 2018 yılında KOBİ niteliğindeki işletmeler için, 2019 yılında ise yatırımcılar için temel yeterlilikleri belirleyen finansal okuryazarlık rehberleri yayımlanmıştır. Her grup için farklı rehberlerin yayımlanması ise yaş, gelir ve cinsiyet gibi faktörlerin finansal okuryazarlık gereksinimlerini farklılaştırmasıyla açıklanmaktadır.[12]

OECD tarafından, üye ülkelerin finansal eğitim konusunda ulusal bir strateji oluşturmaları amacıyla 2015 yılında "Finansal Eğitim İçin Ulusal Stratejiler" rehberi yayımlanmıştır. Söz konusu rehber, dünya çapında 59 ülke tarafından, finansal eğitim konusunda ulusal strateji oluşturmak için kullanılmaktadır.[13]Rehber kapsamında, üye ülkelerdeki ilgili kamu otoritelerinin finansal eğitimle ilgili ulusal bir stratejinin planlanması, uygulanması, gözden geçirilmesi, finansal eğitimin etkinliğinin değerlendirilmesi, ilgili kuruluşlarla istişare edilmesi, konferans ve seminer çalışmalarının düzenlenmesi aşamaları da OECD tarafından kontrol edilmekte ve kamuya açıklanmaktadır (OECD, 2015a: 4-13). Ayrıca ulusal stratejinin oluşturulması sürecinde standardın sağlanması amacıyla 48 maddeden oluşan bir kontrol listesi oluşturulmuş ve üye ülkelerin bu kontrol listesini dikkate alarak strateji oluşturmaları tavsiye edilmiştir (OECD, 2015b: 121-133). Bu bakımdan OECD, finansal eğitime ilişkin ulusal bir strateji belirlenmesi hususunda üye ülkeler nezdinde kontrol fonksiyonu yürütmektedir.

Finansal eğitim projesinin ikinci aşamasında, seçilmiş ülkelerdeki tüketiciler nezdinde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine ilişkin bir anket çalışması planlanmıştır. Anket çalışmasının temel amacı, finansal eğitim içeriğinin

[11] http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/oecdfinancialeducationprojectbackgroundandimplementation.htm Erişim Tarihi: 22.04.2020.
[12] http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/core-competencies-frameworks-for-financial-literacy.htm Erişim Tarihi: 24.04.2020.
[13] http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/national-strategies-for-financial-education-policy-handbook.htm Erişim Tarihi: 24.04.2020.

belirlenmesi ve eğitim programında yoğunlaşılması gereken konu başlıklarını tespit etmektir. Bu kapsamda okul ve üniversitelerde genç nüfus için, genç ve yetişkin kadınlar için, göçmenler ve aileleri için uygulanabilecek finansal eğitim içeriklerini belirleyen rehber yayımlanmıştır.[14]

Global düzende finansal eğitim ve finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi kapsamında, OECD bünyesinde üye ülkelerin tam katılımıyla 2008 yılında "Uluslararası Finansal Eğitim Ağı" (International Network Financial Education – INFE) kurulmuştur. 2020 yılı itibarıyla INFE'ye toplam 67 ülkeden ilgili otoriteler üyedir. INFE tarafından belirlenmiş olan temel politika alanları; finansal eğitim konusunda standartların belirlenmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Dolayısıyla INFE, finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusunda üye ülkelerle bilgi ve görüş alışverişinde bulunarak konuya ilişkin en iyi uygulama standardını geliştirme fonksiyonunu yürütmektedir.[15]

OECD 2005 yılında, finansal eğitime ilişkin uluslararası düzeyde ilk büyük çalışma olarak kabul edilen "Finansal Okuryazarlığın Geliştirilmesi: Sorunların ve Politikaların Analizi" başlıklı kitabı yayımlamıştır. Söz konusu kitap, finansal eğitim ve finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi konusunda yasal otoritelerin alması gereken aksiyonları açıklamaktadır. Kitabın sonuç bölümünde ise OECD Konseyi'nin "Finansal Eğitim ve Farkındalık İlkeleri ve İyi Uygulamalarına İlişkin Tavsiye Kararı"na yer verilmiştir. Bahsedilen kararda,

- Tüketicilerin finansal risklere ilişkin farkındalıklarının artırılması ve korunmalarını sağlamak amacıyla ulusal ölçekte kampanyaların düzenlenmesi,

- Finansal eğitimin okul düzeyinde başlatılması ve bireylerin yaşamlarının erken döneminde finansal konularda bilinçlendirilmesinin sağlanması,

- Bireylerin finansal konularda temel bilgilere ücretsiz ulaşabilecekleri ulusal düzeyde internet sitelerinin kurulması,

[14] http://www.oecd.org/daf/fin/financial-education/oecdfinancialeducationprojectbackgroundandimplementation.htm Erişim Tarihi: 23.04.2020.
[15] https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm Erişim Tarihi: 25.04.2020.

- Finansal kuruluşların, müşterilerine ticari gayelerle vermiş oldukları tavsiyelerin azaltılarak, herhangi bir ürün veya hizmetin tüm risk ve faydalarını içerecek şekilde bilgi vermelerinin sağlanması,

- Finansal kuruluşların, kendi çalışanlarını finansal konulardan eğitime tabi tutması,

- Finansal eğitim programlarında; finansal planlama, tasarruf, borç yönetimi, sigorta ve bireysel emeklilik gibi yüksek öncelikli konulara ağırlık verilmesi

şeklinde tavsiyelere yer verilmiştir (OECD, 2005: 174-177). Dolayısıyla OECD'nin söz konusu çalışması, finansal eğitim ve finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesi konusunda kamu otoritelerini yönlendirme amacı taşımaktadır.

OECD Konseyi'nin, bireylerin okul çağında finansal eğitime tabi tutulması yönündeki tavsiye kararına paralel olarak, OECD bünyesindeki "Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı" (Programme for International Student Assessment – PISA),[16] finansal eğitim konusunda da çalışmalar gerçekleştirmektedir. PISA, 2012 yılında 15 yaşındaki gençlerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi amacıyla test gerçekleştirmiştir. Bu test aynı zamanda gençlerin finansal okuryazarlık seviyelerini ölçen uluslararası düzeydeki ilk geniş çaplı çalışma özelliğini taşımaktadır (OECD, 2019: 4). Söz konusu teste ait sorular hali hazırda PISA'nın internet sitesinde kullanıcıların bilgisine sunulmaktadır.[17]2012 yılında gerçekleştirilen ilk test üzerinde 2015 ve 2018 yılında yapılan küçük çaplı düzeltmelerin ardından ikinci büyük testin 2021 yılında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır (OECD, 2019: 4).

2.1.3. Uluslararası Diğer Kuruluşlar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından finansal eğitim ve finansal okuryazarlık seviyesinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar, BM tarafından belirlenen "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu

[16] PISA, 15 yaşındaki gençlerin, okuduğunu anlama, matematik ve fen bilimleri gibi alanlardaki bilgi ve yeteneklerini ölçen ve değerlendiren uluslararası bir programdır.
[17] http://www.oecd.org/pisa/test/financialliteracytest/ Erişim Tarihi: 25.04.2020

çerçevede finansal hizmetlere erişim düzeyinin düşük olması nedeniyle finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olduğu tespit edilen genç ve yetişkin kadınlara yönelik finansal eğitim programları düzenlenmiştir. BM tarafından yürütülen "Financial Education for Girls" başlıklı projede, genç ve yetişkin yaklaşık 100.000 kadına finansal eğitim verilmesi, onların yoksulluktan kurtarılması ve yaşamları boyunca verecekleri kararlarda finansal bilgi, finansal beceri ve finansal davranışlarının geliştirilmesini sağlama amacı bulunmaktadır.[18]

Avrupa Birliği, üye ülkelerin finansal eğitim politikaları konusunda standartlar belirlemek amacıyla 2014 yılında "Herkes İçin Finansal Eğitim" adlı kitabı yayımlamıştır. Söz konusu yayında, finansal piyasalarda işlem yapan tüketicilerin korunması amacıyla finansal eğitim politikalarının geliştirilmesi gereğini vurgulanmakta ve AB üyesi ülkelerdeki en iyi uygulamalar örnek gösterilmektedir (EESC, 2016).

Avrupa Birliği, Avrupa Bankacılık Federasyonu (European Banking Federation) bünyesinde de finansal okuryazarlık düzeyinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar gerçekleştirmektedir. AB üyesi ülkelerde gerçekleştirilen "European Money Week" organizasyonunda, finansal eğitim verilen seminer ve konferanslar düzenlenmekte, 13-15 yaş grubundaki çocuk ve gençlerin finansal bilgi düzeyleri "European Money Quiz" etkinliğiyle test edilmektedir.[19] "European Money Week" etkinliğinin yanı sıra Avrupa Bankacılık Federasyonu'nun koordinatörlüğü ve 9 kuruluşun katılımıyla "Avrupa Finansal Eğitim Platformu" (European Platform for Financial Education) kurulmuştur. Girişimin temel hedefi, özellikle genç bireyler ile girişimcilerin finansal eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi ve Avrupa'da finansal okuryazarlığın geliştirilmesidir.[20]

Avrupa Komisyonu, AB üyesi 28 ülkede görev yapan ve 12-18 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerin eğitiminden sorumlu olan öğretmenlerin finansal konulardaki bilgi düzeylerinin artırılması amacıyla bir program başlatmıştır. Programda söz konusu öğretmenlerin dolaylı olarak kendi öğrencilerini eğitmeleri amaçlanmıştır. "Consumer Clasroom" adı verilen bu programda, eğitim çevrimiçi olarak

[18] https://sustainabledevelopment.un.org/partnership/?p=10973 Erişim Tarihi: 26.04.2020
[19] https://www.ebf.eu/europeanmoneyweek/ Erişim Tarihi: 26.04.2020
[20] https://www.ebf.eu/priorities/financial-education/ Erişim Tarihi: 26.04.2020.

düzenlenmekte ve kullanıcılara online bir kütüphane olanağı sunulmaktadır. (EESC, 2016: 38).

Çocuk ve gençlerin finansal eğitim alarak finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi ve finansal konulardaki farkındalıklarının artırılması amacıyla faaliyet gösteren Uluslararası Çocuk ve Gençlik Finans Kuruluşu (CYFI)[21], 70 ülkenin finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusundaki politikalarını geliştirmelerini sağlamıştır. CYFI'nın konuya ilişkin en önemli girişimi, 2012 yılında başlatılan "Global Money Week" organizasyonudur.[22] Söz konusu organizasyon, çocuk ve genç yaştaki bireylerin finansal konulardaki bilgilerinin ve farkındalıklarının artırılması, bütçe yönetimi kabiliyetinin ve girişimcilik ruhunun kazandırılması ve geçim kaynakları hakkında bilgilendirilmesi amacını taşımaktadır. Organizasyon kapsamında; finansal çalıştay ve oturumlar, finansal eğitim fuarları, finansal okuryazarlık toplantıları, finansal eğitim oyunları ve tasarruf yarışmaları gibi etkinlikler düzenlenmektedir.[23]2012 yılından 2019 yılına kadar düzenlenen "Global Money Week" organizasyonlarına 175 farklı ülkenin katılımı sağlanmış ve yaklaşık 40 milyon çocuk ve gence ulaşılmıştır (CYFI, 2019: 12).

Dünya Tasarruf ve Bireysel Bankacılık Enstitüsü (World Savings and Retail Banking Institute) ile Avrupa Tasarruf ve Bireysel Bankacılık Grubu (European Savings and Retail Banking Group) işbirliğinde[24], borsa işlemleri hakkında bir eğitim programı (European Stock Market Learning) düzenlenmiştir. Söz konusu programda özellikle 15 yaş üstü gençlerin finansal okuryazarlıklarının geliştirilmesi amacıyla finansal yatırımlara yönelik çevrimiçi bir simülasyon gerçekleştirilmektedir. 1983 yılında başlatılan ve Avrupa'daki bireysel bankalar tarafından yürütülen programa yaklaşık 7,5 milyon öğrenci katılım sağlamıştır (EESC, 2016: 44).

2.2. Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Geliştirilmesine Yönelik Ulusal Çalışmalar

[21] CYFI, fonksiyonunu tamamladığı gerekçesiyle 2019 yılsonu itibarıyla faaliyetlerine son vermiştir.
[22] "Global Money Week", 2012 yılında CYFI tarafından başlatılmış olmakla birlikte mevcut durumda OECD tarafından yürütülmektedir.
[23] https://globalmoneyweek.org/about/gmw-faqs.html Erişim Tarihi: 27.04.2020.
[24] Dünya Tasarruf ve Bireysel Bankacılık Enstitüsü, 80 ülkede tasarruf ve bireysel bankacılık alanında faaliyet gösteren toplam 6760 bankanın üye olduğu bir organizasyondur. Avrupa Tasarruf ve Bireysel Bankacılık Grubu ise AB üyesi ülkelerde faaliyet gösteren toplam 885 bankanın üye olduğu bir kuruluştur. https://www.wsbi-esbg.org/About-us Erişim Tarihi: 24.04.2020.

2.2.1. Bakanlıklar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

Milli Eğitim Bakanlığı, birtakım özel bankalar ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yaparak bünyesinde bulunan okullar ve halk eğitim merkezleri aracılığıyla finansal eğitim ve finansal okuryazarlık çalışmaları gerçekleştirmektedir. Bakanlık, UNICEF ve Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'nin işbirliğiyle başlatılan "Sanat Yoluyla Sosyal ve Finansal Eğitim" projesi ile 2014-2015 eğitim-öğretim yılında ilköğretim öğrencilerinin müfredatına finansal okuryazarlık derslerinin eklenmesi sağlanmıştır. Proje kapsamında, ilköğretim çağındaki çocukların finansal kapasitelerinin gelişimine destek olunması ve ileride karşılaşabilecekleri olası finansal ve sosyal güçlüklere karşı mücadele sırasında ihtiyaç duyacakları sosyal değerleri öğrenmelerinin desteklenmesi hedeflenmiştir.[25]Proje sonucunda ilköğretim çağındaki 11 milyon çocuğun finansal okuryazarlık konusunda eğitim alması sağlanmıştır.[26]

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ile işbirliği yaparak gerçekleştirdiği diğer bir proje 2015 yılında başlatılan "Bütçemi Yönetebiliyorum" projesidir. Proje'nin temel amacı, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki Halk Eğitim Merkezlerinde eğitim alan öğrencilere ve görevli öğretmenlere finansal okuryazarlık bilincinin kazandırılmasıdır. Proje kapsamında katılımcılara, bütçe yaparak gelir gider dengesini sağlama, tasarruf ve yatırım yapma, borçlanma, finansal ürün ve hizmetlere ilişkin hak ve yükümlülükler konusunda eğitim verilmiştir. Ayrıca katılımcılar; genel katılımcı, ev hanımı, lise öğrencisi, üniversite öğrencisi ve emekli şeklinde gruplara ayrılarak eğitim içerikleri farklılaştırılmıştır (MEB, 2016: 6-9). Gerçekleştirilen proje ile Halk Eğitim Merkezlerinde 3 yıllık süreçte yaklaşık 5 milyon bireyin finansal okuryazarlık eğitimi alması sağlanmıştır.[27]

Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Ekonomi Bankası A.Ş. ile yürüttüğü projelerden bir diğeri ise meslek lisesi öğrencilerine finansal eğitim verilmesi konusundadır. 2016 yılında başlatılan proje kapsamında mesleki ve teknik liselerde öğrenim gören yaklaşık 1 milyon öğrencinin bankacılık ve muhasebe derslerine finansal

[25]http://www.meb.gov.tr/ogrenciler-butce-yonetimini-ogrenecek/haber/12574/tr Erişim Tarihi: 25.04.2020
[26]https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-is-birlikleri/ Erişim Tarihi: 27.04.2020
[27]https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-is-birlikleri/ Erişim Tarihi: 27.04.2020

okuryazarlık dersleri de entegre edilmiş ve söz konusu öğrencilerin okul çağında finansal eğitim almaları sağlanmıştır.[28]

Milli Eğitim Bakanlığı bünyesindeki "Hayat Boyu Öğrenme Portalı"nda yer alan öğretim programı listesinde "Muhasebe ve Finansman" alanında da kurslar yer almaktadır. Bu alanda yer alan kurslardan, "Banka İşlemleri Geliştirme ve Uyum Eğitimi", "Finansal Yatırım", "Finansal Yatırım İşlemleri ve Uyum Eğitimi", "Sermaye Piyasası İşlemleri Geliştirme ve Uyum Eğitimi" başlıklı eğitimler de katılımcıların finansal eğitim almasını sağlayan eğitimler arasında yer almaktadır.[29]

Bakanlıklar nezdinde finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik çalışmalar yürüten diğer bir kurum T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'dır. Bakanlık tarafından 2009 yılında başlatılan "Aile Eğitim Programı" kapsamında, internet sitesinden veya ilgili kurumlara başvurarak yüz yüze eğitime katılabilmektedir. Eğitim konuları arasında yer alan "İktisat" başlığı altında katılımcılara "Finansal Okuryazarlık", "Aile Bütçesi ve Kaynak Yönetimi", ile "Aile ve Alışveriş" başlıklı eğitimler verilmektedir. Söz konusu derslere ilişkin yayımlanmış kitaplar ise kamuoyunun erişimine açılmıştır.[30] Özellikle "Finansal Okuryazarlık" başlıklı kitapta, finansal kavramlar, finansal ürün ve hizmetler, kredi ve kredi kartı kullanımı, tasarruf araçları, bütçe yönetimi konularında geniş bir içeriğe yer verilmiştir (Şarlak, 2011).

2018-2023 yıllarına ilişkin "Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı" kapsamında belirlenen hedeflerden birisi de kadınların finansal okuryazarlık konusunda bilgi ve farkındalıklarının artırılmasıdır. Bu çerçevede, kadınlara yönelik finansal eğitim programlarının geliştirilmesi, finansal konuların ve risklerin anlaşılmasına yönelik farkındalığın artırılması amacıyla etkinlikler gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Etkinliklerde kadınların, para yönetimi, gelir, harcama, birikim, varlık, borç, tasarruf, yatırım, yatırım araçları ve bireysel emeklilik sistemi gibi hususlarda bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. (ASPB, 2018: 122). Bu çerçevede valilikler tarafından kadınların katılımıyla 2018 yılında toplam 7.100 kadının finansal eğitim alması sağlanmıştır.[31]

[28] https://www.teb.com.tr/teb-aile-akademisi-is-birlikleri/ Erişim Tarihi: 27.04.2020
[29] http://www.hbo.gov.tr/YayginEgitim/ProgramListesi Erişim Tarihi: 27.04.2020
[30] https://www.aep.gov.tr/egitim-icerikleri/iktisat/ Erişim Tarihi: 27.04.2020
[31] https://habitatdernegi.org/blog/finansal-okuryazarlik-egitici-egitimi/ Erişim Tarihi: 27.04.2020

2.2.2. TCMB Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

TCMB tarafından finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusundaki çalışmalar 2014 yılında yürürlüğe giren "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" başlıklı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu eylem planının sorumluluğu ise Hazine Müsteşarlığı, TCMB, SPK, BDDK ve TMSF'den oluşan "Finansal İstikrar Komitesi"ne verilmiştir (TCMB, 2014). TCMB, söz konusu eylem planında yer alan aksiyonların büyük çoğunluğunda ilgili kuruluş olmakla birlikte "Tasarruf Bilincinin Artırılması ve Kuruş Kullanımının Özendirilmesi" konusundaki temel sorumluluk TCMB'ye verilmiştir (TCMB, 2014: 14).

TCMB tarafından finansal okuryazarlık ve finansal eğitim konusundaki en önemli çalışmalardan birisi 2018 yılında başlatılan "Herkes İçin Ekonomi" projesidir. Projenin temel amacı, ekonomik gelişmeler ve merkez bankacılığına yönelik ilginin canlı tutulması ve toplumdaki her bir kesimin finansal bilgi ve farkındalık seviyesinin yükseltilmesidir. Bu kapsamda finansal eğitim verilecek olan kesimin ihtiyaçlarına yönelik içerik üretilmekte ve farklı yaş gruplarına yönelik çeşitli faaliyetler düzenlenmektedir. Örneğin anaokulu, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki öğrenciler için farklı içeriğe sahip kitapçıklar yayımlanmıştır. İlkokul, ortaokul ve lise çağındaki öğrenciler için okul ziyaretleri yapılarak para, paranın değeri, ekonomi biliminin ve fiyat istikrarının önemi anlatılmıştır. Ayrıca okul öğretmenlerine yönelik finansal eğitim verilerek öğrencilere dolaylı olarak da ulaşılması hedeflenmiştir. Projenin ilk etabında Ankara'da 13 okul ve 95 sınıf ziyaret edilmiş, yaklaşık 3000 öğrenciye finansal eğitim verilmiştir. TCMB'nin Türkiye genelindeki şubelerinin projeye katılımı sağlanarak, Ankara dışındaki öğrencilere de ulaşılması hedeflenmektedir. Üniversite öğrencilerine yönelik etkinlikler ise hem üniversite ziyareti hem de Türkiye'deki tüm üniversite öğrencilerinin katılabileceği "Gençlik Forumu" adı altında gerçekleştirilmektedir (TCMB, 2019).

"Herkes İçin Ekonomi" projesi kapsamında internet sitesi kurulmuş (herkesicin.tcmb.gov.tr) ve finansal eğitime yönelik içerikler kamuoyunun erişimine sunulmuştur. Genel finansal ve ekonomik kavramlar, enflasyon, fiyat istikrarı, para politikası, TCMB hakkında genel bilgiler, sitede yer alan bilgilerden bazılarıdır. Söz

konusu sitede, bireylerin finansal konularda bilgi düzeylerini ölçebilecekleri testler de yer almaktadır.[32]

2.2.3. SPK Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

TCMB'nin finansal eğitim çalışmaları, ana faaliyet konusu ve temel amacı çerçevesinde enflasyon, fiyat istikrarı ve para gibi konularda yoğunlaştığı görülürken SPK da ağırlıklı olarak sermaye piyasalarının geliştirilmesi amacı doğrultusunda bireysel yatırımcılara finansal eğitim vermektedir. Nitekim SPK, gerçekleştireceği finansal eğitim faaliyetlerinin temel hedefini, yatırımcıların bilinçlendirilmesi ve sermaye piyasası araç ve kurumlarının bilinirliğinin artırılması olarak açıklamıştır (Ertaş, 2014: 19).

Sermaye piyasası ve araçlarının tanıtılması amacı kapsamında 2012 yılında SPK ve diğer sermaye piyasası kurumları işbirliği gerçekleştirmiş ve "Yatırımcı Eğitim Seferberliği" programını başlatmıştır. Yatırımcıların farkındalık düzeyini artırarak bilinçli tercih yapmalarına olanak sağlamak amacıyla yapılan söz konusu işbirliğiyle hisse senedi, özel sektör borçlanma araçları ve bireysel emeklilik gibi ürünler hakkında bilgilendirme ve tanıtım çalışmaları yürütülmüştür. Böylece yatırımcıların sermaye piyasaları ile olan iletişimi artırılmaya çalışılmıştır.

"Yatırımcı Eğitim Seferberliği" programının hedef kitlesinde, mevcut ve potansiyel yatırımcılara ilave olarak okul çağındaki çocuklar, üniversite öğrencileri, sigortalı çalışanlar ve ev hanımları gibi toplumun büyük çoğunluğunu kapsayan bireyler de yer almaktadır. Bu kapsamda, sermaye piyasalarında yatırım deneyimi bulunmayan bireylerin sermaye piyasalarında yatırım yapmak için temel bilgilere erişimini sağlayan, yatırım işlemleri konusunda sanal ortamda deneme yapmaya olanak tanıyan "Yatırım Yapıyorum" adlı internet sayfası (www.yatirimyapiyorum.gov.tr)[33] 2011 yılında kamuoyunun erişimine açılmıştır.[34] Aynı kapsamda İMKB (BIST) 2012 yılında yatırımcıların sermaye piyasaları ve

[32] https://herkesicin.tcmb.gov.tr/ Erişim Tarihi: 28.04.2020
[33] Bahsedilen internet sitesi hali hazırda erişime kapalıdır.
[34] https://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20130201/1 Erişim Tarihi: 29.04.2020

borsa hakkında bilgilendirilmesi amacıyla "Bilinçli Yatırımcı" (bilincliyatirimci.org)[35] internet sitesi erişime açılmıştır.[36]

SPK, okul çağındaki bireylerin finansal eğitim almaları konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliğinde bulunmuş ve eğitim müfredatında temel finansal bilgileri içeren derslerin veya içeriklerin yer alması konusunda katkıda bulunmuştur. Ayrıca 2011 yılından itibaren ilköğretim çağındaki çocuklarda tasarruf ve yatırım bilincinin oluşturulması amacıyla kompozisyon yarışması düzenlenmekte ve dereceye giren öğrenciler ödüllendirilmektedir.

SPK, üniversitede eğitim gören bireylere ise BIST ve aracı kuruluşlar birliğiyle birlikte ziyaretler gerçekleştirerek eğitim faaliyetleri düzenlemekte, eğitime katılan öğrencilere sertifika verilmektedir. 2009 yılında başlayan eğitim faaliyetlerinde 2018 yılına kadar 36.351 üniversite öğrencisi başvuru yapmış, 9.509 öğrenciye sertifika verilmiştir. Buna ilave olarak sermaye piyasaları konusunda düzenlenen yüksek lisans ve doktora tezi çalışmaları arasında yarışma düzenlemektedir (SPK, 2018: 41).Ayrıca 2018 Ekim ayında düzenlenen "Dünya Yatırımcı Haftası" ve çeşitli üniversite etkinlikleri kapsamında yaklaşık 1500 öğrenciye seminer verilmiştir (SPK, 2018: 69).

SPK, toplumun tüm kesimlerine hitap etmek amacıyla Anadolu Üniversitesi ve BIST işbirliğinde "Finansal Okuryazarlık Sertifika Programı" düzenlemektedir. Bu programın temel odak noktası, toplumda yatırım ve tasarruf bilincinin yerleştirilmesi olarak belirlenmiştir. Ayrıca, kadınlar, kamu sektörü ve finans sektörü çalışanları ile oda, borsa ve derneklere yönelik yayın çalışmaları devam etmektedir.

SPK tarafından finansal eğitim ve finansal okuryazarlık konusundaki çalışmalar 2014 yılında yürürlüğe giren "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" başlıklı Başbakanlık Genelgesi çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Söz konusu eylem planında alınması gereken aksiyonların önemli bir bölümünde SPK, "sorumlu/koordinatör kuruluş" olarak belirtilmiştir. SPK, özellikle finansal eğitim konusunda ulusal stratejinin

[35] Bahsedilen internet sitesi hali hazırda erişime kapalıdır.
[36] https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2012/03/09/i-mkb-finansal-bilgilendirme-platformu-bilin%C3%A7li-yat%C4%B1r%C4%B1mc%C4%B1-portal%C4%B1n%C4%B1-12-mart-ta-eri%C5%9Fime-a%C3%A7%C4%B1yor Erişim Tarihi: 29.04.2020

belirlenmesine yönelik tüm aksiyonlarda koordinatör kuruluş olarak belirlenmiştir (TCMB, 2014: 10-13). Dolayısıyla SPK konuya ilişkin en temel sorumlulukları üstlenen bir otorite konumundadır.

"Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları"nda,"Finansal Eğitimle İlgili Doküman ve Çalışmalara Yönelik Ortak Bir İnternet Sayfası Oluşturulması ve Finansal Eğitim Faaliyetlerinin Sosyal Medya Yoluyla Duyurulması" sorumluluğu SPK'ya verilmiştir. Bu doğrultuda, 2018 yılında "Finansal Eğitim ve Finansal Tüketicinin Korunması" adlı internet sitesi (www.finansalegitim.gov.tr) kamuoyunun erişimine açılmıştır (SPK, 2018: 41). Bahsedilen internet sitesinde, bütçe ve para yönetimi, ülkemizdeki finansal kurumlar ve verdikleri hizmetler, kredi türleri, kredi kartı kullanım esasları, sermaye piyasası araçları, borsa ve işlem esasları, bireysel emeklilik sistemi, kurumsal yönetim, türev araçlar, sigorta ürünleri gibi bankacılık, sermaye piyasası ve sigortacılık alanındaki temel kavram ve araçları tanıtan temel, orta ve ileri düzey seviyelerinde 32 adet eğitim videosu bulunmaktadır (SPK, 2018: 80). Finansal eğitim web sitesine üye olmak suretiyle eğitimleri takip eden kullanıcı sayısı 2018 yılsonu itibariyle 800'e ulaşmıştır (SPK, 2018: 69).

SPK, "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları"nda yer alan sorumlulukları kapsamında, Türkiye'deki finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik çalışmaları yürütmektedir. İlk kez 2015 yılında gerçekleştirilen "Türkiye Finansal Okuryazarlık Araştırması"nın ikincisi 2018 yılında yapılması planlanmasına rağmen kaynak yetersizliği gerekçe gösterilerek yapılamamıştır. Söz konusu araştırmanın 2019 yılında OECD bünyesinde yapılacak bir çalışma kapsamında gerçekleştirileceği belirtilmiştir (SPK, 2018: 69).

2.2.4. BDDK Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

BDDK, "Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları" kapsamında alınması gereken aksiyonların büyük çoğunluğunda ilgili kuruluş statüsünde olmakla birlikte esas sorumlu olduğu ve koordinatör olarak görevlendirildiği aksiyonlar, finansal tüketicilerin korunmasına yönelik eylemlerden oluşmaktadır (TCMB, 2014: 11).

BDDK, 2019-2021 yılına ilişkin kamuya açıkladığı "Stratejik Plan" kapsamında belirlediği amaçlarından birisi de "Finansal Okuryazarlığın Artırılması ve Finansal Tüketicinin Korunması"dır. Bu doğrultuda alınacak temel aksiyon ise

> "…finansal ürün ve hizmetlerden yararlananların korunmasına yönelik idari kapasite ve düzenleyici çerçeve güçlendirilecek ve finansal farkındalık seviyesinin artırılması için ihtiyaç duyulan konularda çalışmalar yapılacaktır..."

Şeklinde belirlenmiştir. Bu kapsamda, finansal tüketicilerin dolandırıcılar tarafından suiistimalinin önlenmesi, tüketicilere bankalarca yansıtılan ücretlerin konu ve tutar bazında sınırlandırılabilmesi, finansal ürün ve hizmetlerin kullanımlarının yaygınlaştırılması ve tasarrufların artırılması amacıyla yasal düzenlemeler yapılmaktadır. Buna ilave olarak sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılarak finansal tüketicilerin bilinçlendirilmesine yönelik konferans benzeri etkinlikler düzenlenmektedir (BDDK, 2018: 39).

Finansal tüketicilerin korunmasına yönelik alınması hedeflenen diğer bir aksiyon ise finansal ürün ve hizmet ücretlerine ilişkindir. Bu çerçevede Ücretler Yönetmeliği[37] ile sınıflandırılan bireysel müşterilerden alınabilecek ücretlerin karşılaştırılabilir bir platformda finansal tüketiciye sunulması hedeflenmektedir (BDDK, 2018: 39).

2.2.5. BIST Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

BIST, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesini öncelikli konular arasında görmektedir (BIST, 2019: 24). BIST tarafından gerçekleştirilen finansal eğitim ve finansal okuryazarlık çalışmaları sermaye piyasası ve borsa işlemlerine yöneliktir. Bu kapsamda bireysel ve kurumsal yatırımcılar ile üniversite öğrencileri hedef kitle olarak belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerine yönelik finansal eğitim programları, "Öğrenci Eğitim Programı" kapsamında gerçekleştirilmektedir. Bu programda, üniversite öğrencilerinin sermaye piyasası ve BIST nezdinde yer alan piyasaların işleyişi hakkında bilgi sahibi olmaları amacıyla yıl boyunca farklı üniversitelerde devam eden ve 2 hafta süren bir eğitim verilmektedir. 2020 yılı içerisinde 21 farklı dönemde eğitim düzenlenmesi planlanmıştır (BIST, 2020: 3).

[37] 03.10.2014 tarihli ve 29138 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Finansal Tüketicilerden Alınacak Ücretlere İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" hükümleri kastedilmektedir.

Ayrıca, öğrencilerin BIST'in işleyiş yapısını yerinde incelemelerine imkân sağlamak amacıyla BIST'e ziyaretler gerçekleştirilmektedir.[38]

BIST, İstanbul Ticaret Üniversitesi ile işbirliği gerçekleştirerek 2018 yılında "Borsa Uygulama ve Finans Simülasyon Laboratuvarı"nı (BISTLAB) faaliyete geçirmiştir. BISTLAB ile seans salonu simülasyon laboratuvarları oluşturarak, yüksek lisans, doktora ve sürekli eğitim merkezleri öğrencilerine yönelik eğitimler gerçekleştirilmesine ve finansal okuryazarlığın yaygınlaştırılmasına katkıda bulunulması amaçlanmıştır.[39]2018 yılında toplam 4 üniversitede kurulan BISTLAB, 2019 yılında iki farklı üniversitede daha faaliyete başlamıştır (BIST, 2018: 31; BIST, 2019: 56).

Bireysel ve kurumsal yatırımcılara yönelik eğitim faaliyetleri ise BIST Vadeli İşlem ve Opsiyon Piyasasının bilinirliğinin ve bu piyasa hakkındaki bilgi düzeyinin artırılmasına yönelik yapılmaktadır. Söz konusu eğitim seminerlerine 2017'de başlanmış olup, seminerler yatırım kuruluşlarının yöneticileri tarafından verilmektedir.[40] Eğitim programında katılımcılara, finansal okuryazarlık, sermaye piyasaları, yatırım, vadeli işlem piyasalarının işleyişi ve vadeli işlem ve opsiyon piyasasında yatırım konularında bilgi verilmektedir (TSPB, 2017: 6).

Potansiyel yatırımcıların sermaye piyasası işlemleri konusunda uygulamalı olarak bilgi sahibi olmalarını ve BIST nezdindeki piyasalarda sanal olarak işlem yapmalarını sağlayan "BIST Simülasyon Platformu" (BIST-S) kamuoyunun erişimine açılmıştır.[41] Söz konusu platform üzerinden kullanıcılar VİOP ve pay piyasası nezdinde sanal olarak işlem yapabilmektedir. Ayrıca platform aracılığıyla üniversitelerde, etkinliklerde ve BIST tanıtım standlarında piyasalar ve yatırım konularında eğitim ve seminerler verilmektedir (BIST, 2019: 63).

2.2.6. TSPB Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

[38] https://www.borsaistanbul.com/kurumsal/egitim Erişim Tarihi: 30.04.2020
[39] https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2018/04/06/borsa-istanbul-bir-ilke-daha-imza-atti-bistlab Erişim Tarihi: 30.04.2020.
[40] https://www.borsaistanbul.com/duyurular/2017/11/27/borsa-istanbul-da-finansal-okuryazarlik-viop-egitimleri Erişim Tarihi: 30.04.2020
[41] https://bists.borsaistanbul.com/UserInterface/OperationPages/Info.aspx Erişim Tarihi: 30.04.2020

TSPB, finansal okuryazarlık seviyesinin düşük olmasını Türkiye'de sermaye piyasalarının gelişiminin önündeki önemli sorunlardan birisi olarak görmektedir. Bu nedenle TSPB, 2018 yılından itibaren 10 yıllık süreçte Türkiye'deki finansal okuryazarlık düzeyinin OECD ortalamasına yükseltilmesini bir hedef olarak belirlemiştir. Ayrıca finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için yapılması gereken çalışmalar hakkında bir rapor yayımlamıştır (TSPB, 2018a: 16). Bu doğrultuda TSPB, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik farklı çalışmalar gerçekleştirmektedir.

TSPB bünyesinde finans sektörü çalışanlarından 2012 yılında oluşturulan "aXiyon" takımı[42], TSPB'nin finansal eğitim çalışmalarını organize etmektedir. Söz konusu grup tarafından hazırlanan "Varlıklı Geleceğin Sırrı" başlıklı e-eğitim programı 2014 yılında internet sitesinde kamuoyunun erişimine açılmıştır. Tasarruf ve yatırım alışkanlığının kazandırılmasına ağırlık veren ve hayali bir karakterin çocukluk döneminden emeklilik dönemine kadar olan hayatının anlatıldığı programda, finansal ürünlere yönelik bilgiler de açıklanmaktadır (TSPB, 2014: 25).

TSPB Finansal Eğitim Çalışma Komitesi tarafından yürütülen diğer bir program "Param ve Ben" projesidir. Söz konusu projede, tasarruf ve yatırım alışkanlığının kazandırılması amacıyla internet sitesi kurulmuş[43] ve sosyal medya hesapları açılmıştır. İnternet sitesi ve sosyal medya hesaplarında her seviyeden bireye hitap eden tasarruf ve yatırım konulu videolar, gerçek yatırımcı hikâyeleri, ünlülerin tasarruf ve yatırım alışkanlıklarını anlatan röportajlar bulunmaktadır (TSPB, 2017: 26). Ayrıca internet sitesinde düzenli tasarruf ve bu tasarrufu arttıracak doğru bilgi üzerine kurgulanmış üç aşamalı bir yatırımcı eğitimi programı geliştirilmiştir. Program kapsamında tasarruf yolları, yatırım araçları ve yatırımların takibi konusunda her seviyeden kişiye bilgi verilmesi planlanmaktadır.[44]

TSPB, "Param ve Ben" programı kapsamında çocuklara yönelik etkinlikler de düzenlemektedir. 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nda ilkokul çağındaki çocuklara para biriktirmenin önemini anlatan "Varlıklı Olmanın Sırrı" adlı tiyatro gösterisi düzenlenmiş ve "Para ne için kullanılır, ihtiyaç nedir, istek nedir,

[42] Söz konusu grubun adı 2014 yılında "Finansal Eğitim Çalışma Komitesi" olarak değiştirilmiştir (TSPB, 2014: 15).
[43] Söz konusu internet sitesi www.paramveben.org adresinde faaliyet göstermektedir.
[44] https://paramveben.org/hakkimizda/ Erişim Tarihi: 30.04.2020

neden tasarruf etmeliyiz?" gibi soruların yanıtları hakkında bilgilendirme yapılmıştır (TSPB, 2014: 24).

TSPB'nin finansal eğitim konusundaki hedef kitlelerinden biri de sermaye piyasası yatırımcılarıdır. (TSPB, 2018b: 32). Yatırımcıların eğitimi konusunda internet sitesinde "Yatırımcılar" başlıklı bir bölüm açılmış ve söz konusu bölümde temel finansal kavramlar, sermaye piyasası araçları ve kurumları, yatırım işlemleri, yatırımcı hakları, yatırım yaparken dikkat edilmesi gereken temel kurallara ilişkin bilgiler verilmektedir. Ayrıca yatırımcılar için hazırlanmış eğitim videosu da söz konusu bölüme eklenmiştir.[45]

2.2.7. FODER ve Habitat Derneği Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar

FODER, kuruluş amacı doğrultusunda farklı kesimlerden bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi için online veya yüz yüze olmak üzere birçok eğitim çalışması gerçekleştirmektedir. "Bütçesini Bilen Bireyler" başlıklı proje kapsamında; kadınlara, çocuklara, gençlere ve yetişkinlere farklı içeriğe sahip finansal eğitim verilmektedir."Parayön" projesi ile 11-25 yaş aralığındaki bireylere, bu proje kapsamındaki "Parametre" modülü ile üniversite öğrencilerine, "Paragram" modülüyle lise çağındaki öğrencilere finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir. Aynı kapsamdaki "Parayol" modülü aracılığıyla ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları ve sevgi evlerinde barınan 14-25 yaş arasında yer alan gençlere eğitim verilmiştir. Bahsedilen projeler, gençlere paralarını yönetme kabiliyetini kazandırmayı hedeflemektedir.[46]

Kadınlara yönelik eğitimler "Evin Hesap Uzmanı Kadın" adlı program aracılığıyla, çiftçilere yönelik eğitimler ise "1000 Çiftçi 1000 Bereket" ve "Bütçesini Bilen Çiftçiler" programları aracılığıyla düzenlenmektedir.[47] FODER'in kuruluş tarihinden günümüze kadar yaklaşık 3 milyon kişiye finansal okuryazarlık eğitim verilmiştir.[48] FODER tarafından yürütülen söz konusu projeler, farklı kurumların işbirliği ve sponsorluğuyla yürütülmektedir.

[45] https://www.tspb.org.tr/tr/yatirimci-kosesi-3/ Erişim Tarihi: 01.05.2020
[46] https://www.fo-der.org/projeler/parayon/ Erişim Tarihi: 01.05.2020
[47] https://www.fo-der.org/projeler/ Erişim Tarihi: 01.05.2020
[48] https://www.fo-der.org/ Erişim Tarihi: 01.05.2020

FODER, geniş kapsamlı finansal eğitimlerin yanında, finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik araştırmalar da gerçekleştirmektedir. 2017 ve 2019 yıllarında VISA ile işbirliği yaparak Türkiye'de finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış düzeylerinin ölçümünü gerçekleştirmiş ve Türkiye'nin finansal okuryazarlık endeksi tespit edilmiştir. 2019 yılında gerçekleştirilen araştırma, toplam katılımcılar ve kadın katılımcılar açısından iki ayrı rapor olarak yayımlanmıştır. Her iki çalışmanın sonuçları incelendiğinde, 2017 ve 2019 yılları arasında Türkiye'de finansal okuryazarlık endeksinin büyük ölçüde aynı kaldığı gözlemlenmiştir (FODER, 2019: 16).

Habitat Derneği, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ve VISA işbirliğinde gerçekleştirilen ve Türkiye'de faaliyet gösteren 22 banka tarafından üyelik statüsüyle desteklenen "Paramı Yönetebiliyorum" projesi, gençlere yönelik finansal okuryazarlık ve bütçe yönetimi projesidir. 2009 yılında başlatılan projenin temel amacı, genç bireylerin finansal okuryazarlık düzeylerinin geliştirilerek sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşılmasıdır. Proje kapsamında katılımcılara, bütçe yapmanın faydaları, tasarruf ve birikim planlaması yapmanın faydaları, temel bankacılık ürünleri hakkında eğitim verilmektedir.[49] Projenin internet sitesinde, lise öğrencileri, üniversite öğrencileri, yetişkin ve girişimciler için farklı içerikte finansal okuryazarlık eğitimlerine yer verilmiştir. Lise ve üniversite öğrencileri için hazırlanan eğitimlerde, bütçe yönetimi ağırlık verilen konular arasında yer alırken,[50] yetişkinler için bu konulara ilave olarak yatırım alışkanlığı ve kredi skoru hakkında da eğitim verilmektedir.[51] Girişimcilere ise bütçe hazırlama, fizibilite çalışması yapma, finansal tablo yorumlama ve finansman imkânları konusunda bilgilendirme yapılmaktadır.[52]

"Paramı Yönetebiliyorum" projesinin başarısını tespit etmek amacıyla araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda eğitime katılan gençlerin, tasarruf yöntemleri ve bütçe yönetimi konusundaki farkındalık düzeylerinin arttığı belirlenmiştir. Zira eğitim öncesinde tasarruf yöntemleri hakkında bilgi sahibi olduğunu belirten katılımcıların oranı %62'den %84 seviyesine yükselmiştir. Bütçe

[49] https://www.paramiyonetebiliyorum.net/nedir.aspx#proje-hakkinda Erişim Tarihi: 01.05.2020
[50] https://www.paramiyonetebiliyorum.net/universite-ogrencileri.aspx Erişim Tarihi: 01.05.2020
[51] https://www.paramiyonetebiliyorum.net/yetiskinim.aspx Erişim Tarihi: 01.05.2020
[52] https://www.paramiyonetebiliyorum.net/girisimciyim.aspx Erişim Tarihi: 01.05.2020

yapma ve yönetme konusunda bilgili olduğunu belirtenlerin oranı ise %60 seviyesinden %82'ye yükselmiştir. Benzer yükseliş, tüketici hakları ve planlı borçlanma hakkında bilgi düzeylerinde de gerçekleşmiştir.[53]

2.2.8. Bankalar Tarafından Gerçekleştirilen Çalışmalar[54]

Türkiye'de faaliyet gösteren bankalar, çeşitli kurumlar tarafından yürütülen projelere ortak olarak desteklemekte veya bizzat finansal okuryazarlık konusunda projeye önderlik etmektedir.

T. Garanti Bankası A.Ş. ile Öğretmen Akademisi Vakfı arasında yapılan işbirliği kapsamında başlatılan "5 Taş Sosyal ve Finansal Liderlik Eğitimi" ilkokul, ortaokul ve lise düzeyindeki öğrencilere sosyal ve finansal konularda farkındalık kazandırmak amacıyla başlatılmıştır. Sosyal ve finansal olmak üzere iki ana bölümden oluşan eğitimin finansal bölümünde tasarruf bilinci, finansal kayıt tutma, bütçe yapabilme ve gelir elde etme bilinci kazandırılması amaçlanmaktadır. 12 farklı ilde 112 okulda gerçekleştirilen eğitim programına 5000'i aşkın öğrencinin katılımı sağlanmıştır.[55]

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda finansal okuryazarlık konusunu öncelikli konular arasında kabul etmektedir. Bu kapsamda toplumun dezavantajlı kesimlerinin ekonomik sisteme dâhil edilmesi ve finansal ürün ve hizmetlere erişimin sağlanması amacıyla Yapı Kredi Bankacılık Akademisi'nin internet sitesinde finansal eğitimler verilmektedir. Söz konusu eğitim programları, lise öğrencileri, üniversite öğrencileri, girişimciler ve genel katılımcılara yönelik olmak üzere 4 farklı program halinde kamuoyuna sunulmaktadır (Yapı ve Kredi Bankası A.Ş., 2019: 10, 27, 48).

T. İş Bankası A.Ş. tarafından İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri hariç olmak üzere tüm üniversite öğrencilerine yönelik finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir. Eğitim kapsamında katılımcı öğrencilere, temel ekonomik kavramlar, iktisat metodolojisi, finansal göstergeleri okuma, bankacılık sisteminin işleyişi ve

[53] https://www.paramiyonetebiliyorum.net/haberler.aspx#basin-bultenleri Erişim Tarihi: 01.05.2020
[54] Türk Ekonomi Bankası A.Ş. (TEB A.Ş.) tarafından finansal okuryazarlığa ilişkin gerçekleştirilen çalışmalar, önceki başlıklarda açıklandığından bu bölümde tekrar edilmeyecektir.
[55] https://www.garantibbva.com.tr/tr/garanti_hakkinda/surdurulebilirlik/kurumsal_sorumluluk/egitime_destek_projeleri/5-tas-sosyal-finansal-liderlik-egitimi.page Erişim Tarihi: 01.05.2020

bankaların günümüz dünyasındaki yeri hakkında bilgi verilmektedir.[56] T. İş Bankası A.Ş. tarafından kadın girişimcilere yönelik başlatılan "Arya İş Atölyeleri" programı kapsamında ise kadınlara finansal okuryazarlık eğitimi verilmektedir (T. İş Bankası A.Ş., 2019: 36).

Akbank T.A.Ş., finansal okuryazarlığın artırılması ve tasarrufun teşvik edilmesi hedefi doğrultusunda 2012 yılında "Ekonominin Kahramanı Çocuklar" Projesi'ni hayata geçirmiştir. Kalıcı alışkanlıkların kazanıldığı yaşlarda çocuklara ulaşmaya odaklanan program kapsamında internet sitesi kurulmuş ve ekonomi, para, harcamalar, istek ve ihtiyaçlar arasındaki fark, tasarruf, dikkatli harcama yaparak birikim yapma ve bankalar hakkında genel bilgiler verilmektedir (Akbank T.A.Ş., 2018: 87).

ING Bank A.Ş., "Turuncu Damla" tasarruf odaklı finansal okuryazarlık projesini 2013 yılında başlatmıştır. Projenin hedefi, ilkokul çağındaki çocukların küçük yaşta istek ve ihtiyaçlarının bilincine varıp para biriktirme alışkanlığı kazanmalarına, akıllı alışveriş davranış şekilleri geliştirmelerine destek olmaktır. Öğrencilerin sınıf öğretmenleri tarafından verilen eğitimlerde, gelecek odaklı davranış, limitli kaynaklar, cazip ürüne karşı durabilme, istek ve ihtiyaç arasındaki farkı görebilme, bütçeleme, sabırlı davranma ve grup kararları alabilme konularındaki eğitimlerle gibi 8 farklı tema 8 haftalık sürede işlenmektedir. Eğitim aracılığıyla erişilen çocuk sayısının artırılması amacıyla projeye ait internet sitesi kurulmuştur. İnternet sitesinde 8-10 yaş grubundaki çocuklara yönelik para, alışveriş, tasarruf ve temel finansal konularda içerikler bulunmaktadır. 2018-2019 eğitim-öğretim dönemi sonu itibarıyla proje kapsamında eğitim verilen öğrenci sayısı 38.835 olarak açıklanmıştır (ING Bank A.Ş., 2019: 43).

[56] https://muze.isbank.com.tr/Sayfalar/finansal-okuryazarlik-egitimi.aspx Erişim Tarihi: 01.05.2020

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİNİN TESPİTİNE YÖNELİK ARAŞTIRMA

3.1. Literatür Taraması

Ulusal ve uluslararası literatürde finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik çalışmalar 20'nci yüzyılın son çeyreğinde başlamış olup, günümüze kadar uzanan zaman diliminde konuya yönelik çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamının üniversite öğrencileri olarak belirlenmesi nedeniyle literatürde üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyini tespit etmeye yönelik çalışmalara ağırlık verilmiştir.

Danes ve Hira (1987) tarafından ABD'de Iowa Devlet Üniversitesi'nde eğitim gören 323 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin kredi kartı, sigorta, bireysel krediler, kredi geçmişi kayıtları ve genel finansal yönetim bilgisi test edilmiştir. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin temel finansal konularda yeterli bilgiye sahip olduğu ancak spesifik konularda bilgi düzeyinin düşük olduğu, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere kıyasla finansal okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Voipe, Chen ve Pavlicko (1996) tarafından 454 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, risk, hisse fiyatları değerlemesi, vergi planlama, finansal matematik, hisse performansı ölçümü, global yatırım, yatırım fonları, faiz oranı değişikliğinin etkileri konularından oluşan anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak öğrencilerin finansal yatırım bilgisinin düşük olduğu, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre finansal yatırım bilgisinin daha yüksek olduğu, iktisadi ve idari bilimler fakültesinde eğitim gören öğrencilerin ise diğer eğitim alanlarında eğitim gören öğrencilere göre bu konuda daha bilgili olduğu tespit edilmiştir.

Jorgensen (2007) tarafından 450 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış konuları esas alınarak bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin finansal bilgi, finansal tutum ve finansal davranış puanlarının düşük olduğu, üniversite öğrencilerinin eğitim düzeyi yükseldikçe finansal okuryazarlık düzeyinin de önemli ölçüde yükseldiği, yüksek finansal bilgi, tutum ve davranış puanlarına sahip öğrenciler üzerinde ebeveynlerin etkisinin yüksek olduğu, finansal bilgi düzeyi yüksek öğrencilerin finansal tutum ve davranış puanlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Mandell (2008) tarafından 5150 lise öğrencisi ile 1030 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırma sonucunda Lise öğrencilerinin %43,3'ünün finansal okuryazarlık düzeyi düşük ve üniversite öğrencilerinin %62.2'sinin finansal okuryazarlık düzeyi orta olarak bulunmuştur. Amerikalı öğrencilerin üniversiteden mezun olduktan sonra daha iyi düzeyde finansal bilgiye sahip oldukları ve daha doğru finansal kararlar alabildikleri tespit edilmiştir.

Robb ve Sharpe (2009) tarafından Midwestern Üniversitesi'nde öğrenim gören 6520 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, öğrencilerin finansal bilgi düzeyi, kredi kartı, yatırım, kredi geçmişi, faiz oranı, risk ve getiri düzeyi konularından oluşan 6 soruluk bir anketle tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda finansal bilgi düzeyi daha yüksek olan üniversite öğrencileri ile nispeten daha düşük bilgi düzeyine sahip öğrenciler arasında kredi kartı bakiyesi açısından anlamlı bir farkın olmadığını ve daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olanların kredi kartı bakiyesinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Lusardi, Mitchel ve Curto (2010) tarafından genç nüfusun finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, 12-17 yaş aralığında toplam 7417 öğrencinin faiz oranı, enflasyon ve risk çeşitlendirme konusundaki bilgi düzeyi tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda genç yetişkinlerin üçte birinin temel faiz oranları, enflasyon ve risk çeşitlendirme hakkındaki bilgi düzeyinin düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca finansal okuryazarlığın, cinsiyet, anne,

baba eğitim düzeyi gibi sosyo-demografik özellikler ve ailenin finansal gelişmişliği ile pozitif ilişkisi olduğu da belirlenmiştir.

Bayram (2010) tarafından T.C. Anadolu Üniversitesi'nde eğitim gören 600 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, temel bankacılık işlemleri, finansal bilgi düzeyi, kredi kartı kullanımı, ekonomik ve finansal gelişmeler, temel finansal kavramlar, geleceğe yönelik finansal planlar konularından oluşan 34 soruluk bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin oldukça düşük olduğu ancak öğrencilerin bu durumun farkında olmadıkları, ekonomi dersi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin ekonomi ile ilgili ders almayanlara göre daha yüksek olduğu, finansal eğitim programlarının finansal okuryazarlık seviyesi üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Jorgensen ve Savla (2010) tarafından 420 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, genel finansal bilgi, tasarruf ve borçlanma, sigorta, yatırım, finansal tutum ve finansal davranış konularından oluşan bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda üniversite öğrencilerinin finansal tutum ve finansal davranışları üzerinde ailenin etkisinin olduğunu, ancak finansal bilgi düzeyleri üzerinde ailenin herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Chlouba, Simkova ve Nemcova (2011) tarafından Çekya Bilgi Yönetimi Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada, parasal yönetim, fiyatlama, bütçe yönetimi, yasal mevzuat konularından oluşan bir test gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin finansal kararlar alırken finansal okuryazarlık temel bilgilerine sahip olmadıkları tespit edilmiştir.

Adeleke (2013) tarafından ABD'de eğitim gören 112 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada; net kazanç, banka hesapları, gelir-harcama dengesi, banka kredileri, kredi kartı, vergisel konular, yatırımın risk düzeyi, yatırım tercihleri ve sigorta konularından oluşan 25 soruluk bir anket düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet ile finansal

okuryazarlık arasında anlamlı bir ilişki yakalanamamış, fakat okulda geçirilen dönem sayısı ile finansal bilgi düzeyi arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir.

Cameron vd. (2013) tarafından Yeni Zelanda, Japonya ve ABD'de eğitim gören 335 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada; ekonomik karar alma yetisi, tasarruf eğilimi, harcama ve kredi kullanımı, para yönetimi konularından oluşan 10 soruluk bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda finansal okuryazarlık düzeyinin yoksul ve akademik başarı düzeyi düşük olan öğrenciler arasında düşük olduğu saptanmıştır.

Ergün, Şahin ve Ergin (2014) tarafından Türkiye'de öğrenim gören ve İşletme Bölümü öğrencisi olan 275 kişinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespit edilmesi amacıyla yapılan araştırmada faiz, enflasyon, borsanın işlevi, yatırım fonu, faiz oranları ile tahvil fiyatları arasındaki etkileşim, hisse senedi çeşitlendirmesi, finansal araçların risk düzeyi, uzun vade getirisi, varlık çeşitlendirmesi konularından oluşan anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin temel düzeyde olduğu, öğrencilerin temel enflasyona ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerine, öğretim şekillerine ve ortalama aylık hane gelirlerine göre; borsanın temel işlevine ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerine; faiz oranlarının tahvil fiyatlarına etkisine ilişkin bilgilerinin öğretim şekillerine göre; hisse senedi çeşitlendirmesine ilişkin bilgilerinin cinsiyetlerine göre; varlık çeşitlendirme bilgilerinin de aylık ortalama hane gelirlerine göre anlamlı düzeyde değiştiği saptanmıştır.

OECD (2014) tarafından 18 ülkede eğitim gören 29000 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada, parasal işlemler, finansal planlama ve finansal yönetim, risk ve getiri, finansal gelişmeler ve makroekonomik değişkenler konularından oluşan bir anket çalışması düzenlenmiştir. Araştırmada OECD ülkelerinden araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yalnızca %10,0'u finansal okuryazarlıkla ilgili en zor sorulara cevap vermişlerdir. Buna karşılık, öğrencilerin ortalama %15,0'i PISA finansal okuryazarlık ölçeğinin performans taban seviyesinin altında puan almışlardır. Bu bakımdan katılımcıların %85'i finansal okuryazarlık düzeyinde taban seviyenin üzerinde yer almaktadır.

Sarıgül (2014) tarafından 1124 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; genel ekonomik bilgi, tasarruf eğilimi, bankacılık, risk ve sigorta ile yatırım konularından oluşan anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından araştırmanın soruları temel düzeyde ve basit olduğu düşünüldüğünden, ortalama yüzdelere göre üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi yetersiz olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyleri ile cinsiyet arasında anlamlı ilişki olduğu, erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın öğrencilerden yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Şantaş ve Demirgil (2015) tarafından İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde eğitim gören 704 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; ekonomi bilgisi, ekonomik akılcılık, toplumsal ekonomik yansımalar ve bireysel ekonomi planlama değişkenleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ekonomi ve finansal gelişmeleri takip etme sıklığının 4.sınıflarda, beş ve üzerinde ekonomi dersi alanlarda ve erkeklerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Çalışmada katılımcıların ekonomi okuryazarlığı alt gruplarına ilişkin ortalamalarının yaş, cinsiyet, eğitim görülen sınıf gibi çeşitli özelliklerine göre farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Kılıç, Ata ve Seyrek (2015) tarafından T.C. Gaziantep Üniversitesi'nde eğitim gören 480 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; genel ekonomi ve finans bilgisi, bankacılık, emeklilik ve sigortacılık, finansal tablolar, yatırım, vergi mevzuatı, finansal matematik konularından oluşan anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin finansal okuryazarlık genel başarı düzeyi %48,0 olarak tespit edilmiştir. Çalışmada erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin kadın öğrencilere göre daha yüksek olduğu, kredi kartı ve internet bankacılığı kullanımının finansal okuryazarlık düzeyleri üzerinde etkili olduğu, öğrencilerin finansal okuryazarlıkla ilgili en fazla bilgiye sahip oldukları alanın bireysel bankacılık, en az bilgiye sahip oldukları alanın ise yatırım olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Barmaki (2015) tarafından T.C. Hacettepe Üniversitesi'nde eğitim gören 500 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada;

temel para bilgisi, para idaresi, tasarruf ve yatırım, harcama ve borçlanma, finansal davranış ve finansal tutuma yönelik sorulardan oluşan anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu, öğrencilerin finansal okuryazarlıkla ilgili en fazla bilgiye sahip oldukları alanın temel para bilgisi, en az bilgiye sahip oldukları alanın ise tasarruf ve yatırım alanı olduğu, cinsiyet ile finansal okuryazarlık düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır. Ayrıca "Diş Hekimliği Fakültesi" öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi en yüksek düzeyde olup, "Eczacılık ve Tıp Fakültesi" öğrencileri "Diş Hekimliği Fakültesi" öğrencilerini izlemektedir. Finansal okuryazarlık düzeyi en düşük olan öğrencilerin ise "Konservatuar" da öğrenim gördükleri bulunmuştur. "İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi" öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi açısından tüm fakülteler arasında onuncu sırada yer aldığı görülmüştür.

Dilek, Küçük ve Eleren (2016) tarafından T.C. Kastamonu Üniversitesi'nde eğitim gören 428 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; gelir-tüketim ilişkisi, rasyonel finansal karar alma, arz-talep dengesi ve fiyatlara yansıması, makroekonomik değişkenler, döviz, altın, yatırım ve işsizlik konularından oluşan 25 soruluk bir anket gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin kısmen yeterli olduğu şeklinde bir sonuç ortaya çıkmıştır. Aynı çalışmada cinsiyet, medeni durum ve yaş grupları ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında önemli bir ilişki bulunamamıştır.

Lynch (2016) tarafından ABD'de Güney Carolina Üniversitesi'nde öğrenim gören öğrencilerin 2008-2009 resesyon sonrası finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; yatırım, sigorta, risk, kredi ve borçlanma, gayrimenkul yatırımı, emekllilik planlama, bütçe yönetimi konularından oluşan test gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin iyi seviyede olduğu ve 2008 küresel finansal kriz sonrası bu gelişimin arttığı, finansal okuryazarlık düzeyi bakımından cinsiyetler arası önemli bir fark bulunmadığı, yaş ve aile faktörünün finansal okuryazarlık düzeyini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Coşkun (2016) tarafından T.C. Manisa Celal Bayar Üniversitesi'nde eğitim gören 336 öğrencinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; Banka hesapları, kredi kartı, finansal ürün kullanımı, konut kredileri (mortgage), hazine bonosu ve tahvil ile finansal yatırım danışmanlığı alma konularından oluşan anket çalışması yapılmıştır. Finansal ürün kullanımı ile finansal ürün bilgisi arasında pozitif ilişkinin gözlemlendiği çalışmada, en az bilinen ürünler mortgage, hazine bonosu, tahvil ve yatırım hesabı olarak belirlenmiş olup, en çok finansal danışmanlardan ve banka şubelerinden tavsiye alındığı gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık oranı ise %49,6 olarak hesaplanmıştır.

Alexander ve Mader (2017) tarafından 457 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; öğrencilerin krediler ve kredi kartı konusundaki bilgi düzeyi, harcama konusundaki beklentileri ve eğilimleri, bireysel finans konusundaki bilgi kaynakları hakkında bir anket çalışması yürütülmüştür. Araştırma sonucunda öğrencilerin kredi konusundaki bilgilerinin 2011 yılındaki araştırmayla karşılaştırıldığında bir miktar kötüleştiği, kredi kartı kullanımlarında artış gerçekleştiği, bireysel finansal yönetim konusundaki bilgi kaynakları ile harcama eğilimleri hususunda önemli bir değişim yaşanmadığı tespit edilmiştir.

Goswami ve Dhawan (2017) tarafından Hindistan Yeni Delhi'de öğrenim gören 100 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; öğrencilerin yaşı, eğitim düzeyi, yıllık hane halkı geliri faktörlerinin finansal okuryazarlık üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğrencinin öğrenim gördüğü alan, ailenin mesleği ve gelir kaynaklarının finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde önemli ölçüde etkili olduğu tespit edilmiştir.

Singh (2018) tarafından 177 Afro-Amerikan üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; faiz getirisi hesaplama, enflasyonun paranın alım gücüne etkisi, faiz ve bono fiyatları arasındaki ilişki, kredilerin vade yapısına göre katlanılacak faiz maliyeti, şirket hissesi ile yatırım fonu arasındaki yatırım tercihi konularından oluşan 5 soruluk bir test çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, Afro-Amerikan öğrencilerin finansal

okuryazarlık düzeylerinin oldukça düşük olduğu, katılımcılardan tüm soruları doğru cevaplayanların oranının %4'ün altında kaldığı, üst sınıflarda öğrenim gören öğrencilerle, yaşı daha büyük olan öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu, Afro-Amerikan öğrencilerin finansal eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu tespit edilmiştir.

OECD (2018) tarafından 13 üye ülke ve 7 ortak ülke olmak üzere toplam 20 ülkede eğitim gören ve 15 yaşındaki yaklaşık 117 bin öğrencinin katıldığı araştırmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyinin tespiti amaçlanmıştır. Bu çerçevede parasal işlemler, finansal planlama ve finansal yönetim, risk ve getiri, finansal gelişmeler ve makroekonomik değişkenler konularından oluşan bir anket çalışması düzenlenmiştir. 2014 yılında gerçekleştirilen araştırmaya benzer şekilde, katılımcı öğrencilerin %85'i "Level 2" olarak tanımlanan taban seviyenin üzerinde yer almaktadır. Katılımcı öğrencilerin %10'u finansal okuryazarlık bakımından "Level 5" olarak tanımlanan en üst seviyede bulunmaktadır. Buna karşın araştırma kapsamında yer alan ve OECD üyesi olmayan 5 ülkede, öğrencilerin yaklaşık %35'i finansal okuryazarlık düzeyi bakımından "Level 1" seviyesini (taban seviyesi) aşamamıştır. Bahsedilen araştırmada erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeyi, kız öğrencilere kıyasla 2 puan daha yüksek hesaplanmıştır.

Sancak (2019) tarafından T.C. Gümüşhane Üniversitesi'nde öğrenim gören 490 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; basit faiz, bileşik faiz, enflasyon, paranın zaman değeri ve reel faiz gibi temel finansal kavramların bilinirliği üzerinden test gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, erkek öğrencilerin, daha yaşlı öğrencilerin ve işletme ve iktisat bölümlerinde okuyan öğrencilerin finansal okuryazarlık konusunda daha başarılı oldukları anlaşılmıştır. Aynı şekilde 3. ve 4.sınıf, toplam aylık geliri daha yüksek olan, finans ve benzeri ders alan öğrencilerin, ekonomi ve finansal gelişmeleri internet kaynağından takip eden öğrencilerin, daha fazla kredi kartı kullanan öğrencilerin temel finansal kavram bilgisinin diğer öğrencilerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Jacobsen ve Correia (2019) tarafından 362 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; basit faiz hesaplama, bileşik faiz, enflasyon, paranın zaman değeri, enflasyon, risk dağıtımı, faiz ve bono

fiyatları arasındaki ilişki, şirket hissesi ile yatırım fonlarının getirisi gibi konulardan oluşan 11 soruluk bir test çalışması yapılmıştır. Bireysel faktörlerin finansal okuryazarlık üzerindeki etkisini ölçen çalışmada, işletme bölümünde öğrenim görmeyen veya daha önce finansal konularda kurs veya ders almayan öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Kaya (2019) tarafından T.C. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nde öğrenim gören 720 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; basit faiz getirisi, enflasyon ve faiz arasındaki ilişki, faiz ile tahvil fiyatları arasındaki ilişki, özel sektör hisseleri ile yatırım fonlarının getirisinin kıyaslanması, finansal ürünler ve kavramlar hakkındaki bilgi düzeyini ölçen anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin kendilerini genel olarak orta düzeyde finansal okuryazar gördüğü, finansal okuryazarlık seviyesinin ise orta düzeyin altında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca erkek katılımcılar kadın katılımcılara göre daha yüksek seviyede finansal okuryazarlık ve bilgi seviyesine sahiptir. Öğrencilerin yaklaşık yarısı muhasebe-finansman ağırlıklı derslerin finansal okuryazarlıklarına etki ettiğini belirtmiştir.

Karadeniz vd. (2019) T.C. Kafkas Üniversitesi'nde öğrenim gören 392 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; finansal durum düzeyi, finansal durumu yönetme başarısı, finansal ürünler ve makroekonomik kavramlar hakkında bilgi düzeyi, finansal ürün kullanım düzeyi, sermaye piyasası araçları ve yatırım araçları hakkında bilgi düzeyini ölçen anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin büyük çoğunluğunun temel finansal okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu buna karşın ileri finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğu, genel olarak finansal durumlarını yönetmede başarılı oldukları, faturalarını zamanında ödeme alışkanlıklarının olduğu, finansal durumunu yönetme düzeyi ile cinsiyet, yaş, sınıf arasında ilişkinin olmadığı, finansal durumu yönetme düzeyi ile okudukları bölümler arasında bir ilişkinin olduğu, yatırım yaparken risk almaktan hoşlanmadıkları tespit edilmiştir.

Shetty ve Thomas (2019) tarafından Hindistan'da öğrenim gören 100 üniversite öğrencisinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespitine yönelik yapılan araştırmada; kişilerin tasarruf ve harcama eğilimleri, kullanmış oldukları finansal

ürünler, bütçe yönetimi becerileri, bireysel finansal yönetimin önemi konularından oluşan bir anket çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, Mumbai'de eğitim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık seviyelerinin dünya standartlarıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük olduğu kanaatine varılmıştır. Ayrıca Hindistan'daki ekonomik büyümenin zayıf bir finansal okuryazarlık seviyesiyle mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Literatürde konuya ilişkin yapılan araştırmaların bulguları incelendiğinde, uluslararası literatürde gerçekleştirilen araştırmaların tamamına yakınından finansal okuryazarlık seviyesi "düşük" olarak ölçüldüğü görülmektedir. Ulusal literatürde gerçekleştirilen araştırmalarda ise finansal okuryazarlık düzeyini "düşük" olarak ölçen çalışmalar kadar "orta" düzeyde ölçen araştırmaların da bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede finansal okuryazarlık düzeyinin ölçüm yöntemi her çalışmada farklılık göstermesine rağmen ulusal ve uluslararası literatürdeki çalışmaların ulaştığı sonuçlar büyük ölçüde benzerlik göstermektedir.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Yöntemi

Araştırmanın temel amacı, Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin, finansal ürünler ve ekonomik kavramlar hakkında bilgi düzeyi, bütçe yönetimi konusundaki tutum ve davranışları, finansal ürünleri kullanım sıklıkları dikkate alınarak finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesidir. Bu kapsamda iki bölümden oluşan toplam 21 soruluk bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Anket formuna **Ek-1**'de yer verilmiştir. Anket içeriğinin oluşturulmasında OECD tarafından gerçekleştirilen çalışmalar temel referans kaynağı kabul edilmiştir. Bununla birlikte literatürde yer alan diğer çalışmalarda kullanılan değişkenlerden de faydalanılmıştır.

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin tespiti amacıyla oluşturulan anket, yüz yüze görüşme metodu ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından oluşturulan anket formu demografik değişkenler, finansal okuryazarlığa ilişkin sorular, finansal kavramlara ilişkin sorular ve finansal okuryazarlık ölçeğinden oluşmaktadır.

Anketin ilk bölümünde katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite ve bölüm bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca üniversite eğitiminde finansal okuryazarlık düzeyini olumlu yönde etkilemesi beklenen ekonomi, finans, muhasebe ve para yönetimine yönelik dersler hakkında eğitim alıp almadıkları tespit edilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların finansal okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olup olmadığı, finansal yönetim başarıları konusundaki düşünceleri, kredi kartı ve bankamatik kartı kullanım düzeyleri ile bunlara yönelik temel bilgi seviyeleri, tasarruf alışkanlıkları, ekonomik ve finansal kavramlar bilgi sahibi olup olmadıkları, bütçe yönetimi konusundaki tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Araştırmanın evrenini Türkiye'de öğrenim gören üniversite öğrencileri tamamı oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü, evren sayısı belli olmayan örneklem için aşağıda verilen formül ile hesaplanmıştır. Güvenilirlik düzeyi %95 olarak alınmış, d: 0,05; t: 1,96; araştırma hipotezinin her koşulda eşit olasılıkla gerçekleşeceği varsayımından yola çıkarak p ve q değerlerinin her ikisi de 0,5 olarak kabul edilerek n = 384 olarak bulunmuştur. Bu bulgular sonucunda 402 üniversite öğrencisi evreni temsil edecek bir örneklem olarak değerlendirmeye alınmıştır.

Evrendeki eleman sayısı bilinmediğinde;

$$\mathbf{n = t^2pq / d^2 + t^2pq}$$

formülü uygulanmaktadır. Söz konusu formülde,

n= Örnekleme alınacak birey sayısı,

p= İncelenecek olayın görülüş sıklığı (olasılığı),

q= İncelenecek olayın görülmeyiş sıklığı (1-p),

t= Belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosunda bulunan teorik değer,

d= Olayın görülüş sıklığına göre yapılmak istenen ± sapma

olarak simgelenmiştir.

Örnekleme giren katılımcılara uygulanan ölçeklerden elde edilen verilerin analizinde SPSS 25.0 paket programı kullanılmıştır. Örneklemi oluşturan katılımcıların demografik ve kişisel bilgileri ile ilgili bulgular için frekans analizi uygulanmıştır. Ölçeklerin güvenirlilik değerlerinin belirlenmesi için Cronbach Alfa değerleri belirlenmiştir. Araştırmada, anket yöntemi sonucu elde edilen verilerin çözümlenmesinde kullanılan bir diğer test tekniği de normallik testidir. Bu test, parametrik test yöntemlerinin kullanılabilirliğinin temel bir şartı olan "verilerin normal bir dağılıma sahip olma" koşulunu ortaya koyan bir test tekniğidir. Normallik testinde Skewness ve Kurtosis değerlerinin (-2) ila (+2) aralığında olması beklenmektedir. Bu koşulun yerine geldiği durumlarda verilerin normal dağılıma sahip olduğu varsayılmaktadır.

Tablo 2: Normallik Sınaması

						Çarpıklık		Basıklık	
	N	Min.	Max.	Ort.	S.S.	Statistic	Std. Hata	Statistic	Std. Hata
Finansal Okuryazarlık Tutumu	402	1,76	5,00	3,22	0,44	1,372	0,122	4,622	0,243

Tablo 2'de finansal okuryazarlık tutumu puanlarına ilişkin çarpıklık ve basıklık katsayısı dikkate alındığında, değişkenlerin normal dağılım göstermediği anlaşılmaktadır (Çarpıklık Katsayısı:1,372 ve Basıklık Katsayısı: 4,622).Verilerin normal dağılıma sahip olmadığına karar verildikten sonra parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U Testi, Kruskall Wallis testinden yararlanılmıştır. Sayısal gelişmelerle ilgili veriler tablolar haline getirilip yorumlanmış, anlamlı bir farklılık olup olmadığı $\alpha = 0,05$ düzeyinde test edilmiştir.

3.3. Araştırma Bulguları ve Değerlendirme

Araştırmanın bu bölümünde, örneklem grubuna ait demografik bilgilerin açıklanması ve araştırmanın alt problemlerinin yanıtlanması için elde edilen verilerin uygun istatistiksel yöntem ile analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara ve bu bulgulara yönelik yorumlara yer verilmiştir.

Bu aşamada çalışmanın araştırma bölümünde kullanılan ve puanlama yolu ile ölçülen ölçek için güvenilirlik analizi yapılmıştır. Ölçek sorularının güvenilirliği için Cronbach's Alpha test istatistiği kullanılmış olup, araştırmanın Cronbach's Alpha katsayısı 0,713 olarak hesaplanmıştır. Bu çerçevede ankette yer alan 21 soru üzerinden hesaplanan "Finansal Okuryazarlık Tutumu Ölçeği"nin katsayısının $0.60 \leq \alpha < 0.80$ aralığında bir değer alması, ölçeğin "oldukça güvenilir" olduğunu göstermektedir.

İzleyen tabloda ankete katılan 402 öğrencinin demografik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 3: Öğrencilerin Demografik Değişkenlerine Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

		Min.-Max.	**Ort.±SS**
Yaş		17,00-52,00	22,76±3,30
		Kişi	**Pay (%)**
Cinsiyetiniz	Erkek	169	42
	Kadın	233	58
	Toplam	**402**	**100**
Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz?	1. sınıf	68	17
	2. sınıf	72	18
	3. sınıf	78	19
	4. sınıf	184	46
	Toplam	**402**	**100**
Okuduğunuz bölümde aşağıdaki derslerden hangisi/hangileri var?	Ekonomi	111	28
	Finans	22	5
	Muhasebe	44	11
	Para yönetimi	18	4
	En az ikisinden biri	207	51
	Toplam	**402**	**100**
Aylık geliriniz ne kadardır?	500-700 TL	72	18
	700-900 TL	38	9
	900-1100 TL	49	12
	1100-1300 TL	65	16
	1300 TL ve üstü	178	44
	Toplam	**402**	**100**

Ankete katılım sağlayan öğrenciler 17-52 yaş aralığındaki kişilerden oluşmakta olup, katılımcıların yaş ortalaması 22,76≈23 olarak hesaplanmıştır. Cinsiyet bakımından ise öğrencilerin çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır.

Ankete en yüksek katılım %46 pay ile 4'üncü sınıfta öğrenim gören öğrencilerde gerçekleşmiştir. 1., 2. ve 3. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin toplam katılımcı içerisindeki payı ise birbirine oldukça yakın gerçekleşmiştir.

Üniversite eğitimi boyunca katılımcıların tamamının ekonomi, finans, muhasebe ve para yönetimi derslerinden en az birisi hakkında eğitim aldıkları anlaşılmaktadır. Bu açıdan finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde olumlu etkisi olması beklenen söz konusu derslerden eğitim almayan katılımcı bulunmamaktadır. Diğer yandan "Ekonomi" dersi, katılımcıların en fazla eğitim gördüğü ders konumundadır.

Katılımcı öğrencilerin gelir düzeyleri incelendiğinde ise yaklaşık yarısının 1300 TL ve üzerinde aylık gelirinin bulunduğu görülmektedir. Bu açıdan katılımcıların öğrenci oldukları dikkate alındığında gelir düzeyinin nispeten iyi seviyede olduğu değerlendirilmiştir.

Anket katılımcıları içerisinde 4'üncü sınıfta eğitim gören öğrencilerin önemli bir paya sahip olması, katılımcıların tamamının ekonomi ve finans konularına ilişkin eğitim almış olmaları, gelir düzeylerinin nispeten yüksek olması hususlarının anket sonucunda belirlenecek finansal okuryazarlık düzeyini olumlu etkilemesi beklenmektedir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık kavramına ilişkin bilgileri, finansal yönetim başarıları konusundaki düşünceleri, finansal yönetim başarılarına etkisi olan hususlar ve finansal evrakları saklama sürelerine ilişkin değişkenler hakkındaki veriler izleyen tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Finansal Okuryazarlık ile İlgili Değişkenlere Ait Frekans ve Yüzde Değerleri

Sorular	Cevaplar	Kişi	Pay (%)
Finansal okuryazarlık nedir biliyor musunuz?	Evet	243	60
	Hayır	159	40
	Toplam	**402**	**100**
Finansal yönetim konusunda kendinizi nasıl bulmaktasınız?	Başarısız	81	20
	Orta düzeyde başarılı	239	59

	Oldukça başarılı	82	21
	Toplam	**402**	**100**
Finansal yönetim konusunda eğitiminize kimin katkısı olduğunu düşünüyorsunuz?	Aile	145	36
	Eğitim	152	38
	Arkadaşlar	15	4
	Kitap	22	5
	Dergi	4	1
	İnternet vs.	64	16
	Toplam	**402**	**100**
Faturalarınızı, size gelen ekstreleri ve finansal evraklarınızı ne kadar süre ile saklamaktasınız?	Hiç saklamam	71	18
	Bir süre saklarım	146	36
	Bazı kayıtları saklarım	105	26
	Sürekli saklarım	80	20
	Toplam	**402**	**100**

Katılımcıların %40'ı finansal okuryazarlık kavramı hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını beyan etmiştir. Söz konusu katılımcıların ekonomi ve finans konularında eğitim almalarına rağmen önemli bir bölümünün "finansal okuryazarlık" kavramı hakkında bilgiye sahip olmaması olumsuz değerlendirilmiştir.

Finansal yönetim konusunda kendisini başarılı bulanların oranı %20 düzeyinde kalırken "orta düzeyde başarılı" kabul edenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Finansal yönetim konusunda "oldukça başarılı" olduğunu beyan edenler ile "orta düzeyde başarılı" olduğunu beyan edenlerin oranı birlikte dikkate alındığında, anket katılımcılarının önemli bir çoğunluğunun (%79) finansal yönetim konusunda kendilerini belirli bir düzeyde başarılı buldukları anlaşılmaktadır. Bu olumlu sonuca rağmen "finansal okuryazarlık" kavramı hakkında bilgi sahibi olmayanların önemli bir paya sahip olması, katılımcıların teorik bilgilerinin yetersiz olmasıyla açıklamak mümkündür.

Katılımcı öğrenciler, finansal yönetim konusundaki eğitimlerine en büyük katkının "aile" ve "eğitim" aracılığıyla sağlandığını beyan etmiştir. "Eğitim" kaynağının ilk sırada yer almasında, katılımcı öğrencilerin tamamının ekonomi ve finans alanında en az bir ders eğitim almalarının etkisinin bulunduğu düşünülmektedir. İnternet, bu konuda diğer bir önemli kaynak iken arkadaşlar, kitap ve dergi gibi araçların finansal yönetim konusundaki eğitime önemli bir katkısının olmadığı görülmektedir.

Katılımcıların finansal okuryazarlık düzeylerinin tespit edilmesi amacıyla finansal ürünleri kullanım sıklıkları da araştırma konusuna dâhil edilmiştir. Bu çerçevede katılımcıların bankamatik kartı ve kredi kartı gibi temel finansal ürünleri kullanım düzeylerine ilişkin sonuçlar izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Bankamatik Kartı Kullanım Düzeyi ve Sıklığı

Soru	Cevap	Kişi	Pay (%)
Bankamatik kartınız var mı?	Evet	383	95
	Hayır	19	5
	Toplam	**402**	**100**
Bankamatik kartınızı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?	Her gün	146	36
	Haftada birkaç	170	42
	Ayda birkaç kez	59	15
	Ayda bir kez ve daha uzun	27	7
	Toplam	**402**	**100**

Ankete katılım sağlayan öğrencilerin tamamına yakınının bankamatik kartının bulunduğu, bankamatik kartının kullanım sıklığının ise göreceli olarak yüksek olduğu kanaatine varılmıştır. Zira bankamatik kartını her gün kullananlar ile haftada birkaç kez kullananlar katılımcıların %78'ine karşılık gelmektedir. Bankamatik kartının sık kullanımı, harcamaların büyük bölümünün nakit para yerine kart aracılığıyla gerçekleştirildiğini göstermektedir. Ayrıca bankamatik kartının haftada en az birkaç kez kullanılması, katılımcıların belirli düzeyde bir harcama alışkanlıklarının olduğu anlamını taşımaktadır.

Katılımcıların kredi kartı kullanım düzeyi ve borç ödeme alışkanlığına ilişkin veriler ise izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 6: Katılımcıların Kredi Kartı Kullanım Düzeyi ve Borç Ödeme Alışkanlığı

Soru	Cevap	Kişi	Pay (%)
Kredi kartınız var mı?	Evet	286	71
	Hayır	116	29
	Toplam	**402**	**100**
Kredi kartınızın limiti ne kadardır?	500 TL'den az	23	8
	500-1000 TL	131	46
	1000-2000 TL	55	19

	2000 TL'den fazla	77	27
	Toplam	**286**	**100**
Kredi kartınızın aylık faiz / kâr payı oranını biliyor musunuz?	Evet	173	60
	Hayır	113	40
	Toplam	**286**	**100**
Kredi kartınızla yaptığınız harcamalarınızda dönem borcunuzu nasıl ödersiniz?	Son ödeme tarihi itibariyle tamamını öderim.	136	48
	Son ödeme tarihinden önce bir kısmını kalanını ise sonra öderim.	65	23
	Son ödeme tarihi itibariyle asgari ödeme tutarını öderim.	79	28
	Son ödeme tarihi itibariyle asgari ödeme tutarını dahi ödeyemiyorum.	4	1
	Toplam	**284**	**100**

Katılımcıların %71'i kredi kartı sahibidir. Bu bakımdan katılımcıların kredi kartı sahiplik düzeyi, bankamatik kartı sahipliğine nispeten daha düşüktür. Kredi kartı sahibi katılımcıların %54'ünün kredi kartı limiti 1000 TL ve altında iken, %46'sının limiti 1000 TL üzerindedir. Kredi kartı limiti ile katılımcıların aylık gelir düzeyi birlikte dikkate alındığında, her iki değişken arasında paralellik görülmektedir. Diğer bir ifadeyle katılımcıların kredi kartı limitlerinin, gelir düzeyi ile uyumlu olduğu kanaatine varılmıştır.

Kredi kartı sahiplik düzeyi yüksek olmasına rağmen kredi kartı sahibi katılımcıların %40'ı, kredi kartının en temel yükümlülüklerinden biri olan faiz oranı hakkında bilgi sahibi değildir. Bu durum söz konusu katılımcıların (113 kişi) en temel finansal ürünlerden biri olan kredi kartı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Kredi kartı sahibi katılımcıların ödeme alışkanlıklarını tespit etmek amacıyla "Kredi kartınızla yaptığınız harcamalarınızda dönem borcunuzu nasıl ödersiniz?" şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar dikkat çekici bulunmuştur. Zira son ödeme tarihi itibarıyla borcunun tamamını ödemeyenler, %52 pay ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Son ödeme tarihi itibarıyla borcunun tamamını ödeyenlerin oranı ise %48 düzeyinde kalmıştır. Bu bakımdan kredi kartı sahibi katılımcıların borç ödeme alışkanlıklarının yeterli seviyede olmadığını ve gelir-gider dengesini sağlamakta başarısız olduklarını göstermektedir. Bu sonuç aynı zamanda bahsedilen öğrencilerin bütçe yönetimi başarıları konusunda da fikir vermektedir.

Kredi kartı sahiplerinin son ödeme tarihi itibarıyla borçlarını ödememeleri durumunda ödenmeyen borçlar için gecikme faizi ödemek zorunda kalmaktadır. Bu çerçevede;

- Kredi kartı sahibi katılımcıların %52'sinin son ödeme tarihinde borçlarının yalnızca bir kısmını ödediği,

- Kredi kartı sahibi katılımcıların önemli sayılabilecek bir bölümünün (%40) kredi kartının gecikme faizi hakkında bilgiye sahip olmadığı

hususları birlikte dikkate alındığında, borcunu ödemeyen katılımcıların faiz yüküne maruz kalmalarına rağmen faiz oranına ilişkin bilgilerinin olmaması, finansal okuryazarlık düzeyi açısından olumsuz değerlendirilmiştir. Ayrıca bu durum, OECD tarafından finansal okuryazarlık düzeyinin bileşenlerinden kabul edilen "finansal bilgi" ve "finansal davranış" faktörleri açısından da olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

Katılımcı öğrencilerin tasarruf yapma alışkanlıkları ve tasarruflarını değerlendirme yöntemlerine ilişkin veriler izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 7: Katılımcıların Tasarruf Alışkanlıkları ve Tasarruflarını Değerlendirme Yöntemleri

Soru	Cevap	Kişi	Pay (%)
Tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığınız var mı?	Evet	253	63
	Hayır	149	37
	Toplam	**402**	**100**
Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirsiniz?	Vadesiz Hesabımda biriktiririm	113	28
	Vadeli	76	19

	Hesabımda biriktiririm		
	Borsa da değerlendiririm	22	5
	Dolar/Euro alırım	59	15
	Diğerleri	132	33
	Toplam	**402**	**100**

Katılımcı öğrencilerin %63'ünün tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığı olmasına rağmen %37'sinin tasarruf alışkanlığının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Tasarruf alışkanlığı bulunmayan öğrencilerin azımsanmayacak düzeyde olmasında, gelir seviyesinin nispeten düşük olmasının da etkili olduğu düşünülmektedir. Diğer yandan tasarrufların değerlendirilmesinde geleneksel finansal ürünlerin tercih edildiği görülmektedir. Zira katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%72) tasarruflarını, vadesiz ve vadeli mevduat hesabı ile döviz alımı aracılığıyla değerlendirmeyi tercih etmektedir.

Katılımcı öğrencilerin %28'inin vadesiz mevduat hesabı aracılığıyla tasarruf yapması, söz konusu öğrencilerin herhangi bir getiri beklentisi bulunmadığı gibi risk almak istemediğini de göstermektedir. Vadeli mevduat hesabı gibi getiri garantisi bulunan ve herhangi bir kayıp riski söz konusu olmayan ürünün kullanım oranı %19'dur. Dolayısıyla herhangi bir kayıp riskinin bulunmadığı banka hesabı ürünlerinin tercih oranı %47 olarak gerçekleşmiştir. Döviz alımı ve borsa işlemleri gibi herhangi bir getiri garantisi bulunmadığı gibi kayıp riski de içeren ürünlerin tercih oranı ise %20 düzeyindedir. Tüm bu hususlar dikkate alındığında, katılımcıların risk iştahının düşük olduğu ve tasarrufların değerlendirilmesi açısından herhangi bir kayıp riskinin bulunmadığı ürünlerin daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır.

Katılımcıların temel finansal ve ekonomik kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinin tespit edilmesi amacıyla 31 adet kavrama yönelik bilgi sahibi olup olmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılar söz konusu kavramlar hakkındaki bilgilerini "Biliyorum", "Sadece Duydum" veya "Bilmiyorum" şeklindeki cevaplarla belirtmiştir. Konuya ilişkin araştırma sonuçları izleyen tabloda verilmiştir.

Tablo 8: Katılımcıların Temel Ekonomik ve Finansal Kavramlar Hakkındaki Bilgi Düzeyi

Kavram	Bilmiyorum	Sadece Duydum	Biliyorum

	Kişi	%	Kişi	%	Kişi	%
Faiz	6	1	23	6	373	93
Bileşik Faiz	94	23	91	23	217	54
Basit Faiz	75	19	80	20	247	61
Reel Faiz	97	24	110	27	195	49
Gecelik Faiz	94	23	102	25	206	51
Enflasyon	17	4	34	8	351	87
Swift	158	39	88	22	156	39
TÜFE	111	28	78	19	213	53
Yatırım Fonu AB	105	26	123	31	174	43
Finansal Sistem	78	19	115	29	209	52
Kredi Kartı Limit Değişikliği	29	7	32	8	341	85
Vadesiz Hesap	14	3	27	7	361	90
EFT	10	2	18	4	374	93
Döviz Kuru	11	3	40	10	351	87
Repo	126	31	86	21	190	47
Havale	6	1	15	4	381	95
Tasarruf	11	3	17	4	374	93
Paranın Zaman Değeri	40	10	62	15	300	75
Kredi Kartı Ödeme Tarihi	17	4	20	5	365	91
Kredi Kartı Faiz Oranları	32	8	62	15	308	77
Kredi Kartı Minimum Ödeme Tut.	30	7	28	7	344	86
Hazine Bonosu	88	22	102	25	212	53
Hisse Senedi	18	4	65	16	319	79
Risk Getiri Oranları	81	20	90	22	231	57
Bireysel Emeklilik Sigortası	17	4	53	13	332	83
Hayat Sigortası	9	2	50	12	343	85
Ek Limit ve Faiz Oranları	49	12	79	20	274	68
Konut Kredisi	16	4	61	15	325	81
Kredili Mevduat Hesabı	39	10	107	27	256	64
Araç Kredisi	15	4	59	15	328	82
Tüketici Kredisi	20	5	61	15	321	80

Tabloda yer alan verilerden dikkat çekici bulunan hususlar aşağıda verilmiştir.

Katılımcıların tamamına yakını "faiz" kavramı hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte faiz türleri hakkında aynı durum geçerli değildir. Özellikle faiz getirisinin enflasyon farkından kalan net faizi ifade eden "reel faiz" kavramını bilmeyenler ile sadece duyduğunu ifade edenlerin oranı %51 gibi yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. OECD tarafından finansal okuryazarlık düzeyinin test edilmesine yönelik düzenlenen testlerde, katılımcılara yöneltilen en temel sorulardan birisi de reel faiz hesaplamasıdır. Söz konusu teste katılanlara faiz oranı ve enflasyon oranı

bilgisi verilerek herhangi bir yatırım veya tasarruftan elde edecekleri net getiriyi hesaplamaları istenmektedir. Bu çerçevede reel faiz kavramını bilenlerin oranının %49 düzeyinde kalması, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyini gösteren önemli bir veridir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (%87) "enflasyon" kavramını bildiklerini ifade ederken, "TÜFE" kavramını bildiğini beyan eden katılımcılar %53 düzeyinde kalmıştır. Bu durum katılımcıların temel ekonomik kavramlar hakkında bilgi sahibi olmakla birlikte eğitim ihtiyaçlarının da bulunduğunu göstermektedir. Zira "enflasyon" gibi en temel kavramı dahi bilmeyenler ile yalnızca duyduğunu ifade edenlerin oranı %13 seviyesindedir. "TÜFE" kavramı hakkında ise bu oran %47 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Katılımcıların bankalar aracılığıyla sunulan finansal ürünler hakkındaki bilgi düzeyi yeterli bulunmuştur. Zira tüketici kredisi, araç kredisi ve konut kredisi hakkında bilgi sahibi olanların oranı %80-%82 düzeyindedir. Sigorta ürünlerinde de benzer durum geçerlidir. Ancak repo, hazine bonosu ve yatırım fonu gibi ileri düzey finansal ürünler ile sermaye piyasası ürünleri hakkında bilgi sahibi olduğunu ifade edenlerin oranı ortalama %48 olarak gerçekleşmiştir.

Katılımcıların kredi kartı konusundaki bilgi düzeyi de yüksek seviyededir. Ancak anketin önceki bölümünde kredi kartı sahibi olan katılımcıların %40'ı kredi kartının aylık faiz oranını bilmediğini ifade ederken, anketin bu bölümünde kredi kartı faiz oranı hakkında bilgi sahibi olmadığını beyan eden katılımcıların oranı %8 düzeyinde kalmıştır. Bu durumun nedeni, ilk soruda aylık faiz oranının sayısal değeri sorulmuşken, ikinci soruda "kredi kartı faiz oranı" kavramı ile ne ifade edildiği sorulmuştur. Dolayısıyla katılımcılar finansal ürünlere ilişkin kavramlara hâkim iken, uygulamadaki hususlara yönelik hâkimiyet düzeyi düşük seviyede gerçekleşmiştir.

Katılımcıların temel ekonomik ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi seviyesine yönelik verilerin değerlendirilmesi sonucunda, kavramları bildiğini beyan edenlerin oranının genel olarak tatmin edici düzeyde olduğu ancak reel faiz, bileşik faiz, enflasyon ve TÜFE gibi en temel birtakım kavramlarda dahi "bilmiyorum" veya "sadece duydum" cevabını verenlerin oranının da azımsanmayacak seviyede olduğu,

bu sebeple katılımcı öğrencilerin finansal ve ekonomik kavramlar hakkında eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu kanaatine varılmıştır.

Katılımcı öğrencilere, finansal tutumlarının tespit edilmesi amacıyla bütçe yönetimi, harcama alışkanlıkları ve finansal konulardaki düşüncelerini belirleyen 21 farklı soru yöneltilmiştir. Katılımcıların finansal tutumlarına yönelik ifadelere verdikleri söz konusu cevaplar izleyen tabloda yer almaktadır.

Tablo 9: Finansal Okuryazarlık Tutumu Ölçeği İfadelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler[57]

	1		**2**		**3**		**4**		**5**		**Toplam**	
	Kişi	**%**	**Kişi**	%	**Kişi**	%	**Kişi**	%	**Kişi**	%	**Ort.**	**Std.Spm.**
Para ile ilgili konular karmaşıktır.	48	12	115	29	84	21	117	29	38	9	2,96	1,2
Planlanmamış harcamalar için köşede para bulundurulmalıdır.	22	5	9	2	24	6	172	43	175	44	4,17	1,03

[57] Tabloda, 1=Kesinlikle Katılmıyorum; 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum ifadesine karşılık gelmektedir.

Finansal planlama ve bütçe çok parası olanlar için gereklidir.	86	21	161	40	57	14	66	16	32	8	2,5	1,22
Günlük ve haftalık gibi kısa dönemler için harcama planı yapmak gereksizdir.	82	20	167	42	64	16	66	16	23	6	2,46	1,15
Ne yaparsam yapayım finansal durumumda bir değişiklik olmaz.	106	26	168	42	58	14	46	11	24	6	2,29	1,15
Parasal konularla uğraşmak zevklidir.	21	5	38	9	101	25	169	42	73	18	3,58	1,05
Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarımın dışında para harcamaktan hoşlanmam.	98	24	183	46	45	11	54	13	22	5	2,3	1,14
Finans konularında eğitim almak isterim.	19	5	34	8	91	23	173	43	85	21	3,67	1,05
Alışveriş yapmak mutluluğum için çok önemlidir.	39	10	62	15	81	20	134	33	86	21	3,41	1,25
Para, harcanmak içindir, biriktirmek için değil.	60	15	155	39	90	22	63	16	34	8	2,64	1,16
Kazandığımdan fazla para harcamamaya özen gösteririm.	21	5	41	10	60	15	171	43	109	27	3,76	1,12
Harcamalarımı kontrol etmekte zorlanırım.	56	14	159	40	58	14	81	20	48	12	2,77	1,26
Haftalık ve aylık harcama planları yaparım.	26	6	89	22	89	22	148	37	50	12	3,27	1,13
Paramın nasıl bittiğini anlamam.	53	13	112	28	53	13	97	24	87	22	3,13	1,38
Alışveriş yaparken fiyatları kıyaslarım.	10	2	33	8	50	12	186	46	123	31	3,94	0,99
Bir şey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.	9	2	15	4	50	12	191	48	137	34	4,07	0,9
Elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturalarımı zamanında öderim.	13	3	13	3	50	12	175	44	151	38	4,09	0,96
Uzun süreli finansal hedeflerime ulaşmak için çaba gösteririm.	16	4	25	6	91	23	172	43	98	24	3,77	1,01
Para biriktirmek için sıkıntıya girmem.	31	8	80	20	93	23	136	34	62	15	3,29	1,17
Gazetelerin ve televizyonların ekonomi ve finans haberlerini izlerim.	39	10	83	21	82	20	139	35	59	15	3,24	1,21

Günlük olarak yaşarım ve parasal açıdan yarını düşünmem.	114	28	145	36	52	13	61	15	30	7	2,37	1,25

Katılımcı öğrencilerin finansal tutumunu belirleyen ifadelere yönelik cevapların ortalama değerleri dikkate alındığında,

- Planlanmamış harcamalar için bütçe ayrılması gerektiği (4,17),
- Gelirinden fazla para harcamamaya özen gösterilmesi (3,76),
- Alışveriş yaparken fiyatların kıyaslanması (3,94),
- Harcama kararlarında mevcut finansal durumun dikkate alınması (4,07),
- Faturaların zamanında ödenmesi (4,09),

konularında, katılımcı öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun olumlu yanıt vermesi finansal tutum düzeyinin yeterli seviyede olduğunu göstermektedir. Buna karşılık,

- "Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarımın dışında para harcamaktan hoşlanmam." (2,3),
- "Alışveriş yapmak mutluluğum için çok önemlidir." (3,41),
- "Haftalık ve aylık harcama planları yaparım." (3,27),
- "Para biriktirmek için sıkıntıya girmem." (3,29)

konularına verilen yanıtlar, alışverişin öğrencilerin önemli bir bölümü tarafından ihtiyaçtan ziyade istek olarak görüldüğünü, alışverişi herhangi bir plan doğrultusunda gerçekleştirmeyen öğrencilerin ciddi seviyede olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrencilerin bütçe yönetimi konusundaki başarılarını olumsuz etkileyen hususlar olarak değerlendirilmiştir. Tasarruf yapabilmek için kendini kısıtlamak zorunda hisseden öğrencilerin de azımsanmayacak düzeyde olması, bu durumu destekler niteliktedir. Diğer yandan finansal konularda eğitim almak isteyen öğrencilerin %64 oranında olması da finansal yönetim konusundaki eksikliklerinin bilincinde olduklarını ve eğitim ihtiyaçlarının bulunduğunu gösteren diğer bir faktördür.

Finansal tutumu belirleyen ifadelere verilen yanıtlar dikkate alınarak katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede en düşük değerin 1, en yüksek değerin ise 5 olduğu bir skalada, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi 3,22 olarak hesaplanmıştır. Değerlendirme aralıklarının 1,00-1,80 çok düşük; 1,81-2,60 düşük; 2,61-3,40 orta; 3,41-4,20 yüksek ve 4,21-5,00 çok yüksek düzeyli olarak sınıflandığı dikkate alındığında, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin "orta" seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki üniversite öğrencileri, cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, öğrenim görülen bölüm ve öğrenim görülen şehir bakımından gruplara ayrılmış ve her grup içerisindeki öğrenciler arasında finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumu bakımından farklılık olup olmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda cinsiyet bakımından erkek ve kadın katılımcıların finansal okuryazarlık tutumu sırasıyla 3,22 ve 3,23 olarak hesaplanmış, dolayısıyla erkek ve kadın katılımcılar arasında finansal okuryazarlık tutumu bakımından istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olmadığı anlaşılmıştır. Buna karşın ankette yer alan ve finansal bilgi düzeyini ölçen sorular bakımından erkek katılımcıların %22'si tüm sorulara "Biliyorum" yanıtı verirken, kadın katılımcıların %17'si tüm sorulara "Biliyorum" cevabını vermiştir. Bu açıdan erkek katılımcıların finansal bilgi düzeyinin kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Anket katılımcıları arasında her sınıf düzeyinden öğrenci bulunmaktadır. Bu sebeple 1.sınıf, 2.sınıf, 3.sınıf ve 4.sınıf öğrencileri arasında finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumu arasında farklılık olup olmadığı hesaplanmıştır. Araştırma sonucunda 1.sınıf öğrencilerin finansal bilgi düzeyinin, diğer öğrencilere kıyasla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Zira 1.sınıf öğrencilerin yalnızca %14'ü tüm sorulara "Biliyorum" cevabı verirken, diğer sınıflarda bu oran ortalama %23 olarak hesaplanmıştır. Nitekim "bileşik faiz" ve "reel faiz" gibi temel ekonomik kavramlar hakkında dahi 1.sınıf öğrencilerin büyük çoğunluğunun bilgi sahibi olmaması bu sonucu destekler niteliktedir.[58] Aynı sonuç finansal okuryazarlık tutumu açısından da geçerlidir. Zira 1. sınıf öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumu 3,11 olarak hesaplanırken, 2.sınıf ve 3.sınıf öğrencilerde bu oran 3,34, 4.sınıf öğrencilerde

[58] Araştırma kapsamındaki 1.sınıfta öğrenim gören toplam 68 öğrenciden 52'si bileşik faiz kavramı hakkında "Bilmiyorum" veya "Sadece Duydum cevabını vermiştir. Reel faiz kavramı hakkında ise 48 öğrenci "Bilmiyorum" veya "Sadece Duydum cevabını vermiştir.

ise 3,17 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumu bakımından 1.sınıf öğrenciler en düşük değere sahiptir.

Araştırma kapsamında çok sayıda farklı alanda öğrenim gören öğrenci bulunmaktadır. Bu açıdan ekonomi ve finans ilişkili bölümler ile diğer alanlarda öğrenim gören öğrencilerin finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumları arasındaki farklılık tespit edilmek istenmiştir. Bu çerçevede ekonomi ve finans ilişkili bölümlerde öğrenim gören öğrenciler ile diğer alanlarda öğrenim gören öğrencilerin finansal bilgi düzeyi arasında önemli farklılıklar tespit edilmiştir. Araştırmada üniversitelerin tıp, mühendislik, hukuk, mimarlık gibi alanlarında öğrenim gören 179 katılımcının yalnızca 8'i finansal bilgi düzeyini ölçen soruların tamamına "Biliyorum" yanıtını verirken, ekonomi ve finans ilişkili bölümlerde öğrenim gören 223 katılımcıdan 66'sı tüm sorulara "Biliyorum" cevabı vermiştir. Her iki grup arasında finansal okuryazarlık tutumu bakımından ise düşük oranda farklılık bulunmaktadır. Zira ekonomi ve finans ilişkili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumu değeri 3,48 olarak, diğer bölümlerde eğitim gören öğrencilerin ise 3,38 olarak ölçülmüştür.

Araştırma kapsamındaki öğrenciler bölgesel ayrıma tabi tutulmuş ve bu kapsamda üç büyükşehirde (İstanbul, Ankara, İzmir) öğrenim gören öğrenciler ile diğer şehirlerde öğrenim gören öğrencilerin finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumu arasında farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan hesaplama sonucunda her iki grup arasında finansal bilgi düzeyi bakımından önemli bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Zira üç büyükşehirde öğrenim gören öğrencilerin %19'u tüm sorulara "Biliyorum" yanıtı verirken, diğer şehirlerde öğrenim gören öğrencilerin %20'si tüm sorulara "Biliyorum" cevabı vermiştir. Finansal okuryazarlık tutumu bakımından ise farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Zira üç büyükşehirde eğitim alan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumu değeri 3,46 olarak hesaplanırken, diğer şehirlerde öğrenim gören öğrenciler için bu değer 3,38 olarak ölçülmüştür.

Araştırma bulguları dikkate alınarak katılımcıların finansal okuryazarlık tutumları üzerinde etkili olan faktörlerin de tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçevede cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, eğitim alınan dersler, aylık gelir, finansal

okuryazarlık kavramına ilişkin bilgi düzeyi, finansal yönetim başarısı konusundaki kişisel düşünce, finansal yönetim eğitimine etki eden faktörler, bankamatik kartı ve kredi kartı kullanımı, tasarruf yapma ve bunları değerlendirme yöntemi dikkate alınarak, bu değişkenlerin finansal okuryazarlık düzeyini ne yönde etkilediği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda yapılan araştırma sonucunda;

- Cinsiyet düzeyleri bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı, kadın ve erkek öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun benzer düzeyde olduğu,

- Sınıf düzeyleri bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, 2. ve 3.sınıf öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun 1.sınıf öğrencilerden yüksek olduğu,

- Eğitim alınan dersler bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, finans dersi alan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun muhasebe ve ekonomi dersi alan öğrencilerden yüksek olduğu,

- Aylık gelir düzeyleri bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı, diğer bir ifadeyle aylık gelir düzeylerine göre finansal okuryazarlık tutumunun benzer dağılım gösterdiği,

- Finansal okuryazarlık kavramını bildiğini beyan eden öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun, bu kavramı bilmeyen öğrencilerden daha yüksek olduğu,

- Finansal yönetim konusunda kendini oldukça başarılı kabul eden öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun, finansal yönetim konusunda kendini orta düzeyde başarılı ve başarısız bulan öğrencilerden yüksek olduğu,

- Finansal yönetim konusundaki eğitimini internet gibi kaynaklardan aldığını beyan eden olan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun, eğitim kaynağı “aile” olan öğrencilerden yüksek olduğu,

- Bankamatik kartı ve kredi kartı sahipliği bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı, bankamatik/kredi kartı olan ve olmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun benzer düzeyde olduğu, aynı durumun bankamatik kartı kullanım sıklığı ve kredi kartı limiti açısından da geçerli olduğu,

- Kredi kartının aylık faiz / kâr payı oranını bilen ve bilmeyen öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun benzer düzeyde olduğu,

- Kredi kartı ile yapılan harcamaların dönem borcunu ödeme şekli bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olduğu, son ödeme tarihi itibarıyla dönem borcunun asgari tutarını ödeyen öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin, tamamını ödeyen öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğu,

- Tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığı düzeyleri bakımından finansal okuryazarlık tutumu ortalamaları arasında anlamlı düzeyde farklılık olmadığı, tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığı olan ve olmayan öğrencilerin finansal okuryazarlık tutumunun benzer düzeyde olduğu, aynı durumun tasarrufların değerlendirilme yöntemleri açısından da geçerli olduğu

tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bireysel ve toplumsal refahın sağlanması amacıyla verilen finansal kararlar konusunda gerekli olan bilgi, beceri, farkındalık, tutum ve davranışlar olarak tanımlanan finansal okuryazarlık, yol açtığı olumsuz sonuçlar nedeniyle 2008 küresel finansal kriz sonrasında önemini artırmıştır. Finansal okuryazar bir toplumun, bireysel ve toplumsal refah düzeyine, finansal sisteme ve makroekonomiye sağladığı katkıların bilincinde olan ulusal ve uluslararası kuruluşlar, finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesi için ilgili toplumlar nezdinde finansal eğitim çalışmaları yürütmektedir. Finansal eğitim çalışmalarının katkılarını tespit edebilmek amacıyla belirli periyodlarda finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik ulusal ve uluslararası düzeyde araştırmalar gerçekleştirilmektedir. 20'nci yüzyılın son çeyreğinden itibaren başlayan çalışmalar, farklı demografik özelliklere sahip kesimler üzerinde yürütülmeye devam edilmektedir. Faaliyetleriyle bir ülke ekonomisinin geleceğine en önemli katkıyı sağlaması gereken ve önemli sorumluluklar üstlenecek olan üniversite öğrencileri ise araştırmacılar tarafından finansal okuryazarlık düzeyi ölçülen en önemli kesimlerden biri olmuştur. Bu çerçevede araştırmada, ülkemizde öğrenim gören üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan 402 üniversite öğrencisine yüz yüze görüşme yöntemiyle 21 soruluk bir anket yöneltilmiştir. Anketin ilk bölümünde katılımcıların yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri üniversite ve bölüm bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca üniversite eğitiminde finansal okuryazarlık düzeyini olumlu yönde etkilemesi beklenen ekonomi, finans, muhasebe ve para yönetimine yönelik dersler hakkında eğitim alıp almadıkları tespit edilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde ise katılımcıların finansal okuryazarlık hakkında bilgi sahibi olup olmadığı, finansal yönetim başarıları konusundaki düşünceleri, kredi kartı ve bankamatik kartı kullanım düzeyleri ile bunlara yönelik temel bilgi seviyeleri, tasarruf alışkanlıkları, ekonomik ve finansal kavramlar bilgi sahibi olup

olmadıkları, bütçe yönetimi konusundaki tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Anket çalışmasının sonucunda, katılımcıların %40'ının finansal okuryazarlık kavramı hakkında bilgi sahibi olmadığı, %20'sinin finansal yönetim konusunda kendisini başarısız, %59'unun ise orta düzeyde başarılı bulduğu belirlenmiştir. Finansal yönetim konusunda kendisini oldukça başarılı kabul edenler ise %21 düzeyindedir. Bu olumlu sonuca rağmen "finansal okuryazarlık" kavramı hakkında bilgi sahibi olmayanların önemli bir paya sahip olması, katılımcıların teorik bilgilerinin yetersiz olmasıyla açıklamak mümkündür. Ayrıca katılımcıların ekonomi ve finans konularında eğitim almalarına rağmen önemli bir bölümünün "finansal okuryazarlık" kavramı hakkında bilgiye sahip olmaması olumsuz değerlendirilmiştir.

Katılımcıların tamamına yakını (%95) bankamatik kartı, %71'i ise kredi kartı sahibidir. Kredi kartı sahiplik düzeyi yüksek olmasına rağmen kredi kartı sahibi katılımcıların %40'ı, kredi kartının en temel yükümlülüklerinden biri olan faiz oranı hakkında bilgi sahibi değildir. Bu durum söz konusu katılımcıların (113 kişi) en temel finansal ürünlerden biri olan kredi kartı hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Kredi kartı sahibi katılımcıların ödeme alışkanlıklarını tespit etmek amacıyla "Kredi kartınızla yaptığınız harcamalarınızda dönem borcunuzu nasıl ödersiniz?" şeklinde yöneltilen soruya verilen cevaplar dikkat çekici bulunmuştur. Zira son ödeme tarihi itibarıyla borcunun tamamını ödemeyenler, %52 pay ile çoğunluğu oluşturmaktadır. Son ödeme tarihi itibarıyla borcunun tamamını ödeyenlerin oranı ise %48 düzeyinde kalmıştır. Bu bakımdan kredi kartı sahibi katılımcıların borç ödeme alışkanlıklarının yeterli seviyede olmadığını ve gelir-gider dengesini sağlamakta başarısız olduklarını göstermektedir. Bu sonuç aynı zamanda bahsedilen öğrencilerin bütçe yönetimi başarıları konusunda da fikir vermektedir.

Kredi kartı sahiplerinin son ödeme tarihi itibarıyla borçlarını ödememeleri durumunda ödenmeyen borçlar için gecikme faizi ödemek zorunda kalmaktadır. Bu çerçevede;

- Kredi kartı sahibi katılımcıların %52'sinin son ödeme tarihinde borçlarının yalnızca bir kısmını ödediği,

- Kredi kartı sahibi katılımcıların önemli sayılabilecek bir bölümünün (%40) kredi kartının gecikme faizi hakkında bilgiye sahip olmadığı

hususları birlikte dikkate alındığında, borcunu ödemeyen katılımcıların faiz yüküne maruz kalmalarına rağmen faiz oranına ilişkin bilgilerinin olmaması, finansal okuryazarlık düzeyi açısından olumsuz değerlendirilmiştir. Ayrıca bu durum, OECD tarafından finansal okuryazarlık düzeyinin bileşenlerinden kabul edilen "finansal bilgi" ve "finansal davranış" faktörleri açısından da olumsuz bir sonuç doğurmaktadır.

Katılımcı öğrencilerin %63'ü, tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlıklarının bulunduğunu ifade etmiştir. Tasarrufların değerlendirilmesinde ise geleneksel finansal ürünler tercih edilmektedir. Zira katılımcıların önemli bir çoğunluğu (%72) tasarruflarını, vadesiz ve vadeli mevduat hesabı ile döviz alımı aracılığıyla değerlendirmeyi tercih etmektedir. Ayrıca tasarrufların değerlendirildiği finansal ürünler dikkate alındığında, katılımcıların risk iştahının düşük olduğu ve tasarrufların değerlendirilmesi açısından herhangi bir kayıp riskinin bulunmadığı ürünlerin daha çok tercih edildiği anlaşılmaktadır. Zira katılımcılar tarafından tasarrufların değerlendirilmesi amacıyla en çok tercih edilen ürünler, vadeli ve vadesiz mevduat hesaplarıdır.

Anket kapsamında katılımcıların temel finansal ve ekonomik kavramlar hakkındaki bilgi düzeyi de ölçülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun faiz, enflasyon ve paranın zaman değeri gibi temel kavramlar ile temel finansal ürünler hakkında bilgi sahibi olduğu, buna karşın "Reel Faiz" kavramını bildiğini ifade edenlerin azınlıkta kaldığı, "TÜFE" kavramını bilmeyenlerin ise %47 gibi yüksek bir oranda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda katılımcıların temel ekonomik ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi seviyesinin genel olarak tatmin edici düzeyde olduğu ancak reel faiz, bileşik faiz, enflasyon ve TÜFE gibi en temel birtakım kavramlarda dahi "bilmiyorum" veya "sadece duydum" cevabını verenlerin oranının da azımsanmayacak seviyede olduğu, bu sebeple katılımcı öğrencilerin finansal ve ekonomik kavramlar hakkında eğitim ihtiyaçlarının bulunduğu kanaatine varılmıştır.

Anket kapsamında, katılımcı öğrencilere, finansal tutumlarının tespit edilmesi amacıyla bütçe yönetimi, harcama alışkanlıkları ve finansal konulardaki düşüncelerini belirleyen 21 farklı ifadeye ne oranda katıldıkları tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerin finansal tutumunu belirleyen ifadelere yönelik cevapların ortalama değerleri dikkate alındığında,

- Planlanmamış harcamalar için bütçe ayrılması gerektiği,
- Gelirinden fazla para harcamamaya özen gösterilmesi,
- Alışveriş yaparken fiyatların kıyaslanması,
- Harcama kararlarında mevcut finansal durumun dikkate alınması,
- Faturaların zamanında ödenmesi

konularında, katılımcı öğrencilerin önemli bir çoğunluğunun olumlu yanıt vermesi finansal tutum düzeyinin yeterli seviyede olduğunu göstermektedir. Buna karşılık,

- "Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarımın dışında para harcamaktan hoşlanmam.",
- "Alışveriş yapmak mutluluğum için çok önemlidir.",
- "Haftalık ve aylık harcama planları yaparım.",
- "Para biriktirmek için sıkıntıya girmem."

konularına verilen yanıtlar, alışverişin öğrencilerin önemli bir bölümü tarafından ihtiyaçtan ziyade istek olarak görüldüğünü, alışverişi herhangi bir plan doğrultusunda gerçekleştirmeyen öğrencilerin ciddi seviyede olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrencilerin bütçe yönetimi konusundaki başarılarını olumsuz etkileyen hususlar olarak değerlendirilmiştir. Tasarruf yapabilmek için kendini kısıtlamak zorunda hisseden öğrencilerin de azımsanmayacak düzeyde olması, bu durumu destekler niteliktedir. Diğer yandan finansal konularda eğitim almak isteyen öğrencilerin %64 oranında olması da finansal yönetim konusundaki eksikliklerinin bilincinde olduklarını ve eğitim ihtiyaçlarının bulunduğunu gösteren diğer bir faktördür.

Finansal tutumu belirleyen ifadelere verilen yanıtlar dikkate alınarak katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede en düşük değerin 1, en yüksek değerin ise 5 olduğu bir skalada, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyi 3,22 olarak hesaplanmıştır. Değerlendirme aralıklarının 1,00-1,80 çok düşük; 1,81-2,60 düşük; 2,61-3,40 orta; 3,41-4,20 yüksek ve 4,21-5,00 çok yüksek düzeyli olarak sınıflandığı dikkate alındığında, katılımcıların finansal okuryazarlık düzeyinin "orta" seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamındaki üniversite öğrencileri, cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, öğrenim görülen bölüm ve öğrenim görülen şehir bakımından gruplara ayrılmış ve her grup içerisindeki öğrenciler arasında finansal bilgi düzeyi ve finansal okuryazarlık tutumu bakımından farklılık olup olmadığı tespit edilmiştir. Bu kapsamda erkek katılımcıların finansal bilgi düzeyinin kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek olduğu, buna karşın finansal okuryazarlık tutumu arasında önemli bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir.

Katılımcı öğrenciler arasında 1.sınıf öğrencilerin hem finansal okuryazarlık tutumu hem de finansal bilgi düzeyi bakımından diğer sınıflarda eğitim gören öğrencilere göre daha düşük seviyede olduğu anlaşılmıştır. Öğrenim görülen bölüm bakımından ise ekonomi ve finans ilişkili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin, diğer bölümlerde eğitim alan öğrencilere kıyasla finansal bilgi düzeyinin ve finansal okuryazarlık tutumlarının daha iyi seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Öğrenim görülen şehir bakımından, üç büyükşehirde bulunan öğrenciler ile diğer şehirlerdeki öğrenciler arasında finansal bilgi düzeyi bakımından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Buna karşın üç büyükşehirde eğitim alan öğrencilerin diğer şehirlerdeki öğrencilere kıyasla finansal okuryazarlık tutumu bakımından daha iyi düzeyde oldukları anlaşılmıştır.

Araştırma bulguları dikkate alınarak katılımcıların finansal okuryazarlık tutumları üzerinde etkili olan faktörlerin de tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda; öğrenim görülen sınıf, eğitim alınan dersler, finansal yönetim konusunda eğitim alınan kaynaklar ve kredi kartı borcu ödeme alışkanlığı, finansal okuryazarlık düzeyini etkileyen faktörler arasındadır. Buna karşın; cinsiyet, aylık gelir düzeyi, bankamatik ve kredi kartı sahipliği ve kullanım sıklığı, kredi kartı limiti,

tasarruf yapma alışkanlığı ve tasarrufların değerlendirilme yöntemi faktörlerinin, finansal okuryazarlık düzeyi üzerinde etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeyinin yükseltilmesine yönelik eğitim çalışmalarının yoğunlaştırılması gerektiği düşünülmektedir. Zira temel ekonomik ve finansal kavramlar hakkındaki bilgi düzeyinin önemli sayılabilecek öğrenci grubu bakımından yetersiz olması bu duruma işaret etmektedir. Bu çerçevede ilgili kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşlarının finansal eğitim çalışmalarını artırmasının uygun olacağı değerlendirilmektedir. Özellikle şube ağı geniş olan ve faaliyetleri nedeniyle daha çok kişiye ulaşma imkanı bulunan kamu sermayeli bankalar ile özel sermayeli bankaların finansal eğitim konusunda potansiyelini kullanmaları durumunda önemli bir ilerlemeye öncülük edeceği kanaati taşınmaktadır. Verilecek eğitimlerin kapsamı da önem arz etmektedir. Yalnızca ekonomik ve finansal kavramlar hakkında bilgi veren, bankacılık ürünlerinin tanıtılmasını sağlayan bir eğitim beklenen etkiyi tam olarak sağlayamayacaktır. Zira sahip olunan finansal bilgilerin ne ölçüde tutum ve davranışa çevrildiği de finansal okuryazarlık düzeyinin belirleyicisi arasında yer almaktadır. Dolayısıyla tasarruf bilincinin geliştirilmesi, harcamaların istek yerine ihtiyaçlar doğrultusunda gerçekleştirilmesinin sağlanması, gelir ve gider dengesini sağlamak üzere finansal planlama bilincinin yerleştirilmesi konularında da özellikle kamu kurumlarının harekete geçmesinin faydalı olacağı sonucuna varılmıştır. Ayrıca literatürde finansal okuryazarlık düzeyinin ölçümüne yönelik izleyen dönemde yapılacak araştırmalarda, 2020 yılı COVID-19 pandemi sürecinde bireylerin alışveriş ve harcama alışkanlıklarındaki değişimin dikkate alınmasında fayda görülmektedir.

EKLER

EK-1

I. KATILIMCILARA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz?
☐ Erkek
☐ Kadın

2. Yaş……

3. Hangi üniversitede okumaktasınız?.....

4. Hangi bölümde okumaktasınız?.....

5. Kaçıncı sınıfta okuyorsunuz?
☐ 1. sınıf
☐ 2. sınıf
☐ 3. sınıf
☐ 4. Sınıf

6. Okuduğunuz bölümde aşağıdaki derslerden hangisi/hangileri var?
☐ Ekonomi
☐ Finans
☐ Muhasebe
☐ Para Yönetimi
☐ En az ikisinden biri

7. Aylık geliriniz ne kadardır?
☐ 500-700 TL
☐ 700-900 TL
☐ 900-1100 TL
☐ 1100-1300 TL
☐ 1300 TL ve üstü

II. KATILIMCILARIN FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYLERİNİ BELİRLEMEYE YÖNELİK SORULAR

1. Finansal okuryazarlık nedir biliyor musunuz?
☐ Evet
☐ Hayır

2. Finansal yönetim konusunda kendinizi nasıl bulmaktasınız?
☐ Oldukça başarılı
☐ Orta düzeyde başarılı
☐ Başarısız

3. Finansal yönetim konusunda eğitiminize kimin katkısı olduğunu düşünüyorsunuz?
☐ Aile
☐ Eğitim
☐ Arkadaşlar
☐ Kitap,
☐ Dergi,
☐ İnternet vs.

4. Faturalarını, size gelen ekstreleri ve finansal evraklarınızı ne kadar süre ile saklamaktasınız?
☐ Hiç saklamam
☐ Bir süre saklarım
☐ Bazı kayıtları saklarım
☐ Sürekli olarak saklarım

5. Bankamatik kartınız var mı?
☐ Evet
☐ Hayır

6. Bankamatik kartınızı ne sıklıkla kullanıyorsunuz?
☐ Her gün
☐ Hafta birkaç
☐ Ayda birkaç kez
☐ Ayda bir kez ve daha uzun

7. Kredi kartınız var mı?
☐ Evet
☐ Hayır (Cevabınız ‘’Hayır’’ ise 11. soruya geçiniz.)

8. Kredi kartınızın limiti ne kadardır?
☐ 500 TL‘den az
☐ 500-1000 TL arası
☐ 1000-2000 TL arası
☐ 2000 TL’den fazla

9. Kredi kartınızın aylık faiz / kâr payı oranını biliyor musunuz?
☐ Evet
☐ Hayır

10. Kredi kartınızla yaptığınız harcamalarınızda dönem borcunuzu nasıl ödersiniz?

☐ Son ödeme tarihi itibariyle tamamını öderim.
☐ Son ödeme tarihinden önce bir kısmını kalanını ise sonra öderim.
☐ Son ödeme tarihi itibariyle asgari ödeme tutarını öderim.
☐ Son ödeme tarihi itibariyle asgari ödeme tutarını dahi ödeyemiyorum.

11. Tasarruf yaparak düzenli para biriktirme alışkanlığınız var mı?

☐ Evet
☐ Hayır

12. Tasarruflarınızı nasıl değerlendirirsiniz?

☐ Vadesiz Hesabımda biriktiririm
☐ Vadeli Hesabımda biriktiririm
☐ Borsa da değerlendiririm
☐ Dolar/Euro alırım
☐ Diğerleri

13. Aşağıdaki kavramlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

	Biliyorum	Sadece Duydum	Bilmiyorum
Faiz			
Bileşik Faiz			
Basit Faiz			
Reel Faiz			
Gecelik Faiz			
Enflasyon			
Swift			
Tüfe			
Yatırım Fonu A B			
Finansal Sistem			
Kredi Kartı Limit Değişikliği			
Vadesiz Hesap			
EFT			
Döviz Kuru			
Repo			
Havale			
Tasarruf			
Paranın zaman değeri			
Kredi kartı ödeme tarihi			
Kredi Kartı faiz oranları			
Kredi Kartı Minimum Ödeme Tutarı			
Hazine bonosu			
Hisse Senedi			
Risk getiri oranları			
Bireysel Emeklilik Sigortası			
Hayat sigortası			
Ek limit ve Faiz Oranları			
Konut Kredisi			
Kredili Mevduat Hesabı			
Araç Kredisi			
Tüketici Kredisi			

14. Lütfen aşağıdaki ifadelere ne derece katıldığınızı ilgili kutucuklara “X” işareti koyarak belirtiniz.

	1: Kesinlikle Katılmıyorum	2: Katılmıyorum	3: Kararsızım	4: Katılıyorum	5: Kesinlikle Katılıyorum
Para ile ilgili konular karmaşıktır.					
Planlanmamış harcamalar için köşede para bulundurulmalıdır.					
Finansal planlama ve bütçe çok parası olanlar için gereklidir.					
Günlük ve haftalık gibi kısa dönemler için harcama planı yapmak gereksizdir.					
Ne yaparsam yapayım finansal durumumda bir değişiklik olmaz.					
Parasal konularla uğraşmak zevklidir.					
Beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarımın dışında para harcamaktan hoşlanmam.					
Finans konularında eğitim almak isterim.					
Alışveriş yapmak mutluluğum için çok önemlidir.					
Para, harcanmak içindir, biriktirmek için değil.					
Kazandığımdan fazla para harcamamaya özen gösteririm.					
Harcamalarımı kontrol etmekte zorlanırım.					
Haftalık ve aylık harcama planları yaparım.					
Paramın nasıl bittiğini anlamam.					
Alışveriş yaparken fiyatları kıyaslarım.					
Bir şey satın alırken finansal durumumu dikkate alırım.					
Elektrik, su, doğalgaz ve telefon faturalarımı zamanında öderim.					
Uzun süreli finansal hedeflerime ulaşmak için çaba gösteririm.					
Para biriktirmek için sıkıntıya girmem.					
Gazetelerin ve televizyonların ekonomi ve finans haberlerini izlerim.					
Günlük olarak yaşarım ve parasal açıdan yarını düşünmem.					

KAYNAKÇA

AKBANK T.A.Ş. (2018). *Akbank T.A.Ş. Sürdürülebilirlik Raporu,* https://www.akbank.com/tr-tr/Yatirimci-iliskileri/Documents/2018_Akbank_Surdurulebilirlik_Raporu.pdf, Erişim Tarihi: 17.04.2020.

ALTINTAŞ, K. M. (2008). *Bireysel Yatırımcılar Açısından Finansal Eğitimin Önemi: Toplumda Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Yükseltilmesi ve Bireylerde Asgari Finans Kültürünün Oluşturulma Süreci*, İstanbul, Türk Sigorta Enstitüsü Vakfı.

ALTINTAŞ, K. M. (2009). *Belirlenmiş Katkı Esaslı Emeklilik Planlarında Finansal Eğitimin Önemi: Katılımcıların Finansal Okur Yazarlığı Çerçevesinde Alternatif Bir Yatırım Eğitim Modeli*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,5 (9), 151-176.

ATKINSON, A. & MESSY, F. (2012). *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en, Erişim Tarihi: 03.04.2020.

ASPB, (2018). *Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı: 2018-2023*, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, https://www.ailevecalisma.gov.tr/media/6315/kad%C4%B1n%C4%B1n-gue%C3%A7lenmesi-strajesi-belgesi-ve-eylem-plan%C4%B1-2018-2023.pdf Erişim Tarihi: 29.04.2020.

BARMAKİ, N. (2015). *Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma: Hacettepe Üniversitesi Örneği*, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

BDDK, (2018). *Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 2019-2021 Stratejik Plan*, https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/hakkinda_0003_09.pdf Erişim Tarihi: 23.04.2020.

BEAL, D. & DELPACHITRA, S. (2003). *Financial Literacy Among Australian University Students*, Economic Papers, 22(1), 65-78.

BIST, (2018). *Borsa İstanbul 2018 Entegre Faaliyet Raporu*, İstanbul. https://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kurumsal-yonetim/borsa-istanbul-2018-entegre-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=10 Erişim Tarihi: 04.05.2020.

BIST, (2019). *Borsa İstanbul 2019 Entegre Faaliyet Raporu*, İstanbul. https://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kurumsal-yonetim/borsa-istanbul-2019-entegre-faaliyet-raporu.pdf?sfvrsn=2 Erişim Tarihi: 02.05.2020.

BIST, (2020). *Borsa İstanbul A.Ş. Öğrenci Eğitim Programı Başvuru Kılavuzu*, İstanbul. https://www.borsaistanbul.com/docs/default-source/kilavuzlar/2020-basvuru-kilavuzu.pdf?sfvrsn=4 Erişim Tarihi: 09.05.2020.

BOSSHARDT, W. & WALSTAD, W. (2014). *National Standards for Financial Literacy: Rationaleand Content,* TheJournal of EconomicEducation, 45(1), 63-70.

CASKEY, J. P. (2002). *Bringing Unbanked Households into the Banking System*, Harvard University Joint Center for Housing Studies.

CAPUNA, A. & RAMSAY I. (2011). *What Causes Suboptimal Financial Behaviour? An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics*, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1793502, Erişim Tarihi: 21.03.2020.

CYFI, (2019). *Global Money Week Report 2019*, Edition 8, Child &Youth Finance International Team.

EESC, (2016). *Financial Education for All: Financial Education Strategies and Best Practices within The European Union*, Second Edition, European Economic and Social Comittee.

ER F., TEMİZEL F., ÖZDEMİR A. ve SÖNMEZ H. (2014). *Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,14, 113-139.

ERTAŞ, V. (2014). *2013'ten 2023'e Kurumsal Yatırımcılar Sektörü Sorunlar ve Hedefler*, Kurumsal Yatırımcı Dergisi, 24, 19.

FINRA, (2018). *National Financial Capability Study: State-by-State Survey Instrument*, New York. https://www.usfinancialcapability.org/downloads/NFCS_2018_State_by_State_Qre.pdf Erişim Tarihi: 28.05.2020.

GÖKMEN H. (2012). *Finansal Okuryazarlık*, 1. Baskı, İstanbul: Hiperlink Yayınları.

HATHAWAY I. & KHATIWADA S. (2008). *Do Financial Education Program Work?*, https://www.clevelandfed.org/newsroom-and-events/publications/working-papers/working-papers-archives/2008-working-papers/wp-0803-do-financial-education-programs-work.aspx Erişim Tarihi: 19.03.2020.

ING BANK A.Ş. (2019). *ING Bank A.Ş. 2019 Faaliyet Raporu. https://www.ing.com.tr/F/Documents/pdf/Yatirimci_iliskileri/Yillik_Faaliyet_Raporlari/2019/ING_BANK_Faaliyet_Raporu_2019.pdf* Erişim Tarihi: 24.04.2020.

KARAKUŞ, T. F. (2019). *Genel Olarak Finansal Okuryazarlık ve İslami Finansal Okuryazarlık: Adana İli'nde Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

KILIÇ, Y. (2016). *Finansal Okuryazarlık ve Finansal Refahın Belirleyicileri: Gaziantep ve Çevre İlleri İçin Yapısal Eşitlik Modeli Uygulaması*, Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.

LUSARDI, A. (2008). *Financial Literacy: An Essential Tool for Informed Consumer Choice*, NBER Working Paper No.14084, National Bureau of Economic Research Inc.

OECD, (2005). *Improving Financial Literacy: Analysis of IssuesandPolicies*, Paris: OECD Publishing.

OECD, (2009). *Financial Literacy and Consumer Protection: Overlooked Aspects of the Crisis*, https://www.oecd.org/finance/financial-markets/43138294.pdf Erişim Tarihi: 29.03.2020.

OECD, (2015a). *National Strategies for Financial Education: OECD/INFE Policy Handbook* (Comparative Tables), Paris: OECD Publishing.

OECD, (2015b). *National Strategies for Financial Education: OECD/INFE Policy Handbook*, Paris: OECD Publishing.

OECD, (2019). *PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework*, Paris: OECD Publishing.

OECD (2020). *PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?*, PISA, Paris: OECD Publishing.

SANCAK, İ. E. (2012). *Bireysel Tasarruf ve Yatırımları Koruma Rehberi*, Ankara: Gazi Kitabevi.

SANCAK, S. (2019). *Üniversite Öğrencilerinde Finansal Okuryazarlık Araştırması: Gümüşhane Üniversitesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.

SATOĞLU, B. (2014). *Bireysel Yatırımcıları Koruma Aracı Olarak Finansal Okuryazarlık ve Türkiye Uygulaması*, Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

SPK, (2018) *Sermaye Piyasası Kurulu 2018 Yılı Faaliyet Raporu*, Ankara. https://www.spk.gov.tr/Sayfa/Dosya/1299 Erişim Tarihi: 10.05.2020.

ŞARLAK, Z. (2011). *Finansal Okuryazarlık*, Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

TBB, (2019). https://foy.tbb.org.tr/finansal-okuryazarlik-olcumu.

TCMB, (2011). *Dünya'da ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim*, Ankara.

TCMB, (2014). *Finansal Erişim, Finansal Eğitim, Finansal Tüketicinin Korunması Stratejisi ve Eylem Planları*, Ankara. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9/eylemplani.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-94da4743-4055-46a6-a330-3fe35d2ba9b9-m3fzkQA Erişim Tarihi: 17.05.2020.

TCMB, (2019). *Başlangıcından Günümüze Herkes İçin Ekonomi*. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/620e98b6-8961-440d-b244-107d35370b72/Herkes+%C4%B0%C3%A7in+Ekonomi+Ba%C5%9Flang%C4%B1c%C4%B1ndan+G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCze+Web.pdf?MOD=AJPERES Erişim Tarihi: 29.04.2020.

TSPB, (2014). *Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 2014 Faaliyet Raporu*. https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/2015/06/faaliyet-raporu-turkce.pdf Erişim Tarihi: 05.05.2020.

TSPB, (2017). *Borsa İstanbul ve NoorCM'den Finansal Okuryazarlık Eğitimi*, Sermaye Piyasasında Gündem Dergisi, Ekim 2017, 182, s.6.

TSPB, (2018a). *Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği 2018 Faaliyet Raporu.* https://www.tspb.org.tr/wp-content/uploads/gundem/faaliyet_ebook/2018/tr/8/ Erişim Tarihi: 06.05.2020.

TSPB, (2018b). *TSPB ve TKYD Vizyon Toplantısı: İtici Güç Olarak Sermaye Piyasalarının Ekonomiye ve Reel Sektöre Katkısı, Fırsatlar ve Gelişmesi İçin Yapılacak Eylemler: Yol Haritası Çalıştay Raporu*, Antalya.

T. İŞ BANKASI A.Ş. (2019). *T. İş Bankası A.Ş. 2019 Faaliyet Raporu.* https://www.isbank.com.tr/contentmanagement/IsbankFinancialDocuments/Y%C4%B1ll%C4%B1k%20ve%20Ara%20D%C3%B6nem%20Faaliyet%20Raporlar%C4%B1/pdf/2019faaliyet.pdf Erişim Tarihi: 19.04.2020.

VAN ARK, B. (2002). *Understanding Productivity and Income Differentials Among OECD Countries, A Survey*, Review of Economic Performance and Social Progress, Vol. 2, Institute for Research on Public Policy, Montreal, *www.csls.ca/repsp/2/barvanark.pdf*

WORLD BANK, (2010). *Russian Federation Financial Literacy and Education Project: Integrated Safeguards Datasheet Appraisal Stage*,

http://documents.worldbank.org/curated/en/577591468306527382/Russian-Federation-Financial-Literacy-and-Education-Project Erişim Tarihi: 29.04.2020.

YAPI ve KREDİ BANKASI A.Ş. (2019). *Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. 2019 Faaliyet Raporu.* https://assets.yapikredi.com.tr/ResponsiveSite/_assets/pdf/yatirimci-iliskileri/2019_faaliyet_raporu_final.pdf?v2 Erişim Tarihi: 23.04.2020.

YILMAZ V., TUNCAY M. (2012). *Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği*, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26 (3-4), ss.345-363.